

MODUL
PENGEMBANGAN KEPROFESIAN
BERKELANJUTAN
TERINTEGRASI PENGUATAN PENDIDIKAN KARAKTER

MATA PELAJARAN BAHASA SUNDA SD
KELOMPOK KOMPETENSI J

PEDAGOGIK:

PTK dina Pangajaran Basa Sunda di SD

PROFESIONAL:

Téks Paguneman Basa Sunda di SD

Penulis

Dr. H. Dingding Haerudin, M.Pd.; HP:081321994797;
diding_haerudin@yahoo.co.id

Perevisi:

Dr. Hj. Ai Sofiyanti, M.Pd. HP: 081322038181

Penelaah

Dr. Hj. Ruhaliah, M.Hum.

Ilustrator

Yayan Yanuar Rahman, S.Pd., M.Ed.; yyanuar_r@yahoo.co.id; 081221813873

Cetakan Pertama, 2016

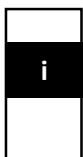
Cetakan Kedua, 2017

Copyright© 2017

Pusat Pengembangan dan Pemberdayaan Pendidik dan Tenaga Kependidikan
Bidang Taman Kanak-kanak & Pendidikan Luar Biasa, Direktorat Jenderal Guru
dan Tenaga Kependidikan

Hak cipta dilindungi Undang-undang

Dilarang mengcopy sebagian atau keseluruhan isi buku ini untuk kepentingan
komersial tanpa izin tertulis dari Kementerian Pendidikan Kebudayaan.

KATA SAMBUTAN

Peran guru profesional dalam proses pembelajaran sangat penting sebagai kunci keberhasilan belajar siswa. Guru profesional adalah guru yang kompeten membangun proses pembelajaran yang baik sehingga dapat menghasilkan pendidikan yang berkualitas dan berkarakter prima. Hal tersebut menjadikan guru sebagai komponen yang menjadi fokus perhatian Pemerintah maupun pemerintah daerah dalam peningkatan mutu pendidikan terutama menyangkut kompetensi guru.

Pengembangan profesionalitas guru melalui Program Pengembangan Keprofesian Berkelanjutan merupakan upaya Kementerian Pendidikan dan Kebudayaan melalui Direktorat Jenderal Guru dan Tenaga Kependidikan dalam upaya peningkatan kompetensi guru. Sejalan dengan hal tersebut, pemetaan kompetensi guru telah dilakukan melalui Uji Kompetensi Guru (UKG) untuk kompetensi pedagogik dan profesional pada akhir tahun 2015. Peta profil hasil UKG menunjukkan kekuatan dan kelemahan kompetensi guru dalam penguasaan pengetahuan pedagogik dan profesional. Peta kompetensi guru tersebut dikelompokkan menjadi 10 (sepuluh) kelompok kompetensi. Tindak lanjut pelaksanaan UKG diwujudkan dalam bentuk pelatihan guru paska UKG pada tahun 2016 dan akan dilanjutkan pada tahun 2017 ini dengan Program Pengembangan Keprofesian Berkelanjutan bagi Guru. Tujuannya adalah untuk meningkatkan kompetensi guru sebagai agen perubahan dan sumber belajar utama bagi peserta didik. Program Pengembangan Keprofesian Berkelanjutan bagi Guru dilaksanakan melalui tiga moda, yaitu: 1) Moda Tatap Muka, 2) Moda Daring Murni (online), dan 3) Moda Daring Kombinasi (kombinasi antara tatap muka dengan daring).

Pusat Pengembangan dan Pemberdayaan Pendidik dan Tenaga Kependidikan (PPPPTK), Lembaga Pengembangan dan Pemberdayaan Pendidik dan Tenaga Kependidikan Kelautan Perikanan Teknologi Informasi dan Komunikasi (LP3TK KPTK) dan Lembaga Pengembangan dan Pemberdayaan Kepala Sekolah (LP2KS) merupakan Unit Pelaksana Teknis di lingkungan Direktorat Jenderal Guru dan Tenaga Kependidikan yang bertanggung jawab dalam mengembangkan perangkat dan melaksanakan peningkatan kompetensi guru sesuai bidangnya. Adapun perangkat pembelajaran yang dikembangkan tersebut adalah modul Program Pengembangan Keprofesian Berkelanjutan bagi Guru moda tatap muka dan moda daring untuk semua mata pelajaran dan kelompok kompetensi. Dengan modul ini diharapkan program Pengembangan Keprofesian Berkelanjutan memberikan sumbangan yang sangat besar dalam peningkatan kualitas kompetensi guru.

Mari kita sukseskan Program Pengembangan Keprofesian Berkelanjutan ini untuk mewujudkan Guru Mulia Karena Karya.

Jakarta, April 2017

Direktur Jenderal Guru dan Tenaga
Kependidikan,

Sumarna Surapranata, Ph.D.

NIP 195908011985031002

KATA PENGANTAR

Kebijakan Kementerian Pendidikan dan Kebudayaan dalam meningkatkan kompetensi guru secara berkelanjutan, diawali dengan pelaksanaan Uji Kompetensi Guru dan ditindaklanjuti dengan Program Pengembangan Keprofesian Berkelanjutan. Untuk memenuhi kebutuhan bahan ajar kegiatan tersebut, Pusat Pengembangan dan Pemberdayaan Pendidik dan Tenaga Kependidikan Taman Kanak-Kanak dan Pendidikan Luar Biasa (PPPPTK TK dan PLB), telah mengembangkan Modul Pengembangan Keprofesian Berkelanjutan Mata Pelajaran Bahasa Sunda jenjang SD, SMP, SLB, SMA dan SMK yang terintegrasi Penguatan Pendidikan Karakter dan merujuk pada Peraturan Menteri Pendidikan Nasional Nomor 16 Tahun 2007 tentang Standar Kualifikasi Akademik dan Kompetensi Guru, Peraturan Gubernur Jawa Barat Nomor 69 Tahun 2013 tentang Pembelajaran Muatan Lokal Bahasa dan Sastra Daerah pada Jenjang Satuan Pendidikan Dasar dan Menengah, serta Permendikbud No. 79 Tahun 2014 tentang Muatan Lokal Kurikulum 2013.

Kedalaman materi dan pemetaan kompetensi dalam modul ini disusun menjadi sepuluh kelompok kompetensi. Setiap modul meliputi pengembangan materi kompetensi pedagogik dan profesional bagi guru Bahasa Sunda. Subtansi modul ini diharapkan dapat memberikan referensi, motivasi, dan inspirasi bagi peserta dalam mengeksplorasi dan mendalami kompetensi pedagogik dan profesional guru Bahasa Sunda.

Kami berharap modul yang disusun ini dapat menjadi bahan rujukan utama dalam pelaksanaan Program Pengembangan Keprofesian Berkelanjutan Mata Pelajaran Bahasa Sunda. Untuk pengayaan materi, peserta diklat disarankan untuk menggunakan referensi lain yang relevan. Kami mengucapkan terimakasih kepada semua pihak yang telah berperan aktif dalam penyusunan modul ini.

Bandung, April 2017
Kepala,

Drs. Sam Yhon, M.M.
NIP. 195812061980031003

DAPTAR EUSI

KATA SAMBUTAN	iii
KATA PENGANTAR	v
DAPTAR EUSI	vii
DAPTAR GAMBAR	ix
BUBUKA	1
A. Kasang Tukang	1
B. Tujuan	3
C. Péta Kompeténsi.....	3
D. Ambahan.....	4
E. Cara Ngagunakeun Modul.....	5
KOMPÉTÉNSI PÉDAGOGIK: PTK PATALINA JEUNG PKB DI SD	7
KAGIATAN DIAJAR 1	9
RÉFLÉKSI PANGAJARAN BASA SUNDA DI SD JEUNG LAJUNING LAKU	
HASIL RÉFLÉKSI	9
A. Tujuan	9
B. Indikator Kahontalna Kompeténsi.....	9
C. Pedaran Matéri	10
D. Kagiatan Diajar	20
E. Latihan/Pancén.....	20
F. Tingkesan	21
G. Uji Balik jeung Lajuning Laku.....	22
KAGIATAN DIAJAR 2	23
PENGEMBANGAN KEPROFESIAN BERKELANJUTAN (PKB) PATALINA	
JEUNG PENELITIAN TINDAKAN KELAS (PTK)	23
A. Tujuan	23
B. Indikator Kahontalna Kompeténsi.....	23
C. Pedaran Matéri	24
D. Kagiatan Diajar	43
E. Latihan/Pancén.....	43
F. Tingkesan	43
G. Uji Balik jeung Lajuning Laku.....	46
KAGIATAN DIAJAR 3 NGALAKSANAKEUN PENELITIAN TINDAKAN KELAS	
DI SD	47
A. Tujuan	47
B. Indikator Kahontalna Kompeténsi.....	47

C. Pedaran Matéri	48
D. Kagiatan Diajar	65
E. Latihan/Pancén.....	66
F. Tingkesan	66
G. Uji Balik jeung Lajuning Laku.....	70
KOMPETÉNSI PROFÉSIONAL: TÉKS PAGUNEMAN BASA SUNDA DI SD	71
KAGIATAN DIAJAR 4 TÉKS PAGUNEMAN BASA SUNDA DI SD.....	73
A. Tujuan	73
B. Indikator Kahontalna Kompetensi.....	73
C. Pedaran Matéri	73
D. Kagiatan Diajar	82
E. Latihan/Pancén.....	82
F. Tingkesan	83
G. Uji Balik jeung Lajuning Laku.....	83
KONCI JAWABAN/LATIHAN/KASUS/TUGAS	85
EVALUASI	91
PANUTUP.....	99
KONCI JAWABAN ÉVALUASI.....	101
DAFTAR PUSTAKA	103
GLOSARIUM	105

DAPTAR GAMBAR

Gambar 2. 1 Tahapan PKB.....	25
Gambar 2. 2 Komponén PKB	26
Gambar 2. 3 Wangun Kagiatan PKB	31
Gambar 3. 1 Siklus Kegiatan PTK.....	48
Gambar 4. 1 Puskesmas.....	76
Gambar 4. 2 Ngapalkeun Babarengan	78

PPPPTK TK DAN PLB BANDUNG
© 2017

BUBUKA

A. Kasang Tukang

Salah sahiji Kompeténsi anu kudu kacangking ku guru dumasar Peraturan Menteri Pendidikan Nasional Nomer 16 Taun 2007 nyaéta ngawasa karakteristik murid (*peserta didik*) nu patalina jeung aspék fisik, moral, sosial, kultural, émosional, jeung inteléktual. Sajaba ti éta, guru ogé diperedih pikeun ngaderes, neuleuman, maham, jeung mampuh matéahkeun dasar-dasar atikan. Kitu ogé dina *Peraturan Menteri Negara Pendayagunaan Aparatur Negara dan Reformasi Birokrasi Nomor 16 Tahun 2009 ngeunaan Jabatan Fungsional Guru dan Angka Kredit* nadiétélakeun yén tugas guru teu saukur ngajar, ngabingbing jeung meunteun, tapi ogé kudu mekarkeun kamampuh profésionalismena.

Salah sahiji Tujuan Strategis Kemdikbud 2015-2019 nya éta “Peningkatan Mutu dan Relevansi Pembelajaran yang Berorientasi pada Pembentukan Karakter”. Pikeun ngarojong éta Tujuan Strategis Kemdikbud, Ditjen Guru dan Tenaga Kependidikan ngayakeun Program Gerakan Penguatan Pendidikan Karakter (PPK). PPK di sakola pikeun mageuhan karakter siswa ngaliwatan harmonisasi olah hati (étik), olah rasa (éstétik), olah pikir (literasi), jeung olah raga (kinéstétik). Ieu hal dirojong ku ‘pelibatan publik’ jeung gawé bareng antara pihak sakola, kulawarga, katut masyarakat nu mangrupa bagian tina Gerakan Nasional Revolusi Mental. Ieu hal kacida pentingna, pikeun mekelan siswa dina raraga nyanghareupan degradasi moral, étika, jeung budi pekerti.

Dilaksanakeunana diklat Pengembangan Keprofesian Berkelanjutan Guru Basa Sunda ku PPPPTK TK PLB Bandung minangka salah sahiji tarékah pikeun nyumponan katangtuan katut program anu kaunggel di luhur. Ieu diklat minangka sarana pikeun ngaronjatkeun kamampuh Guru Basa Sunda boh widang pedagogik boh widang profésional. Patali jeung ieu hal, aya lima nilai utama karakter, nya éta: religuis, nasionalis, mandiri, gotong royong, jeung integritas.

Ieu modul gumulung jeung lima nilai utama Penguatan Pendidikan Karakter (PPK), anu ngawengku: réligius, nasionalis, mandiri, gotong royong, jeung

integritas. Kalima nilai utama PPK dina ieu modul gumulung dina tujuan, kagiatan pangajaran, pedaran matéri, jeung evaluasi. Guru kudu mampuh ngaimplementasikeun éta lima nilai utama PPK boh keur dirina, siswana, atawa masarakatna.

Kompeténsi pédagogik jeung profésional dina ieu modul, gumulung jeung konsép PPK anu ngawéngku lima ajén-inajén dasar, nyaéta réligius, nasionalis, mandiri, gotong royong, jeung integritas.

(1) Ajén *religius* bisa katingali tina pengkuh dina ngalaksanakeun ibadah, taat kana ajaran agama nu dicepengna, toléransi/ ngajénan agama nu séjénna, pengkuh pamadegan, percaya diri, sosobatan, ikhlas, teu maksakeun kahayang sorangan, tur ngariksa kana sakumna ciptaan Mantenna.

(2) Ajén *nasionalis* katitén tina cara mikir jeung paripolah anu satia, *peduli*, tur ngajén kana bédana basa, lingkungan fisik, sosial, budaya, ekonomi, sarta pulitik. Cindekna, kapentingan balaréa jadi hal anu kudu diheulakeun.

(3) Ajén *mandiri* bisa katitén tina sikep: ngahargaan/ngaapresiasi budaya sorangan, ngariksa budaya sorangan, pinunjul tur mimoga préstasi, nyaah ka lemah cai, ngajaga lingkungan sabudeureunana, disiplin, jeung ngajenan rupaning buaya, suku, jeung agama.

(4) Ajén *gotong royong* ébréh tina paripolah : silih hargaan, daék gawé bareng, inklusif, miboga komitmen kana hasil rembugan sarerea, musyawarah mupakat, silih tulungan, anti diskriminatif, rempug jukung sauyunan dina nyanghareupan pasualan, sarta resep nyarita jeung teu kurung batok.

(5) Ajén *integritas* ébréh tina paripolah: jujur, satia, miboga komitmen moral, anti korupsi, adil, tanggung jawab, suri toladan, silih hargaan.

Lima ajén-inajén di luhur ébréh dina ieu modul, boh dina tujuan, matéri, latihan, atawa lumangsungna prosés pangajaran. Sanggeus medar ieu modul, guru dipiharep mampuh ngaronjat boh kompeténsi pedagogik boh

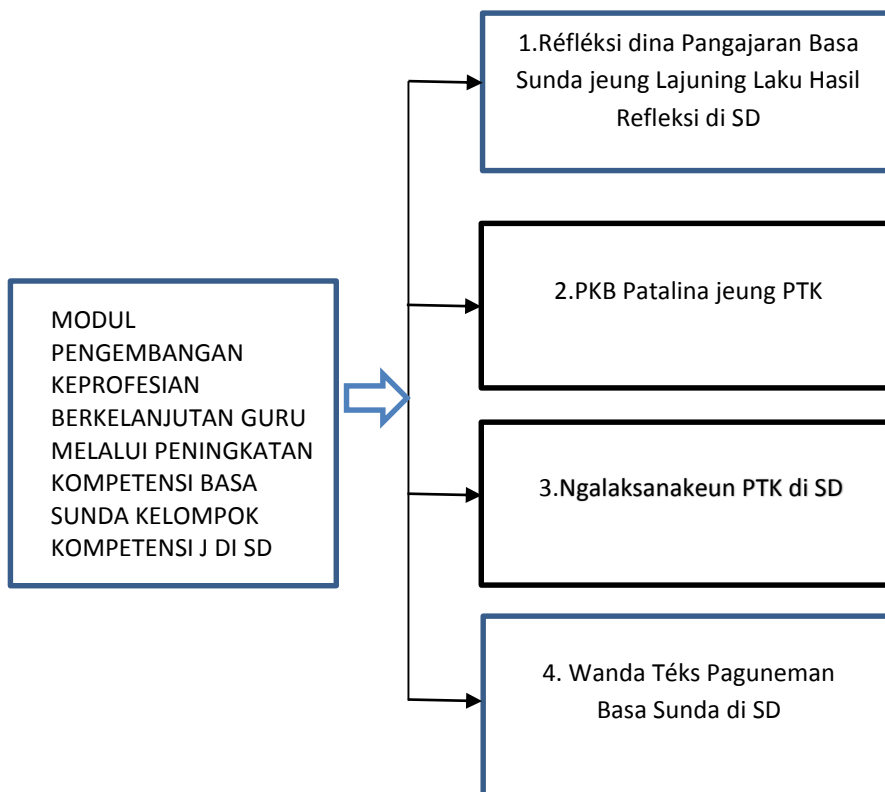
profésional tur ngalarapkeun ajén-inajén PPK dina hirup kumbuh sapopoé, boh keur dirina sorangan boh keur siswana.

B. Tujuan

Tujuan anu dipiharep saréngséna maca tur neuleuman ieu modul, Sadérék mibanda pangawéruh jeung kamampuh ngeunaan dua hal, nyaéta (1) bisa ngalaksanakeun tindakan réfléktif pikeun ngaronjatkeun kualitas pangajaran kalawan sinambung tur mayeng jeung (2) ngawasa matéri, struktur, konsép, jeung pola pikir dina widang élmu nu ngarojong mata pelajaran nu keur diampu, hususna bidang studi basa Sunda. Éta tujuan téh gumulung jeung ajén inajén utama PPK nu ngawengku réligius, nasionalis, mandiri, gotong royong, jeung integritas.

C. Péta Kompeténsi

Péta Kompeténsi Diklat Pengembangan Keprofesian Berkelanjutan Guru Bahasa Sunda Guru Basa Sunda pikeun guru basa Sunda di SD kayaning ieu di handap.

D. Ambahan

Matéri anu dipidangkeun dina ieu modul ngawengku dua hal, nyaéta matéri nu patalina jeung kamampuh ngalaksanakeun tindakan réfléksi pikeun ngaronjatkeun kualitas pangajaran sarta matéri anu patalina jeung pangawasaan struktur, konsép, jeung pola pikir dina widang élmu nu keur diampuna hususna bidang studi basa Sunda, anu gumulung jeung PPK anu ngawengku ajén inajén: réligius, nasionalis, mandiri, gotong royong, jeung integritas.

Péreléan éta matéri dipedar dina 4 kagiatan diajar.

Kagiatan Diajar 1: Réfléksi Pangajaran basa Sunda jeung Lajuning Laku Hasil Réfléksi di SD, anu ngawengku: (1) Hakékat Réfléksi Pangajaran Basa Sunda, (2) Réfléksi pikeun Maluruh Tujuan Pangajaran Basa Sunda, (3) Réfléksi pikeun Maluruh Matéri nu Geus Diajarkeun, (4) Refleksi pikeun Maluruh Rancangan jeung Prosés Pangajaran, (5) Lajuning Laku Hasil Réfléksi dina Kagiatan PTK, (6) Léngkah-léngkah Lajuning Laku Réfléksi Pangajaran, jeung (7) Ngarencanakeun PTK di SD.

Kagiatan Diajar 2: PKB Patalina jeung PTK, anu ngawengku: (1) Wangenan PKB, (2) Komponen PKB, (3) Prinsip-prinsip Dasar Ngalaksanakeun PKB, (4) Konsép Dasar PTK, (5) Komponén Sasaran Panalungtikan PTK, (6) Nangtukeun Masalah PTK, (7) Nangtukeun Tujuan PTK, (8) Nangtukeun Tujuan PTK, (9) Hasil Ngalaksanakeun PTK, (10) Mangpaat PTK, jeung (11) Karakteristik PTK.

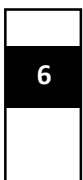
Kagiatan Diajar 3: PTK pikeun Ngaronjatkeun PKB Guru SD, anu ngawengku: (1) Prosédur Ngalaksanakeun PTK, (2) Nangtukeun Masalah PTK, (3) Nyusun Rarancang Tindakan (*Planning*), (4) Ngalaksanakeun Tindakan (*Action*), (5) Ngimeutan/Pangamatan (*Observing*), (6) Refleksi (*Reflecting*), (7) Proposal PTK di SD, jeung (8) Sistematika Proposal PTK.

Kegiatan Diajar 4 Téks Paguneman basa Sunda di SD, anu ngawengku: (1) Watesan Paguneman, (2) Bahan Ajar Paguneman, jeung (3) Conto Téks Paguneman di SD.

E. Cara Ngagunakeun Modul

Aya sawatara hal nu perlu diéstokeun dina ngulik ieu modul. *Kahiji*, Sadérék kudu percaya diri yén ieu modul téh aya mangpaatna. *Kadua*, Sadérék kudu kreatif narékahan sangkan meunang informasi optimal tina modul. *Katilu*, Sadérék perlu niténan kalawan taliti jeung migawé latihan sacara babarengan tur tanggung jawab nu dipidangkeun dina ahir pedaran. Titénan jeung pigawé tiap bagian kalawan daria. Sangkan teu poho, jieun catétan husus tina tiap bahan nu dipidangkeun. Ulah poho migawé sakur latihan-latihan jeung évaluasi dina saban bagian modul.

Kamampuh atawa kompeténsi Sadérék ngeunaan ieu bahan kegiatan diajar baris dinilai ku hasil tés jeung laporan pancén pribadi. Dina maca, nengétan, jeung ngulik bahan-bahan nu aya dina ieu modul Sadérék dipiharep macana jeung ngulikna kalawan mandiri, kreatif, sistematis, tur taliti. Lamun manggihan bangbaluh dina mahamkeunana jeung dina ngajawab latihan atawa soal, Sadérék bisa sawala (diskusi) sacara babarengan jeung kancamitra séjénna atawa nanyakeun ka fasilitator.

KOMPETÉNSI PÉDAGOGIK: PTK PATALINA JEUNG PKB DI SD

KAGIATAN DIAJAR 1

RÉFLÉKSI PANGAJARAN BASA SUNDA DI SD JEUNG LAJUNING LAKU HASIL RÉFLÉKSI

A. Tujuan

1. Sanggeus maca modul, pamilon mampuh ngajéntrékeun hakékat réfléksi pangajaran kalawan percaya diri.
2. Sanggeus nulis ragngkuman modul, pamilon mampuh ngaidéntifikasi réfléksi pikeun maluruh deui tujuan pangajaran basa Sunda kalawan mandiri.
3. Sanggeus sawala babarengan, pamilon mampuh méré conto réfléksi pikeun maluruh matéri nu geus diajarkeun kalawan percaya diri.
4. Sanggeus tanya jawab, pamilon mampuh ngajéntrékeun réfléksi pikeun maluruh rancangan jeung prosés pangajaran kalawan daria.
5. Sanggeus maca modul, pamilon mampuh ngajéntrékeun lajuning laku hasil réfléksi pangajaran kalawan percaya diri.
6. Sanggeus sawala babarengan, pamilon mampuh ngaidéntifikasi léngkah-léngkah lajuning laku réfléksi pangajaran lajuning laku hasil réfléksi pangajaran kalawan soso-soso tur percaya diri.
7. Sanggeus maca modul, pamilon mampuh nyusun ngararancang PTK kalawan kalawan sumanget.

B. Indikator Kahontalna Kompeténsi

1. Ngajéntrékeun hakékat réfléksi pangajaran.
2. Ngaidéntifikasi perkara réfléksi pikeun maluruh deui tujuan pangajaran basa Sunda; jeung
3. Méré conto perkara réfléksi pikeun maluruh matéri nu geus diajarkeun.
4. ngajéntrékeun perkara réfléksi pikeun maluruh rancangan jeung prosés pangajaran.
5. ngajéntrékeun lajuning laku hasil réfléksi pangajaran;
6. ngaidéntifikasi léngkah-léngkah réfléksi pangajaran; jeung
7. nyusun rarancang PTK.

C. Pedaran Matéri

1. Refleksi Pangajaran Basa Sunda di SD

a. Hakékat Réfléksi Pangajaran

Kagiatan atikan saéstuna teu saukur ngajarkeun hiji perkara nu patalina jeung matéri ajar atawa widang studi. Dina kecap atikan ngandung harti ngaping, ngajaring, jeung nalingakeun murid sangkan ngahontal tujuan anu luyu jeung papagon kahirupan salaku anggota masarakatna. Aya palasipah (filosofi) atikan anu diasongkeun ku Ki Hadjar Dewantara anu teu bireuk deui, nyaéta *Ing Ngarso Sung Tolodo, Ing Madyo Mangun Karso, Tut Wuri Handayani (di hareup nyontoan, di tengah ngaping, di tukang ngarojong)*.

Salah sahiji tarékah pikeun ngahontal harepan anu aya dina éta palasipah téh di antarana ngaping jeung ngabingbing murid sajeroning lumangsungna prosés pendidikan, ngalengkepan naon anu jadi kakurangan dina diri murid, méré sumanget numuwuhkeun motivasi diajarna, jeung nyontoan kumaha hadéna ngaréngsékeun hiji perkara. Éta kagiatan lumangsung kalawan daria tur dibarung ku silih talingakeun jeung silih ajénan. Guru nalingakeun murid sarta murid ngajénan guru, nepi ka antukna aya hubungan anu harmonis antara guru jeung murid dina lumangsunga pangajaran

Kahontal henteuna tujuan diajar di antarana ku cara ngayakeun évaluasi. Istilah évaluasi dina atikan teu ukur pikeun ngukur hasil diajar, tapi ogé bisa dipaké pikeun maluruh kumaha lumangsunga prosés pangajaran. Pikeun mikanyaho kumaha lumangsungna pangajaran perlu aya hiji lolongkrang husus pikeun silih évaluasi antara guru jeung murid. Kagiatan meunteun anu dilakukeun ku guru ka murid mangrupa hal anu biasa, tapi murid meunteun jeung ngoméntaran guru dianggap perkara anu can lumrah. Padahal dina éta kagiatan sarupa kitu gedé pisan mangpaatna pikeun guru jeung murid. Guru baris meunang informasi positip ngeunaan tugasna nu geus dilaksanakeun sarta jadi bahan obsérvasi pikeun mikanyaho tujuan pendidikan jeung pangajaran anu geus kahontalna, kitu deui murid apal naon anu jadi kahéngkérana sanggeus diajar. Anu kitu disebutna téh réfléksi dina pendidikan.

Herry Susilowati (2015) dina artikel anu judulna Réfléksi dalam Pendidikan; Apa Arti Pentingnya? nétélakeun yén réfléksi minangka hiji kagiatan anu dilaksanakeun dina prosés diajar-ngajar anu prinsipna mangrupa kagiatan ngajén nu dilakukeun ku murid ka guruna. Éta hal bisa dilaksanakeun kalawan tinulis atawa lisan, upamana ku cara dialog antara guru jeung murid. Perkara anu ditepikeun murid bisa mangrupa ébréhan eusi haténa, kesan, pesen, harepan, sarta saran atawa koméntar anu sipatna ngadeudeul ngaronjatna prosés pangajaran. Ku lantaran kitu, naon waé hasil kagiatan réfléksi kudu ditarima kalawan wijaksana boh ku guru boh ku murid anu tujuanana sangkan prosés jeung hasil diajar leuwih nyugemakeun. Kagiatan réfléksi dilaksanakeun kalawan didadasaran ku ayana kodrat (sunatullah) yén salaku manusa (boh guru boh murid) nu teu salawasna aya dina bener. Ku cara réfléksi sagala rupa hal anu jadi bangbaluh dina pendidikan bakal bisa kaungkulan. Ku lantaran kitu penting pisan pikeun saurang guru ngabogaan jiwa 'jembar manah' (lapang dada), nya kitu ogé salaku murid kudu diaping ku guru sangkan boga jiwa sonagar, teu ngemu hiji masalah, terbuka, sarta diajar wani nepikeun hal anu sabenerna.

Harepan tina hasil kagiatan réfléksi téh kahontal tangtungan guru anu ideal, nyaéta guru anu altruis (paniténa museur pikeun ngamotivasi atawa ngabantu muridna kalawan teu miharep dipulang tarima, pujian, jeung sajabana), guru anu demokratis, professional, sarta guru anu teu mahing dikiritik.

Guru pangajaran naon waé ogé kudu ngalaksanakeun tugas atikan kalawan profésional. Réfléksi dilaksanakeun enas-enasna mah pikeun ngahontal hasil diajar. Kahontalna hasil diajar anu bakal gedé pangaruhna kana kasugemaan batin boh ka guru boh ka murid. Hasil pangajaran basa Sunda salah sahijina didadasaran ku kahontalna Kriteria Ketuntasan Minimal (KKM).

Nangtukeun KKM ogé kudu didadasaran ku minimal tilu hal, nyaéta:

- 1) *intake*, kamampuh rata-rata murid;
- 2) *kompléksitas*, ngaidéntifikasi indikator anu jadi ciri kahontalna kompténsi diajar;

3) *kamampuh daya dukung*, nu oriéntasina kana sumber diajar.

Éta tilu hal téh silih rojong anu huluwotanana tina Kompetensi Inti jeung Kompetensi Dasar (KIKD). Jadi mitembeyan ngalaksanakeun pangajaran teu bisa léso tina maluruh heula KI jeung KD. Dina KI jeung KD ditangtukeun kompetensi anu kudu kahontal ku murid katut matéri naon anu kudu diajarkeun ka murid luyu jeung jenjang atikanana.

Hal anu dilakukeun ku guru saupama peunteun murid henteu ngahontal KKM nyaéta nuliskeun peunteun kalawan dibéré katerangan can kahontal. Sajaba ti éta dilaksanakeun rémédiat kalawan merhatikeun aspék-aspék séjénna anu diajén, kayaning tugas proyék, portopolio, obyektif, ulangan harian, jeung unjuk kerja.

Pentingna ngalaksanakeun réfléksi nyaéta pikeun mikanyaho masalah anu keur dirandapan dina éta pangajaran. Masalah anu timbul bisa waé datang ti guru, murid, bahan, atawa métode. Ku cara réfléksi bisa maluruh pasualan anu keur karandapan.

b. Refleksi pikeun Maluruh Tujuan Pangajaran Basa Sunda

Dumasar hasil réfléksi guru bisa ngalaksanakeun pangajaran rémédiat (*remedial teaching*) nu tujuanana pikeun ngalayanan murid ngaronjatkeun préstasi diajarna nepi ka bisa ngahontal kritéria katuntasan nu geus ditetepkeun. Pikeun ngalaksanakeun konsép modél pangajaran rémédiat leuwih ti heula kudu merhatikeun KIKD.

Pangajaran basa Sunda diajarkeun sacara formal di sakola ka unggal jenjang atikan, nyaéta di SD/MI, SMP/MTs, jeung SMA/SMK/MA. Sacara substansial aya opat Kompetensi Inti nu dipiharep dipibanda ku murid dina Kurikulum 2013, nyaéta: (1) sikep kaagamaan anu pengkuh agamana, iman jeung takwa ka Allah Swt. (*spiritual quotient*), (2) sikep kamasarakatan, ngabogaan ahlak mulia tur jembar budayana (*emotional quotient*), (3) ngawasaa élmu pangawéruh, téhnologi, jeung seni – luhung elmuna (*intellectual quotient*), jeung (4) ngabogaan kaparigelan tur mandiri – rancagé gawéna (*actional quotient*).

Dumasar kana Kurikulum 2013 mah tujuan pangajaran basa Sunda téh kudu diadumaniskeun jeung kahontalna kompetensi anu dipiharep saréngsena pangajaran. Jadi hasil tina diajar basa Sunda téh dipiharep sajabana ti jadi jalma anu iman ka Nu Maha Kawasa, sikep anu hadé ka sasama mahlukna, ogé ngabogaan pangawéruh ngeunaan basa, sastra, katut budayana, sarta boga kaparigelan ngagunakeunana dina kagiatan komunikasi sapopoé kalawan hadé tur bener boh lisan bon tulisan.

Dumasar kana Kompetensi Inti jeung Kompetensi dasar (KIKD) Kurikulum Basa jeung Sastra Sunda 2013, ieu di handap aya sawatara tinimbangan umum sanggeus anu jadi udagan sangkan kacangking ku murid sanggeus diajar basa Sunda di sakola.

- 1) Murid ngabogaan pangalaman diajar ngagunakeun basa nu bener (*berbahasa*), neuleuman, ngébréhkeun pikiran katut rasa dina wangun karya sastra (*bersastra*) Sunda ku cara lisan jeung tulisan.
- 2) Murid miboga sikep nu hadé (menghargai) jeung reueus kana basa Sunda minangka basa daerah di Jawa Barat, anu ogé mangrupa basa indung (bahasaibu) pikeun sabagian gedé masarakatna.
- 3) Murid maham basa Sunda ditilik tina wangun, harti, jeung fungsi, sarta mampuh tur parigel ngagunakeunana kalawan méréhah tur luyu jeung kontéksna (tujuan, kaperluan, jeung kaayaan).
- 4) Murid mampuh ngagunakeun basa Sunda pikeun ngaronjatkeun kamampuh inteléktual, émosional, jeung sosial.
- 5) Murid ngabogaan kamampuh jeung disiplin dina ngagunakeun basa Sunda (nyarita, nulis, jeung mikir).
- 6) Murid mampuh neuleuman jeung ngamangpaatkeun karya sastra Sunda pikeun ngaronjatkeun pangawéruh jeung kamampuh ngagunakeun basa Sunda, mekarkeun kapribadian, jeung ngajembaran pangawéruh dina kahirupanana.
- 7) Murid méré ajén tur ngarasa reueus kana karya sastra Sunda minangka khazanah budaya jeung gambaran intelektual manusa Sunda.

Dina KIKD Kurikulum Basa jeung jeung sastra Sunda bakal katangén kalawan jelas tingkah laku anu kudu kahontal ku murid sanggeus diajar. KI nu aya di jenjang SD/MI miharep murid bisa:

- 1) *Menerima dan menjalankan ajaran agama yang dianutnya;*
- 2) *Memiliki perilaku jujur, disiplin, tanggung jawab, santun, peduli, dan percaya diri dalam berinteraksi dengan keluarga, teman, dan guru.*
- 3) *Memahami pengetahuan faktual dengan cara mengamati [mendengar, melihat, membaca] dan menanya berdasarkan rasa ingin tahu tentang dirinya, makhluk ciptaan Tuhan dan kegiatannya, dan benda-benda yang dijumpainya di rumah, sekolah.*
- 4) *Menyajikan pengetahuan faktual dalam bahasa yang jelas dan logis dan sistematis, dalam karya yang estetis dalam gerakan yang mencerminkan anak sehat, dan dalam tindakan yang mencerminkan perilaku anak beriman dan berakhlak mulia.*

Kompeténsi Dasar (KD) nu aya di unggal jenjang atikan henteu sarua. Sajaba ti béda lantaran jenjang atikanana, béda ogé matéri atawa poko bahasan anu kudu diulikna. Hartina guru kudu maluruh karakteristik matéri nu diajarkeunana. Ulah nepi ka aya matéri anu pacorok dina kagiatan diajarna, upamana kuduna diajarkeun ku cara maca, malah ditepikeun ku cara nyarita, jeung sajabana.

c. Réfléksi pikeun Maluruh Matéri nu Geus Diajarkeun

Upama dina pedaran di luhur dipertélakeun kompeténsi anu jadi udagan hasil diajar murid, dina ieu bagian mah dipertélakeun matéri pangajaran ajar anu kudu kacangking ku murid sanggeus diajar. Matéri pangajaran kaasup salah sahiji anu dipaluruh ku guru dina kagiatan réfléksi. Bahan pangajaran naon anu geus diajarkeun tapi teu kacangking ku murid. Bisa jadi aya matéri pangajaran anu dianggap hésé ku murid sarta atawa teu katepikeun kalawan merenah.

Pangajaran basa Sunda di SD dumasar Kurikulum 2013 kudu dipapayungan ku téma sakumaha anu aya dina struktur kurikulum

nasional. Hartina sakur bahan anu ditepikeun ka murid kudu luyu jeung téma anu ditangtukeun, sedengkeun di sakola menengah geus museur kana bahan anu aya dina struktur basa jeung sastra Sunda.

Gambaran téma anu mayungan matéri pangajaran basa Sunda di SD kayaning ieu. Téma Kelas 1 ngawengku: (1) Diri Sendiri; (2) Kegemaranku; (3) Kegiatanku; (4) Keluargaku; (5) Pengalamanku; (6) Lingkungan Bersih, Sehat, dan Asri; (7) Benda, Binatang, dan Tanaman di sekitarku; (8) Peristiwa Alam. Matéri pangajaran basa Sunda anu dipapayungan ku éta téma ngawengku téks déskripsi (téma 1), téks narasi (téma 2), téks paguneman (téma 3), téks déskripsi (téma 4), téks narasi (téma 5), téks narasi/ déskripsi (téma 6), téks pupuh (téma 7), téks déskripsi (téma 8).

Téma pikeun Kelas 2 ngawengku: (1) Hidup Rukun; (2) Bermain di Lingkunganku; (3) Tugasku Sehari-hari; (4) Aku dan Sekolahku; (5) Hidup Bersih dan Sehat; (6) Air, Bumi, dan Matahari; (7) Merawat Hewan dan Tumbuhan; (8) Keselamatan di Rumah dan Perjalanan. Matérina pangajaran basa Sunda anu dipapayungan ku éta téma ngawéngku: téks pupuh (téma 1), téks narasi (téma 2), téks narasi (téma 3), téks déskripsi (téma 4), téks paguneman (téma 5), téks déskripsi (téma 6), téks déskripsi (téma 7), téks kakawihan (téma 8).

Téma pikeun Kelas 3 ngawengku: (1) Sayangi Hewan dan Tumbuhan di Sekitar; (2) Pengalaman yang Mengesankan, (3) Mengenal Cuaca dan Musim; (4) Ringan Sama Dijinjing Berat Sama Dipikul; (5) Mari Kita Bermain dan Berolahraga; (6) Indahnya Persahabatan; (7) Mari Kita Hemat Energi untuk Masa Depan; (8) Berperilaku Baik dalam Kehidupan Sehari-hari; (9) Menjaga Kelestarian Lingkungan. Matéri pangajaran basa Sunda anu dipapayungan ku éta téma ngawéngku: téks déskripsi (Téma 1), téks narasi (téma 2), téks déskripsi (téma 3), téks paguneman (téma 4), téks déskripsi (téma 5), téks carpon (téma 6), téks éksposisi (téma 7), téks dongéng (téma 8), Téks sajak (téma 9).

Téma pikeun Kelas 4 ngawengku: (1) Indahna Kebersamaan, (2) Selalu Berhemat Energi, (3) Peduli terhadap Makhluk Hidup, (4) Berbagai Pekerjaan, (5) Menghargai Jasa Pahlawan, (6) Indahna Negeriku, (7) Cita-citaku, (8) Daerah Tempat Tinggalku, (9) Makanan Sehat dan Bergizi. Matéri pangajaran basa Sunda anu dipapayungan ku éta téma ngawéngku: Téks pupujian (téma 1), Téks striker/brosur (téma2), Téks dongéng (téma 3), Téks déskripsi (téma 4), Téks pupuh (téma 5), Téks kawih (téma 6), Téks narasi (téma 7), Téks déskripsi (téma 8), Téks éksposisi (téma 9).

Téma pikeun Kelas 5 ngawengku: (1) Bermain dengan Benda-benda di sekitar, (2) Peristiwa dalam Kehidupan, (3) Hidup Rukun, (4) Sehat itu Penting, (5) Bangga Sebagai Bangsa Indonesia. Matéri pangajaran basa Sunda anu dipapayungan ku éta téma ngawéngku: Téks déskripsi (téma 1), Téks pupuh (téma 2), Téks aksara Sunda. (téma 2a), Téks paguneman (téma 3), Téks bahasan (téma 4), Téks sajak (téma 5), Téks carita pondok (téma 2b), Téks dongéng (téma 2c). Matéri pangajaran basa.

Téma pikeun Kelas 6 ngawengku: (1) *Selamatkan makhluk hidup*, (2) *Persatuan dalam perbedaan*, (3) *Tokoh dan Penemu*, (4) *Globalisasi*, (5) *Wirausaha*, (6) *Kesehatan masyarakat*. Matéri pangajaran basa Sunda anu dipapayungan ku éta téma ngawéngku: Téks narasi (téma 1), Téks pupuh (téma 2), Téks narasi (téma 3), Téks déskripsi (téma 4), Téks déskripsi. (téma 5), Téks pidato (téma 6).

d. Réfléksi pikeun Maluruh Rancangan jeung Prosés Pangajaran

- 1) Réfléksi kana silabus, Rencana Persiapan Pembelajaran (RPP), bahan jeung média pangajaran, sarta instrumén évaluasi.
- 2) Réfléksi kana kegiatan guru dina ngalaksanakeun prosés pangajaran anu ngawéngku nerapkeun RPP, léngkah-léngkah pangajaran, ngokolakeun (pengelolaan) kelas, interaksi guru jeung siswa, siswa jeung siswa, sarta nerapkeun péta konsép. Kaiatan obsérvasi ngawéngku: nepikeun tujuan pangajaran, topik nu

dibahas, bahan jeung media nu digunakeun, métode nu diterapkeun, ngelompokkeun (pembagian kelompok), siswa, méré tugas (pemberian tugas), seting pangajaran, suasana pangajaran, bimbingan nu dilakukeun ku guru, sistem jeung instrumen évaluasi nu digunakeun ku guru, hasil pangajaran nepi kana kagiatan réfléksi jeung lajuning lakuna (tindak lanjut) nu dilakukeun guru.

- 3) Réfléksi kana kagiatan siswa sajeroning diajar jeung kamampuh hasil diajar

2. Lajuning Laku Hasil Réfléksi Pangajaran di SD

a. Lajuning Laku Hasil Réfléksi dina Kagiatan PTK

Lajuning laku hasil réfléksi mangrupa kagiatan nu aya dina PTK. Éta hal dilaksanakeun ku guru sanggeus manggih kacindekan tina interprétasi data jeung réfléksi. Saméméh ngalaksanakeun éta panalungtikan biasana sok maluruh heula aspék-aspék anu jadi masalahna. Pikeun gambaran, aya hiji kasus anu karandapan tur ngarasa prihatin lantaran aktivitas diajar jeung hasil diajar muridna anu teu nyugemakeun. Upamana waé peunteun hasil diajarna téh sahandapeun KKM. Sanajan ceuk paribasana guru geus béak déngkak usaha satékah polah tapi angger waé taya kamajuan alias peunteunna garoréng. Komo deui merhatikeun muridna anu taya karep diajar, tugas-tugas teu dipigawé.

Nyanghaiupan kaayaan modél kitu, éta guru maluruh naon anu ngalantarankeunana. Nya salah sahijina téh, upamana waé métodeu pangajaran anu digunakeunana matak teu pikaresepeun muridna. Métode anu dipakéna ukur ceramah, murid teu kaaping dina ngalaksanakeun tugas, arang langka ngagunakeun alat peraga/média pangajaran, jeung arang langka ngayakeun tés atawa evaluasi. Sanggeus ngaidéntifikasi rupa-rupa hal anu ngalantarankeun héngkérna kualitas jeung handapna hasil diajar murid, éta guru satuluyna ngararancang hiji kagiatan pikeun ngungkulan éta masalah.

Lajuning laku mangrupa kagiatan nu dilaksanakeun sanggeus réfléksi. Dina ieu kagiatan guru perlu maluruh aspék-aspék nu dianggap

héngkér kénéh tur perlu dioméan. Éta aspék anu nyababkeunana téh jadi titik pamiangan pikeun ngalaksanakeun kagiatan saterusna.

b. Léngkah-léngkah Lajuning Laku Réfléksi Pangajaran

Ieu di handap minangka lajuning laku hasil réfléksi pangajaran anu ditataharkeun saméméh prung ngalaksanakeun PTK. Ari léngkah-léngkahna anu kudu diparhatikeun ku calon panalungtik téh kayaning ieu di handap.

- 1) Aya Ide Awal, minangka gagasan pikeun maluruh rupa-rupa tarékah anu kudu dipilampah. Di antarana nataharkeun hiji panalungtikan pikeun manggihan jeung ngaréngsékeun masalah anu karandapan di hiji kelas.
- 2) Prasurei, pikeun mikanyaho kalawan detil kondisi nu aya di éta kelas nu rék ditalungtik. Prasurei mah biasana dilaksanakeun ku calon panalungtik anu jolna ti luar, atawa lain guru di éta kelas. Tapi pikeun guru anu sapopoé ngajar di éta kelas mah tangtu geus apal kana masalah anu disanghareupana.
- 3) Diagnosis, pikeun maluruh aspék-aspék anu mangaruhan kana gagalna hasil diajar. Dilaksanakeun ku calon panalungtik séjén atawa jalma anu teu biasa ngajar di éta kelas. Hasil diagnostik bisa ditangtukeun dasar pikeun ngalaksanakeun PTK. Masalah anu kapanggih tina hasil diagnostik, upamana masalah strategi pangajaran, média pangajaran, jeung matéri pangajaran. Diagnosis teu perlu dilaksanakeun ku guru nu teu ngalaksanakeun PTK di kelasna sorangan.
- 4) Ngarencanakeun, bisa dibagi jadi 2 jenis, nyaéta rencana umum jeung rencana husus. Rencana umum maksudna pikeun nyusun rarancang nu ngawéngku sakabéh aspek nu aya patalina jeung PTK. Rencana husus maksudna pikeun nyusun rarancang unggal siklus. Ku lantaran kitu, dina rencana husus mah sok ditangtukeun deui rencana (*replanning*).
- 5) Impleméntasi, pikeun ngaréalisikeun atawa ngalaksanakeun tindakan luyu jeung nu geus direncanakeun saméméhna. PTK sipatna *emansipatoris* jeung ngabébaskeun (*liberating*) lantaran

ngarojong kabébasan guru dina mikir jeung nepikeun alesan dina ngalaksanakeun ékspérimen, nalungtik, jeung netepkeun putusan atawa ngasongken *judgment*.

- 6) Ngimeutan/maluruh, bisa ku cara obsérvasi atawa monitoring nu dilaksanakeun ku panalungtik atawa kolaborator. Salila monitoring pangamat kudu nyatetkeun sakur nu katingali, kajadian, atawa peristiwa aya di kelas. Métoheu pikeun ngumpulkeun data nu digunakeun nu perlu méakkeun waktu lila sangkan teu ngaganggu kana prosés pangajaran.
- 7) Réfléksi, minangka hiji tarékah panalungtik pikeun maluruh deui hal-hal anu geus lumangsung atawa nu geus dilakukeun dina PTK. Ku cara kitu, réfléksi bisa dilaksanakeun sanggeus ngaimpléméntasikeun tindakan jeung hasil obsérvasi. Dumasar réfléksi, dilaksakeun deui kagiatan, nepi ka meunangkeun hasil nu nyugemakeun.
- 8) Laporan PTK, disusun sanggeus pagawéan panalungtik di lapangan réngsé. Panyusunan laporan kudu sistematis jeung didadasaran ku acuan nu aya dina prosedur panalungtikan PTK. Sajatina mah PTK nu dilaksanakeun téh sipatna individual. Hartina tujuan utama dina PTK pikeun *self-improvement* tina hasil *self-evaluation* jeung *self-reflection*, nu antukna baris ngarontkeun kualitas prosés jeung hasil diajar.

c. Ngarencanakeun PTK di SD

Prosedur anu kudu dilakonan dina ngarencanakeun tindakan ngawengku: 1) milih wangun tindakan, 2) nangtukeun hipotésis tindakan (saupama diperlukeun), 3) nataharkeun tindakan, jeung 4) netepkeun indikator anu nangtukeun kritéria hasilna tindakan luyu jeung nu dipharep. Dina milih tindakan pikeun ngungkulan masalah anu dilarapkeun dina skénario pangajaran, kudu milih jeung nimbang-nimbang landasan tiori atawa kajian pustaka, hasil-hasil panalungtikan nu geus aya, atawa tina pangalaman praktis guru.

Sacara operasional hal-hal anu dilakukeun ku guru dina nyusun rencana tindakan nyaéta: 1) milih topik atawa bahan ajar nu bakal

disusun rencana pangajaranana, 2) nerapkeun rencana tindakan kana skénario pangajaran atawa RPP, 3) nataharkeun sarana jeung perangkat pangajaran anu ngarojong lumangsungna pangajaran, kayaning bahan ajar, LKS (upama perlu), média, jeung instrumén asesmen/penilaian, jeung 4) nataharkeun instrumén nu diperlukeun pikeun ngumpulkeun data jeung téhnik analisis atawa kriteria hasilna tindakan.

D. Kegiatan Diajar

Kegiatan diajar nu kudu dipilampah ku Sadérék kalawan percaya diri tur gawé bareng jeung fasilitator séjénna, nyoko kana runtuyan kagiatan nu ngalarapkeun Modél Literasi Kewacanaan CALISLAUJI, saperti ieu di handap.

1. Maca tujuan jeung indikator kalawan daria.
2. Maca kalawan inténsif sacara mandiri pedaran bahan ngeunaan *Refleksi Pangajaran Basa Sunda jeung Lajuning Laku Hasil Refleksi* kalawan konséntrasi.
3. Nulis raguman matéri tiap kagiatan diajar dumasar kana matéri anu geus dibaca kalawan sumanget.
4. Ngaregepkeun paparan matéri ti fasilitator, tanya jawab, jeung sawala kelompok pikeun migawé latihan/pancén kalawan babarengan.
5. Latihan soal-soal pilihan ganda pikeun persiapan postés kalawan daria.
6. Néangan tur maca référénsi nu séjénna pikeun ngalengkepan latihan/pancén kalawan taliti.
7. Ngalaksanakeun postés di TUK anu geus ditangtukeun kalawan konséntrasi, daria, jeung tanggung jawab.

E. Latihan/Pancén

Pigawé ieu latihan ku cara sawala babarengan kalawan daria!

1. Jelaskeun naon anu dimaksud réfléksi pangajaran!
2. Jelaskeun yén guru kudu maluruh rumusan indikator tina KIKD anu kudu kacangking ku murid!
3. Jelaskeun naon anu dimaksud lajuning laku hasil réfléksi pangajaran?

4. Tataan jeung jelaskeun léngkah-léngkah naon waé anu dilakukeun dina réfléksi pangajaran?

F. Tingkesan

Basa mangrupa alat komunikasi pikeun rupa-rupa fungsi, pikeun: (1) ngébréhkeun informasi faktual (ngaidéntifikasi, ngalaporkeun, nanya, jeung ngoréksi); (2) ngébréhkeun sikep inteléktual (satuju-teu satuju); (3) ngébréhkeunsikep moral (ménta hampura, ngébréhkeun rasa kaduhung, pangajén); jeung (4) sosialisasi (ngawanohkeun diri, ngawilujengkeun, ménta diperhatikeun).

Pamarekan komunikatif nyaéta pamarekan pangajaran basa anu tujuanana pikeun ngawangun kompeténsi komunikatif. Lian ti éta pamarekan komunikatif ogé digunakeun pikeun mekarkeun prosedur-prosedur opat kaparigelan basa siswa, nu ngawéngku: ngaregepkeun, nyarita, maca, jeung nulis. Hartina, pangajaran dipiharep ngaronjatkeun kamampuh komunikasi basa Sunda siswa, boh lisan atawa tulisan, boh resmi boh teu resmi.

Lajuning laku hasil réfléksi mangrupa kagiatan nu dilaksanakeun sanggeus réfléksi. Dina ieu kagiatan guru perlu maluruh aspék-aspék nu dianggap héngkér kénéh tur perlu dioméan. Éta aspék anu nyababkeunana téh jadi titik pamiangan pikeun ngalaksanakeun kagiatan saterusna.

Léngkah-léngkah anu kudu diperhatikeun ku calon panalungtik wangun PTK téh kayaning 1) ngabogaan ide Awal, 2) ngayakeun prasurevei, 3) ngalakukeun diagnosis, 4) nyusun rencana, 5) ngalaksanakeun atawa Impleméntasi tina rencana, 6) ngimeutan deui, 7) réfléksi, nyusun laporan PTK.

Ari léngkah-léngkah nu perlu diperhatikeun pikeun lajuning lakuna sanggeus réfléksi, upamana waé 1) ngimeutan deui tujuan PTK sangkan luyu jeung nu dipiharep, 2) maluruh deui nu nyababkeun gagalna atawa kahontalna tujuan tina analisis jeung interprétasi, 3) milih atawa nangtukeun topik pangajaran satuluyna, 4) nangtukeun stratégi pangajaran nu luyu, 5) nyusun skénario pangajaran dina wangun RPP, 6) nyusun perangkat pangajaran nu diperlukeun, 7) nyusun atawa menerkeun instrumén pikeun ngumpulkeun

data, 8) nyieun jadwal kagiatan tindakan, 9) saupama diperlukeun bisa ngayakeun simulasi atawa uji coba skénario jeung perangkat.

Prosédur anu kudu dilakonan dina ngarencanakeun tindakan ngawéngku: 1) milih wangun tindakan, 2) nangtukeun hipotésis tindakan (saupama diperlukeun), 3) nataharkeun tindakan, jeung 4) netepkeun indikator anu nangtukeun kritéria hasilna tindakan luyu jeung nu dipiharep.

G. Uji Balik jeung Lajuning Laku

Pék akurkeun hasil pagawéan Sadérék kana jawaban latihan anu geus disayagikeun di bagian tukang ieu modul. Itung jumlah jawaban anu benerna, tuluy gunakeun rumus ieu di handap pikeun ngukur tahap ngawasa Sadérék kana bahan ajar.

Rumus:

$$\text{Tahap Pangabisa} = \frac{\text{Jumlah jawaban anu benerna}}{5} \times 100\%$$

Tahap pangabisa nu dihontal ku Sadérék:

90 - 100%	=	alus pisan
80 - 89%	=	alus
70 - 79%	=	cukup
- 69%	=	kurang

Upama Sadérék ngahontal tahap pangabisa 80% ka luhur, Sadérék bisa nuluykeun ngaderes matéri Kagiatan Diajar 2. Tapi, lamun tahap pangabisa Sadérék kurang ti 80%, pék balikan deui ngaderes matéri dina Kagiatan Diajar 1, pangpangna bahan nu can kacangkem kalawan mandiri.

KAGIATAN DIAJAR 2

PENGEMBANGAN KEPROFESIAN BERKELANJUTAN (PKB) PATALINA JEUNG PENELITIAN TINDAKAN KELAS (PTK)

A. Tujuan

1. Sanggeus maca, pamilon mampuh ngajéntrékeun wangenan PKB kalawan percaya diri.
2. Sanggeus tanya jawab, pamilon mampuh ngaidéntifikasi komponen PKB kalawan sumanget.
3. Sanggeus sawala, pamilon mampuh ngaidéntifikasi prinsip-prinsip ngalaksanakeun PKB kalawan percaya diri.
4. Sanggeus maca sacara mandiri, pamilon mampuh ngajelaskeun konsép dasar PTK kalawan percaya diri.
5. Sanggeus tanya jawab, pamilon diklat mampuh ngaidéntifikasi komponén sasaran PTK kalawan taliti.
6. Sanggeus tanya jawa, pamilon diklat mampuh nangtukeun masalah PTK kalawan mandiri.
7. Sanggeus tanya jawab, pamilon diklat mampuh ngaidéntifikasi tujuan ngalaksanakeun PTK kalawan taliti.
8. Sanggeus tanya jawab, pamilon diklat mampuh ngaidéntifikasi hasil ngalaksanakeun PTK kalawan percaya diri.
9. Sanggeus tanya jawab, pamilon diklat mampuh ngaidéntifikasi mangpaat PTK kalawan percaya diri.
10. Sanggeus tanya jawab, pamilon diklat mampuh ngaidéntifikasi karakteristik PTK kalawan taliti.
11. Sanggeus tanya jawab, pamilon diklat mampuh ngaidéntifikasi prinsip-prinsip PTK kalawan konséntrasi.

B. Indikator Kahontalna Kompeténsi

Anu jadi indikator kahontalna kompeténsi nyaéta saréngséna maca jeung nulis raguman ieu matéri, dipiharep Sadérék bisa:

1. ngajéntrékeun wangenan PKB;
2. ngaidéntifikasi komponen PKB;
3. ngaidéntifikasi prinsip-prinsip ngalaksanakeun PKB;
4. nétélakeun konsép dasar PTK;
5. nétélakeun komponén sasaran PTK;
6. nétélakeun masalah dina PTK;
7. nétélakeun tujuan ngalaksanakeun PTK;
8. ngamangpaatkeun hasil ngalaksanakeun PTK;
9. nétélakeun mangpaat tina PTK;
10. nétélakeun karakteristik PTK; jeung
11. nétélakeun prinsip-prinsip PTK.

C. Pedaran Matéri

1. PKB dina Pangajaran Basa Sunda

a. Wangenan PKB

PKB nya éta wangun pangajaran nu mangrupa kandaraan utama sipatna tuluy-tumuluy (berkelanjutan) pikeun guru, sangkan mawa parobahan nu dipiharep tur aya patalina jeung siswa. Kukituna, sakabéh siswa dipiharep miboga pangaweruh anu mumpuni, kaparigelan anu hadé, tur nyangkem matéri pangajaran, ngebréhkeun kamampuhna, sarta ngalakukeunana.

PKB ngawengku rupaning cara atawa pamarekan nu dilakukeun ku guru pikeun diajar tuluy tumuluy sanggeus narima pelatihan di awal kagiatan. PKB ngarojong guru pikeun miara jeung ngaronjatkeun kamampuh profésina. PKB téh konci pikeun ngaoptimalkeun mekarna karir guru kiwari atawa mangsa nu baris datang. Ku kituna, PKB kudu ngarojong ayana parobahan husus dina prakték jeung mekarna karir guru.

Dina prinsipna mah, PKB téh ngawengku kagiatan: (1) ngararancang, (2) ngalaksanakeun, (3) ngaévaluasi, jeung (4) ngaréfléksi matéri anu geus dirarancang pikeun ngaronjatkeun karakteristik, pangaweruh, pamahaman, jeung kaparigelan, sakumaha dina gambar ieu di handap.

Gambar 2. 1 Tahapan PKB

PKB nya éta bagéan penting tina prosés mekarkeun kaprofésionalan guru. PKB teu muncul sacara *ad-hoc* tapi dilakukeun ngaliwatan pamarekan anu dimimitian ku rancangan pikeun: (1) ngahontal standar kompetensi profési (husus pikeun guru anu tacan ngahontal standar kompetensi anu dipiharep, nu luyu jeung hasil penilaian kinerja, atawa miboga kinerja anu handap), (2) mageuhan/ngajaga jeung mekarkeun pangawéruh sarta kaparigelan nu aya, jeung (3) nambahan pangawéruh sarta kaparigelan anu anyar.

PKB dina raraga mekarkeun pangaweruh jeung kaparigelan téh mangrupa tanggung jawab guru sacara individual luyu jeung masarakat pembelajar (*learning community*), jadi kacida pentingna pikeun guru aya dina posisi paling hareup dina atikan.

Kukituna, sangkan PKB mampuh ngarojong pangabutuh individu tur ngaronjatkeun prakték-prakték kaprofésionalan, kagiatan PKB kudu:

- 1) ngajamin ayana pangaweruh nu jero tur aya patalina jeung matéri ajar anu diampu ku guru;
- 2) nyodorkeun dadasar anu pageuh ngeunaan métodologi pangajaran (pedagogik) basa Sunda;
- 3) nyayagikeun pangaweruh anu sipatna leuwih umum, ngeunaan pangajaran, matéri ajar anu diampu, jeung métodologi pangajarannana;
- 4) ngaréfléksi hasil panalungtikan dina widang atikan;
- 5) kontribusi pikeun ngukur ngaronjatna hasil diajar siswa;

- 6) matalikeun inteléktual guru jeung ide-ide sarta sumberdaya nu aya;
- 7) nyadiakeun waktu anu cukup sangkan guru mampuh ngawasa eusi matéri pangajaran basa Sunda jeung métodologi pangajaranana;
- 8) dirarancang ku wawakil guru anu ilubiung dina kagiatan PKB tur gawé bareng jeung para ahli dina widangna; jeung
- 9) ngawengku rupaning kagiatan nu luyu jeung kondisi sarta pangabutuh guru.

b. Komponén PKB

PKB nya éta mekarna kaprofésian 'berkelanjutan' (tuluy tumuluy) anu dilakukeun ku guru tur luyu jeung pangabutuhna, pikeun ngahontal standar kompetensi profési atawa ngaronjatkeun kompeténsina saluhureun Standar Kompetensi Profésina, sakaligus ngumpulkeun angka kredit sangkan bisa naék pangkat/jabatan fungsional guru.

Dina Peraturan Menteri Negara Pemberdayaan Aparatur Negara dan Reformasi Birokrasi Nomor 16 Tahun 2009 tentang Jabatan Fungsional Guru dan Angka Kreditnya, dijelaskeun yén PKB ngawengku tilu hal, nyaéta: (1) Pengembangan Diri, (2) Publikasi Ilmiah, jeung (3) Karya Inovatif. Sangkan leuwih écés tengetan ieu gambar komponén KPB di handap!

Gambar 2. 2 Komponén PKB

a) Ngalaksanakeun 'Pengembangan Diri'

'Pengembangan Diri' nya éta tarékah pikeun ngaronjatkeun profésionalitas diri guru sangkan miboga kompeténsi nu luyu jeung 'Peraturan Perundang-undangan' tur mampuh ngalaksanakeun tugas pokok jeung kawajibannana dina pangajaran/ ngabimbing, kaasup tugas tambahan anu luyu jeung fungsi sakola/ madrasah.

Kegiatan 'Pengembangan Diri' ngawengku: (1) diklat fungsional jeung (2) kegiatan kolektif guru. Ieu hal pikeun ngaronjatkeun kompeténsi profési guru anu ngawéngku: kompeténsi pedagogis, kepribadian, sosial, jeung profesional, sakumaha jinek dina Undang-Undang no. 20 Tahun 2003 ngeunaan Sistem Pendidikan Nasional.

Sangkan guru mampuh ngalaksanakeun tugas tambahan, program PKB dipuseurkeun kana kegiatan ngaronjatkeun kompeténsi luyu jeung éta pancén-pancén tambahan (misalna waé, kompeténsi pikeun kepala sekolah, kepala laboratorium ,kepala perpustakaan, jst.).

'Pengembangan Diri' ngawengku:

(1) Diklat fungsional, nya éta kegiatan guru miluan diklat nu tujuanana pikeun ngahontal standar kompeténsi profési dina kurun waktu nu geus ditangtukeun, minimal luyu jeung waktu anu geus jinek dina Peraturan Menteri Negara Pemberdayaan Aparatur Negara dan Reformasi Birokrasi Nomor 16 Tahun 2009 tentang Jabatan Fungsional Guru dan Angka Kreditnya.

(2) Kegiatan koléktif guru nya éta kegiatan guru dina raraga milu kegiatan ilmiah, atawa kegiatan babarengan nu tujuanana pikeun ngahontal standar anu geus ditangtukeun. Kegiatan kolektif guru ngawengku: (a) kegiatan lokakarya atawa kegiatan kelompok guru pikeun nyusun kelompok kurikulum, (b) narasumber atawa peserta seminar, koloqium, diskusi panel, atawa wangun pertemuan ilmiah nu séjénna., jeung (c) kegiatan koléktif séjénna nu luyu jeung tugas sarta kawajiban guru.

Kegiatan 'Pengembangan Diri' nu ngawengku diklat fungsional jeung kegiatan kolektif guru kudu ngutamakeun pangabutuh guru dina ngahontal standar jeung/atawa ngaronjatkeun kompetensi profési hususna nu aya patalina jeung ngalaksanakeun pangajaran. Éta pangabutuh guru éh ngawengku:

- (1) kompetensi nalungtik jeung paham kontéks tempat guru ngajar;
- (2) ngawasa matéri jeung kurikulum;
- (3) ngawasa metodeu pangajaran;
- (4) kompetensi ngalaksanakeun évaluasi pikeun siswa jeung pangajaran;
- (5) ngawasa tehnologi informatika jeung komputer (TIK);
- (6) kompetensi nyanghareupan inovasi dina Sistem Pendidikan di Indonesia, kaasup UU No.14 taun 2005 jeung PP No. 74 taun 2008;
- (7) kompetensi nyanghareupan pamederih tiori kiwari; jeung
- (8) kompetensi sejennana anu raket patali jeung pancén tambahan nu luyu jeung fungsi sakola/madrasah.

b) Ngalaksanakeun Publikasi Ilmiah

Publikasi ilmiah nya éta karya tulis ilmiah anu geus dipublikasikeun ka masarakat nu mangrupa kontribusi guru dina raraga ngaronjatkeun kualitas prosés pangajaran di sakola tur mekarkeun atikan sacara umum. Publikasi ilmiah ngawengku 3 kelompok kegiatan, nya éta:

- (1) preséntasi dina forum ilmiah, salaku narasumber/pemrasaran dina seminar, lokakarya ilmiah, koloqium, atawa diskusi ilmiah;
- (2) publikasi ilmiah hasil panalungtikan atawa gagasan inovatif dina widang atikan formal. Ieu publikasi ilmiah ngawengku nyieun:
  - (a) karya tulis mangrupa laporan hasil panalungtikan dina widang atikan di sakola:

- diterbitkeun/dipublikasikeun dina wangun buku anu miboga ISBN tur diédarkeun sacara nasional, atawa geus lulus tina panilaian ISBN;
  - diterbitkeun/dipublikasikeun dina majalah/jurnal ilmiah tingkat nasional anu 'terakreditasi', provinsi, jeung kabupaten/kota; jeung
  - diseminarkan di sakola atawa disimpen di perpustakaan.
- (b) tulisan ilmiah populer dina widang atikan formal jeung pangajaran anu ngawengu:
- jurnal tingkat nasional anu geus diakreditasi;
  - jurnal tingkat nasional anu teu diakreditasi/ tingkat provinsi; jeung
  - jurnal tingkat lokal (kabupatén/kota/sekolah/madrasah).
- (3) Publikasi buku téks pelajaran, buku pengayaan jeung /atawa pedoman guru. Ieu publikasi ngawengku:
- (a) buku pelajaran per tingkat atawa buku pendidikan per judul anu: lolos penilaian ti BSNP, dicétak ku penerbit jeung aya ISBN na, dicétak ku penerbit jeung tacan aya ISBN na.
- (b) modul/diklat pembelajaran per semester anu digunakeun di tingkat: provinsi anu disahkeun ku Dinas Pendidikan Provinsi; kabupaten/kota nu geus disahkeun ku Dinas Pendidikan Kab/Kota; sakola/madrasah
- (c) buku widang atikan anu dicétak ku penerbit nu geus ISBN jeung/atawa nu tacan ISBN

c. Prinsip-prinsip Dasar Ngalaksanakeun PKB

- 1) PKB museur ka siswa atawa dumasar kana hasil diajar siswa. Ku kituna, PKB kudu gumulung jeung pancén guru sapopoé.
- 2) Tiap guru miboga hak pikeun mekarkeun dirina sacara tuluy tumuluy. Prosés nyusun PKB dimimitian ti sakola.

- 3) Sakola wajib nyadiakeun lolongkrang waktu pikeun guru, sangkan milu program PKB minimal jumlah jam ngajarna unggal taun luyu jeung anu geus cindek dina Peraturan Menteri Negara Pemberdayaan Aparatur Negara dan Reformasi Birokrasi Nomer 16 taun 2009. Dinas Pendidikan kab/kota sarta sakola miboga hak pikeun nambahan alokasi waktu ngajar.
- 4) Pikeun guru anu teu katembong ngaronjat kompeténsina sanggeus milu Program PKB, dimungkinkeun baris dibéré sangsi luyu jeung katangtuan undang-undang. Éta sangsi téh moal aya, lamun seug sakola mampu nedunan pangabutuh guru pikeun ngalaksanakeun program PKB.
- 5) Matéri pangajaran kudu beunghar ku: matéri akademis, prosés pangajaran, panalungtikan atikan kiwari, jeung téhnologi, seni, tur ngagunakeun hasil gawé siswa/data siswa pikeun ngaronjatkeun kualitas pangajaran.
- 6) Prosés PKB pikeun guru kudu dimimitian ti guru sorangan. Ku kituna, pikeun ngahontal tujuan PKB, kagiatan ‘pengembangan’ kudu ngalibetkeun guru sacara aktif, nepi ka bener-bener timbul parobahan di diri guru. Ieu parobahan téh boh dina ngawasa matéri, ngawasa situasi kontéks kaayaan ngajar, boh kaparigelan ngajar, nu tujuanana pikeun ngaronjatkeun kualitas layanan atikan di sakola.
- 7) PBK anu hadé kudu ngawujudkeun visi, misi, jeung ajén-inajén anu ditetepkeun di sakola jeung/atawa di kota/kabupaten. Ku kituna, kagiatan PKB kudu gumulung jeung rancangan mekarkeun sakola atawa kota/kabupaten dina ngahontal mutu atikan anu geus disaluyuan ku pihak sakola, orang tua, siswa, jeung masarakat.
- 8) Leuwih hadé kagiatan PKB dilaksanakeun di sakola atawa di gugus KKG/ MGMP pikeun ngurangan pangaruh negatif.
- 9) PKB kudu ngarojong profési guru, sangkan jadi pagawéan anu miboga martabat di masarakat. Ieu hal pikeun ‘mencerdaskan bangsa’, ngarojong ayana parobahan dina prakték pangajaran,

jeung mekarna karir guru anu leuwih objéktif, transparan, tur akuntabel.

d. Ambahan Kgiatan PKB

Aya sawatara wangun kgiatan PKB nu ngawengku: unsur-unsur anu sipatna internal sakola, éksternal, antarsakola, atawa ngaliwatan jaringan virtual. Ambahan PKB saperti aya dina ieu gambar di handap.

Gambar 2. 3 Wangun Kgiatan PKB

(diadopsi dari TDA: *Continuing Professional Development*.
<http://www.tda.gov.uk/teachers/continuingprofessional-development.aspx>).

Kegiatan PKB anu mangrupa kursus, pelatihan, penataran, atawa diklat dilaksanakeun ku sakola sacara mandiri, contona: program induksi, méntoring, pembinaan, observasi pangajaran, kamitraan pangajaran, jeung rupaning pangalaman antarguru, jeung mekarkeun sakola sacara gembलग (WSD=*Whole School Development*).

Kegiatan PKB anu bisa dilakukeun di sakola sacara mandiri bisa dikelompokkeun saperti ieu di handap.

- 1) Dilakukeun ku guru sorangan:

- a) mekarkeun kurikulum anu ngawengku topik-topik kiwari/aktual anu aya patalina jeung sains téhnologi, sosial, luyu jeung pangabutuh siswa;
  - b) ngararancang jeung ngalaksanakeun pangajaran kalawan ngagunakeun metodeu pangajaran anu luyu jeung pangabutuh siswa;
  - c) ngaévaluasi, nganilai, tur ngaanalisis hasil dijar siswa anu bisa ngagambarkeun kamampuh siswa;
  - d) ngaanalisis jeung mekarkeun modél pangajaran dumasar umpan balik anu dipimilik siswa dina prosés pangajaran;
  - e) nulis kagiatan pangajaran anu dilakukeun sapopoé nu mangrupa bahan pikeun ngalakukeun réfléksi jeung mekarkeun pangajaran;
  - f) maca jeung medar artikel, buku anu aya patalina jeung widang profési pikeun mantuan mekarkeun pangajaran; jeung
  - g) ngalakukeun panalungtikan mandiri (misalna Penelitian Tindakan Kelas tur nuliskeun éta hasil panalungtikan.
- 2) Dilakukeun ku guru gawé babarengan jeung guru séjénna anu sasakola:
- a) saling nengetan pangajaran tur méré saran pikeun ngoméan pangajaran;
  - b) ngalakukeun idéntifikasi, investigasi, tur medar masalah-masalah anu aya di kelas/ di sakola;
  - c) nulis modul, buku panduan siswa, lembar kerja siswa, jst;
  - d) maca jeung medar artikel atawa buku anu aya patalina jeung widang profési dina ngabantu mekarna pangajaran;
  - e) mekarkeun kurikulum jeung nyiapkeun prosés pangajaran anu ngagunakeun TIK;
  - f) ngabimbing program induksi.

Kagiatan PKB dilakukeun ku sakola ngaliwatan jaringan anu mangrupa:

- a) kagiatan KKG/MGMP;
- b) pelatihan/seminar/lokakarya;

- c) kunjungan ka sakola séjén, ka dunia usaha eung industri;
- d) ngondang narasumber ti sakola nu séjén, komite sakola, dinas pendidikan, pengawas, asosiasi profési, PPPPTK, LPMP, atawa Perguruan Tinggi anu luyu.

2. PKB Patalina jeung PTK

Salah sahiji kagiatan PKB anu bisa dilakukeun ku guru nyaéta PTK. PTK pikeun ngungkulan masalah nu aya di kelas. Sanggeus guru ngaréngsékeun PTK, guru bisa ngapublikasikeun éta PTK ka halayak umum. Eta publikasi téh bisa dina forum ilmiah, salaku narasumber/pemrasaran dina seminar, lokakarya ilmiah, koloqium, atawa diskusi ilmiah. Salian ti éta, guru bisa ngapublikasikeun PTK dina jurnal ilmiah. Ieu hal kacida mangpaatna pikeun kaperluan angka kredit guru. Ku kituna, raket pisan patalina antara PKB jeung PTK. Saterusna, Saderek perlu pisan miboga pangaweruh ngeunaan konsep PTK anu baris dipedar, anu ngawengku: (a) Konsép Dasar PTK, (b) Komponén Sasaran Panalungtikan PTK, (c) Nangtukeun Masalah PTK, (d) Tujuan Ngalaksanakeun PTK, (e) Hasil Ngalaksanakeun PTK, (f) Mangpaat PTK, (g) Karakteristik PTK, jeung (h) Prinsip-prinsip PTK.

a. Konsép Dasar PTK

Saméméh dilaksanakeun di kelas, panalungtikan tindakan mimiti dipaké pikeun maluruh masalah sosial. Istilah asalna mah 'penelitian tindakan' (*action research*), satuluyna dimekarkeun di widang pendidikan. Kemmis jeung Taggart dina buku *Membimbing Guru dalam Tindakan Kelas* (2010:4) nétélakeun yén panalungtikan tindakan dimimitian ku ayana masalah anu timbul dina hiji kajadian. Satuluyna éta masalah dijadikeun dadasar pikeun nyusun hiji rencana gawé (*tindakan*). Tarékah pikeun ngungkulanana dilaksanakeun tindakan kalawan sistematis tur didadasaran ku hasil observasi jeung évaluasi.

Kemmis (2010:4), nétélakeun yén panalungtikan tindakan nyaéta hiji wanda (jenis) panalungtikan réfléksi diri nu dilakukan ku partisipan dina

situasi-situasi sosial (kaasup pendidikan) pikeun ngoméan prakték nu geus dilakukeunana.

Aya dua hal pokok nu mangpaat dina panalungtikan tindakan, nyaéta *ngaronjatkeun kualitas* pangajaran jeung *ancrubna guru* jadi *panalungtik*. Satuluyna éta dua hal téh nu baris nungtun ayana tujuan panalungtikan tindakan kana tilu hal, nyaéta pikeun: (1) ngoméan lumangsungna prosés pangajaran; (2) ningkatkeun profésionalisme guru, di antarana ngaronjatna pamahaman kana prakték nu dilaksanakeun; jeung (3) ngoméan kaayaan atawa situasi dilaksanakeunana prakték.

Dina dunya atikan mah 'Penelitian Tindakan Kelas' (PTK) atawa *Classroom Action Reserach* (CAR) téh mangrupa panalungtikan tindakan nu dilaksanakeun di kelas nalika lumangsungna pangajaran. PTK dilakukeun kalawan tujuan pikeun ngoméan atawa ngaronjatkeun kualitas pangajaran. PTK museur di kelas atawa kana prosés pangajaran nu lumangsung di kelas.

Suharsimi (2006) nétélakeun yén PTK minangka gabungan tina kecap "Penelitian" + "Tindakan" + "Kelas". Kecap penelitian ngandung harti kagiatan ngimeutan hiji obyék nu ngagunakeun cara jeung métodologi anu tangtu pikeun ngumpulkeun data atawa informasi nu aya mangpaatna pikeun ngaréngsékeun masalah. Kecap *tindakan* ngandung harti kagiatan nu ngahaja dilakukeun kalawan tujuan anu tangtu. Tindakan anu dilaksanakeun dina PTK winangun hiji runtuyan siklus kagiatan. Kecap *kelas* ngandung harti sakelompok murid nu narima pangajaran ngeunaan hiji hal ti guru anu sarua. Kagiatan diajar murid kawatesanan ukur di kelas, tapi bisa ogé prakték di laboratorium, kagiatan karyawisata, atawa di tempat séjénna kalawan diaping ku guru. Nu penting mah bisa ngaronjatkeun poténsi nu aya dina diri murid. Ceuk hasil panalungtikan, sanajan sacara alamiah kamekaran intelegénsi, bakat, minat, kréativitas, kacerdasan émosi, kapribadian, kamandirian, jasmani, jeung sosialna murid teu sarua tapi saupama dirangsang otakna pikeun mikir tangtu poténsi-poténsi nu aya dina dirina téh bakal ngaronjat.

3. Komponén Sasaran Panalungtikan PTK

Dumasar watesan di luhur, komponén anu dijadikeun sasaran PTK ngawéngku: 1) murid, 2) guru, 3) matéri ajar, 4) sarana/pakakas, 5) hasil pangajaran, 6) lingkungan, jeung 7) prosés ngokolakeun (*pengelolaan*).

- a. Murid, bisa dipaluruh dina waktu prosés kagiatan diajar lumangsung. Conto panalungtikan nu patalina jeung murid dina PTK di antarana perilaku disiplin murid, motivasi atawa sumanget diajar murid, kaparigelan mikir kritis, kamampuh ngaréngsékeun masalah, jeung sajabana.
- b. **Guru**, bisa ditalungtik sajeroning kagiatan pangajaran atawa lumangsungna ngaping murid. Conto masalah nu patalina jeung guru dina PTK di antarana ngeunanan métodeu atawa strategi pangajaran, pembelajaran, pamarekan pangajaran, jeung sajabana.
- c. **Matéri pangajaran**, bisa ditalungtik sajeroning guru keur nerangkeun atawa midangkeun matéri pangajaran nu ditugaskeun ka murid. Conto masalah nu patalina jeung matéri dina PTK, upamana runtuyan dina midangkeun matéri, ngaorganisasi matéri, integrasi bahan ajar, jeung sajabana.
- d. **Sarana atawa pakakas pendidikan**, bisa ditalungtik sajeroning guru keur ngagunakeun atawa ngamangpaatkeun sarata jeung pakakas pendidikan. Conto masalah anu patalina jeung sarana atawa pakakas pendidikan di antarana ngamangpaatkeun laboratorium, ngagunakeun média pangajaran, jeung ngagunakeun sumber pangajaran.
- e. **Hasil pangajaran** bisa ditilik tina tilu ranah (kognitif, aféktif, psikomotorik), mangrupa produk nu kudu ditingkatkeun ku cara PTK. Hasil pangajaran bakal aya patalina jeung tindakan anu dilaksanakeun sarta unsur séjén dina prosés pangajaran, kayaning métodeu, média, guru, atawa perilaku diajar murid éta sorangan.
- f. **Lingkungan**, boh lingkungan murid di kelas, sakola, atawa imah. Dalam PTK, wangun perlakuan atawa tindakan anu dilaksanakeun nyaéta ngarobah kondisi lingkungan jadi leuwih kondusif, upamana

ku cara nata rohangan kelas, nata lingkungan sakola, jeung tindakan séjénna.

- g. **Pengelolaan**, mangrupa kagiatan anu bisa diatur/direkayasa ku wangun tindakan. Conto masalah anu patalina jeung pengelolaan dina PTK di antarana ngatur kelompok murid, mérénaheun jadwal pangajaran, meneraheun tempat diuk murid, ngatur rohangan kelas, jeung sajabana.

4. Nangtukeun Masalah PTK

Dina ieu panalungtikan aya kecap “kelas”. Dina PTK kecap kelas ngandung harti sakelompok murid nu diajar jeung guru keur ngokolakeun lumangsungna kagiatan pangajaran. Lantaran kitu, masalah anu aya dina PTK kacida jembarana. Upama diwincik masalah anu bisa dikaji dina PTK kayaning ieu di handap.

- a. Masalah diajar murid di sekolah, kayaning prosés pangajaran di kelas, kasalahan-kasalahan dina pangajaran, miskonsépsi, misstrategi, jeung sajabana.
- b. Tarékah ngaronjatkeun profésionalisme guru dina raraga ningkatkeun mutu rancangan, palaksanaan sarta évaluasi program jeung hasil pangajaran.
- c. Ngokolakeun jeung matéahkeun pangajaran, upamana ngawanohkeun téhnik modifikasi perilaku, téhnik ngamotivasi, jeung mekarkeun poténsi diri.
- d. Netepkeun Desain jeung strategi pangajaran di kelas, upamana masalah ngokolakeun jeung prosedur pangajaran, impleméntasi jeung inovasi métodeu nu digunakeun dina pangajaran (upamana ngaganti métodeu pangajaran tradisional ku métodeu pangajaran anyar), interaksi di jero kelas (upamana ngagunakeun strategi pangajaran nu didasaran ku pamarekan nu tangtu).
- e. Mekelan jeung mekarkeun sikep katut ajén-inajén, upamana mekarkeun pola mikir ilmiah murid.

- f. Maluruh alat bantu, média jeung sumber diajar anu méréhah, upamana ngagunakeun média perpustakaan, jeung sumber diajar di jero /luar kelas.
- g. Nangtukeun sistem assesment atawa évaluasi prosés jeung hasil pangajaran, kayaning masalah évaluasi awal jeung hasil pangajaran, mekarkeun instrumen penilaian berbasis kompetensi, atawa ngagunakeun alat, métodeu évaluasi nu tangtu.
- h. Maluruh masalah kurikulum, upamana implementasi KI-KD, runtuyan midangkeun matéri poko, interaksi antara guru jeung murid, interaksi antara murid jeung matéri pangajaran, atawa interaksi antara murid jeung lingkungan diajar.

5. Tujuan Ngalaksanakeun PTK

Tujuan utama PTK nyaéta ngarénsékeun masalah nu kajadian di kelas sarta maluruh jawaban ilmiah naon sababna éta hal kajadian. Sajaba ti éta, tujuan PTK nyaéta pikeun ngaronjatkeun kagiatan guru dina mekarkeun profésina. Tujuan husus PTK.

nyaéta pikeun ngungkulan rupaning pasualan sarta ngaronjatkeun kualitas prosés pangajaran di kelas. Aya sawatara tujuan PTK kayaning: (1) ngaronjatkeun mutu eusi, input, prosés, jeung hasil pendidikan jeung pangajarab di sakola; (2) mantuan guru jeung tanaga kependidikan séjénna dina ngungkulan masalah pangajaran jeung pendidikan di jero jeung luar kelas; (3) ngaronjatkeun sikep profésional pendidik jeung tanaga kependidikan; (4) numuwuhkeun budaya akademik di lingkungan sakola sangkan kawangun sikep proaktif pikeun ngoméan jeung ngaronjatkeun kualitas pendidikan/pangajaran kalawan sinambung.

6. Hasil Ngalaksanakeun PTK

Output atawa hasil nu dipiharep sanggeus ngalaksanakeun PTK nyaéta ngaronjatna atawa robahna kualitas prosés jeung hasil diajar tina asalna goréng jadi alus. Sawatara hal anu dipiharep ngaronjat téh di antarana (1) ngaronjat cara diajar murid tina kurang jadi alus; (2) ngaronjat kualitas prosés pangajaran di kelas; (3) ngaronjat kualitas ngagunakeun média ,

alat bantu diajar, jeung sumber diajar nu séjénna; (3) ngaronjat kualitas prosedur jeung alat évaluasi nu digunakeun pikeun ngukur prosés jeung hasil diajar murid; (4) ngaronjat cara ngungkulan masalah nu dirandapan ku murid di sakola; (5) ngaronjat kualitas dina nerapkeun kurikulum jeung mekarkeun kompeténsi siswa.

7. Mangpaat PTK

Nilik kana tujuan jeung hasil nu kahontal ku cara PTK, katangén yén PTK geuning gedé mangpaatna, di antarana waé pikeun:

- a. Ngahasilkeun dokumén laporan PTK nu bisa dimangpaatkeun ku guru dina kagiatan pangajaran. Sajaba ti éta hasil PTK nu dilaporkeun téh jadi bahan artikel ilmiah atawa makalah pikeun rupa-rupa kapentingan, kayaning dipidangkeun dina forum ilmiah jeung dimuat dina jurnal ilmiah.
- b. Numuwuhkeun kabiasaan, budaya, atawa tradisi ngalaksanakeun panalungtikan jeung menulis artikel ilmiah di kalangan pendidik. Éta hal téh baris ngarojong kana profésionalisme jeung karir pendidik.
- c. Ngawujudkeun gawé bareng, kalaborasi, jeung ngawangun sinergi antarpendidik di hiji sakola atawa sababaraha sakola pikeun ngungkulan masalah masalah pangajaran jeung ngaronjatkeun kualitas pangajaran.
- d. Ngaronjatkeun kamampuh guru dina ngajabarkeun kurikulum atawa program pangajaran luyu jeung pamérédih un luyu jeung kontéks lokal, sakola, jeung kelas. Éta hal ngarojong kana tingkat relevansi pangajaran jeung pangabutuh murid.
- e. Ngabina jeung ngaronjatkeun karep ilubiung, sumanget, minat, kanyamanan, karesep, katut kasugemaan diajar murid di kelas. Di sagigireun hasil hasil diajar siswa ogé ngaronjat.
- f. Ngarojong ngawujudna prosés pangajaran nu ngirut karep, nyaman, pikaresepeun lantaran strategi, métodeu, téhnik, jeung média un digunakeunana variatif jeung dipilih kalawan enya-nya.

8. Karakteristik PTK

Ciri utama PTK nyaéta ayana tindakan nyata pikeun panalungtik ngungkulan masalah. Tindakan nu dilakukeun minangka kagiatan dihaja kalawan didadasaran ku tujuan anu tangtu sarta dipilampah dina sawatara siklus kegiatan.

Sawatara ciri anu ngabédakeun antara panalungtikan wanda PTK jeung panalungtikan séjénna.

- a. PTK mangrupa kagiatan nu lain saukur ngupayakeun pikeun ngaréngsékeun masalah tapi ogé maluruh pangrojong ilmiah, tiori, dalil anu ngadeudeul kana prosés ngungkulan éta masalah.
- b. PTK mangrupa bagian penting pikeun mekarkeun profési guru enggoning ngaronjatkeun aktivitas mikir kritis jeung sistematis katut ngasah kabiasaan nulis jeung nyieun catétan.
- c. Masalah nu dipasualkeun dina PTK lain dumasar kana kajian tioritik atawa panalungtikan nu geus aya, tapi didadasaran ku masalah nyata jeung aktual (nu keur kajadian ayeuna) dina pangajaran di kelas. Jadi PTK dilaksanakeun pikeun ngungkulan masalah praktis lain masalah tioritis.
- d. PTK dimimitian ku masalah nu basajan, nyata, jelas, jeung museur kana hal-hal nu lumangsung di jero kelas.
- e. PTK dirojong ku ayana kolaborasi (gawé bareng) antara praktisi (guru katut kapala sakola) jeung panalungtik dina ngalaksanakeun hiji tindakan (action) nu didadasaran ku pamahaman nu sarua ngeunaan masalah nu disanghareupan sarta cara ngungkulanana.
- f. PTK dilaksanakeun saupama; (a) aya putusan kelompok nu panceg (komitmen) pikeun mekarkeun; (b) ngabogaan tujuan pikeun ngaronjatkeun profésionalisme guru; (c) aya masalah poko nu kudu dipikanyaho, dibantu, dironjatkeun.

Ciri séjén dina PTK di antarana aya kolaborasi (gawé bareng) antara praktisi (guru) jeung panalungtik (dosén atawa widyaiswara) pikeun ngaguar jeung ngaji masalah nyata nu karandapan ku guru jeung murid.

Dina PTK kolaboratif, kalungguhan panalungtik satata jeung guru. Séwang-séwangan ngabogaan peran katut tanggung jawab nu silih deudeul. Peran kolaborasi nangtukeun hasil PTK, utamana dina ngadiagnosa masalah, ngararancang tindakan, nepi ka prakna ngalaksanakeun panalungtikan (tindakan, obsérvasi, ngarékam data, évaluasi, jeung réfléksi), nganalisis data, nyeminarkeun hasil, jeung nyusun laporan hasil.

Aya ogé PTK nu dilaksanakeun ku saurang guru teu gawé bareng jeung panalungtik husus. Éta guru ngabogaan peran ganda, nyaéta salaku panalungtik jeung salaku praktisi pangajaran. Éta nu disebut guru profésional, nyaéta mampuh ngajar jeung mampuh nalungtik. Guru salila nalungtik jeung ngalaksanakeun tindakan kudu boga sikep objéktif dina ngaévaluasi diri pribadi (Suharsimi, 2006). Guru bisa ngalaporkeun kaunggulan jeung kahéngkérana dirina, nepi ka ngahasilkeun laporan PTK nu wajar. Salaku palaksana dina PTK, guru bisa: (1) ngangkat jeung nalungtik masalah anu aya dina prosés pangajaranana; (2) ngalaksanakeun PTK kalawan teu ngaganggu prosés pangajaran anu jadi tugasna; (3) maham kana masalah anu karandapannana; jeung (4) ngalaksanakeun PTK kalawan merhatikeun kriteria validitas métodologi ilmiahna.

9. Prinsip-prinsip PTK

Aya sababaraha prinsip PTK anu kudu diperhatikeun ku guru salaku panalungtik, kayaning ieu di handap.

Kahiji, kagiatan panalungtikan teu ngaganggu kagiatan pangajaran. Patalina jeung prinsip nu kahiji, hal penting anu kudu ditalingakeun nyaéta: (1) ngalaksanakeun tindakan PTK pikeun kamajuan murid sarta objéktif kana hasil panalungtikan nu kapanggih, (2) siklus tindakan kudu nalingakeun kana kahontalna tujuan hasil diajar dumasar kurikulum, jeung (3) nangtukeun jumlah siklus tindakan dina PTK museur kana targét nu aya dina tahap perencanaan.

Kadua, masalah panalungtikan anu dikaji minangka masalah nu nyalempangkeun diri guru salaku guru profésional nu boga tanggung

jawab. Pangrojong utama PTK nyaéta komitmen profésional guru pikeun jadi juru ladén nu istimewa pikeun murid-muridna.

Katilu, métodeu nu dipaké pikeun ngumpulkeun data teu merlukeun waktu nu lila sarta teu ngaganggu prosés pangajaran. Prosédur ngumpulkeun data bisa dipigawé ku sorangan, tur tugas ngajar lumangsung kalawan lancar. Pikeun hal éta perlu digunakeun téhnik ngarékam (perekaman) data nu basajan tapi ngahasilkeun data nu muncul tur miboga harti.

Kaopat, métodologi nu digunakeun kudu direncanakeun kalawan apik, sangkan tindakan bisa dirumuskan dina hiji hipotésis tindakan nu bisa diuji di lapangan. Guru bisa mekarkeun strategi nu bisa nu luyu jeung panalungtikan sarta anu bisa digunakan pikeun ngajawab hipotésis nu ditetepkeunana.

Kalima, masalah atawa topiknu dipilih kudu bener-bener nyata, ngirut karep, bisa diungkulan.

Kagenep, salaku panalungtik tetep kudu nalingakeun étika jeung tata krama panalungtikan sarta rambu-rambu palaksanaan umum, di antarana sikep ajeg (konsistén), dipikanyaho ku pimpinan lembaga, nalingakeun kaidah karya tulis akademik, jeung maslahat pikeun murid.

Katujuh, kagiatan PTK teu ukur dilaksanakeun saharita, tapi jadi kagiatan anu maneuh.

Kadalapan, tilikan kana PTK teu kawatesanan dilaksanakeun ku guru nu keur nyanghareupan masalah wungkul, tapi penting ogé ngalibetkeun panalungtik ti unsur séjénna, upamana kolaborasi antar guru dina hiji sakola, gawé bareng jeung dosen, widyaiswara, katut pengawas sakola.

**LEMBAR KERJA KOMPETÉNSI PÉDAGOGIK
HAKÉKAT PENELITIAN TINDAKAN KELAS**

Pituduh:

1. Pék titénan matéri hakékat Penelitian Tindakan Kelas (PTK) dina Modul Kelompok Kompetensi J!
2. Diskusikeun dina kelompok pikeun ngajawab pertanyaan ngeunaan karakteristik Penelitian Tindakan Kelas (PTK)!
3. Tuliskeun jawaban hasil diskusi dina kolom ieu di handap!

	Karakteristik
Hal naon baé anu ngabédakeun PTK jeung panalungtikan anu séjén?	1.
	2.
	3.

D. Kegiatan Diajar

Kegiatan diajar nu kudu dipilampah ku Sadérék nyoko kana runtuyan kegiatan nu ngalarapkeun Modél Literasi Kewacanaan CALISLAUJI, saperti ieu di handap.

1. Maca tujuan jeung indikator kalawan daria.
2. Maca kalawan inténsif pedaran bahan ngeunaan *PKB patalina jeung PTK basa Sunda di SD* kalawan konséntrasi.
3. Nulis raguman matéri unggal-unggal kegiatan diajar dumasar kana matéri anu geus dibaca kalawan rancagé.
4. Ngaregepkeun paparan matéri ti fasilitator, tanya jawab, jeung sawala kelompok pikeun migawé latihan/pancén kalawan babarengan.
5. Latihan soal-soal pilihan ganda pikeun persiapan postes kalawan daria.
6. Néangan tur maca référénsi nu séjénna pikeun ngalengkepan latihan/pancén kalawan sumanget.
7. Ngalaksanakeun postes di TUK anu geus ditangtukeun kalawan konséntrasi, daria, jeung tanggung jawab.

E. Latihan/Pancén

1. Jentrekeun wangenan PKB!
2. Komponén naon waé anu dina PKB?
3. Masalah naon waé anu aya dina PTK?
4. Tatan jeung jelaskeun naon waé tujuan jeung mangpaat ngalaksanakeun PTK!
5. Tétélakeun naon waé karakteristik PTK!

F. Tingkesan

PKB nya éta wangun pangajaran nu mangrupa kandaraan utama sipatna tuluy-tumulus (berkelanjutan) pikeun guru, sangkan mawa parobahan nu dipiharep tur aya patalina jeung siswa. Kukituna, sakabéh siswa dipiharep miboga pangaweruh anu mumpuni, kaparigelan anu hadé, tur nyangkem matéri pangajaran, ngebréhkeun kamampuhna, sarta ngalakukeunana.

Dina prinsipna mah, PKB téh ngawengku kagiatan: (1) ngararancang, (2) ngalaksanakeun, (3) ngaévaluasi, jeung (4) ngaréfléksi matéri anu geus dirarancang pikeun ngaronjatkeun karakteristik, pangaweruh, pamahaman, jeung kaparigelan, sakumaha dina gambar ieu di handap.

Dina Peraturan Menteri Negara Pemberdayaan Aparatur Negara dan Reformasi Birokrasi Nomor 16 Tahun 2009 tentang Jabatan Fungsional Guru dan Angka Kreditnya, dijelaskeun yén PKB ngawengku tilu hal, nyaéta: (1) Pengembangan Diri, (2) Publikasi Ilmiah, jeung (3) Karya Inovatif.

Prinsip-prinsip dasar ngalaksanakeun PKB, ngawengku: (1) PKB museur ka siswa atawa dumasar kana hasil diajar siswa. Ku kituna, PKB kudu gumulung jeung pancén guru sapopoé, (2) tiap guru miboga hak pikeun mekarkeun dirina sacara tuluy tumuluy. Prosés nyusun PKB dimimitian ti sakola, (3) akola wajib nyadiakeun lolongkrang waktu pikeun guru, sangkan milu program PKB minimal jumlah jam ngajarna unggal taun luyu jeung anu geus cindek dina Peraturan Menteri Negara Pemberdayaan Aparatur Negara dan Reformasi Birokrasi Nomer 16 taun 2009. Dinas Pendidikan kab/kota sarta sakola miboga hak pikeun nambahan alokasi waktu ngajar, (4) Pikeun guru anu teu katembong ngaronjat kompeténsina sanggeus milu Program PKB, dimungkinkeun baris dibéré sangsi luyu jeung katangtuan undang-undang. Éta sangsi téh moal aya, lamun seug sakola mampuh nedunan pangabutuh guru pikeun ngalaksanakeun program PKB, (5) Matéri pangajaran kudu beunghar ku: matéri akademis, prosés pangajaran, panalungtikan atikan kiwari, jeung téhnologi, seni, tur ngagunakeun hasil gawé siswa/data siswa pikeun ngaronjatkeun kualitas pangajaran, (6) Prosés PKB pikeun guru kudu dimimitian ti guru sorangan. Ku kituna, pikeun ngahontal tujuan PKB, kagiatan 'pengembangan' kudu ngalibetkeun guru sacara aktif, nepi ka bener-bener timbul parobahan di diri guru. Ieu parobahan téh boh dina ngawasa matéri, ngawasa situasi kontéks kaayaan ngajar, boh kaparigelan ngajar, nu tujuanana pikeun ngaronjatkeun kualitas layanan atikan di sakola, (7) PBK anu hadé kudu ngawujudkeun visi, misi, jeung ajén-inajén anu ditetepkeun di sakola jeung/atawa di kota/kabupaten. Ku kituna, kagiatan PKB kudu gumulung jeung rancangan mekarkeun sakola atawa kota/kabupaten dina ngahontal mutu atikan anu geus disaluyuan ku pihak sakola, orang tua, siswa, jeung masarakat, (8) Leuwih hadé kagiatan

PKB dilaksanakeun di sakola atawa di gugus KKG/ MGMP pikeun ngurangan pangaruh negative, jeung (9) PKB kudu ngarojong profési guru, sangkan jadi pagawéan anu miboga martabat di masarakat. leu hal pikeun 'mencerdaskan bangsa', ngarojong ayana parobahan dina prakték pangajaran, jeung mekarna karir guru anu leuwih objéktif, transparan, tur akuntabel.

PTK atawa *Classroom Action Reserach* (CAR) dilakukeun pikeun ngoméan atawa ngaronjatkeun kualitas pangajaran. PTK museur di kelas atawa kana prosés pangajaran nu lumangsung di kelas.komponén anu dijadikeun sasaran PTK ngawéngku: 1) murid, 2) guru, 3) matéri ajar, 4) sarana/pakakas, 5) hasil pangajaran, 6) lingkungan, jeung 7) prosés ngokolakeun.

Aya sawatara tujuan PTK kayaning: (1) ngaronjatkeun kualitas eusi, input, prosés, jeung hasil pendidikan jeung pangajaran di sakola; (2) mantuan guru jeung tanaga kependidikan séjénna dina ngungkulan masalah pangajaran jeung pendidikan di jero jeung luar kelas; (3) ngaronjatkeun sikep profésional pendidik jeung tanaga kependidikan; (4) numuwuhkeun budaya akademik di lingkungan sakola sangkan kawangun sikep proaktif pikeun ngoméan jeung ngaronjatna kualitas pendidikan/pangajaran kalawan sinambung.

Mangpaat PTK pikeun (1) ngahasilkeun dokumen laporan PTK nu bisa dimangpaatkeun ku guru dina kagiatan pangajaran. (2) Numuwuhkeun kabiasaan, budaya, atawa tradisi ngalaksanakeun panalungtikan jeung menulis artikel ilmiah di kalangan pendidik. (3) Ngawujudkeun gawé bareng, kalaborasi, jeung ngawangun sinergi antarpendidik di hiji sakola atawa sababaraha sakola pikeun ngungkulan masalah masalah pangajaran jeung ngaronjatkeun kualitas pangajaran. (4) Ngaronjatkeun kamampuh guru dina ngajabarkeun kurikulum atawa program pangajaran luyu jeung pamérédi un luyu jeung konteks lokal, sakola, jeung kelas. (5) Ngabina jeung ngaronjatkeun karep ilubiung, sumanget, minat, kanyamanan, karesep, katut kasugemaan diajar murid di kelas. (6) Ngarojong ngawujudna prosés pangajaran nu ngirut karep, nyaman, pikaresepeun lantaran strategi, métodeu, téhnik, jeung média anu digunakeunana variatif jeung dipilih kalawan enya-nya.

Karakteristik anu aya dina PTK, di antarana (1) PTK mangrupa kagiatan ilmiah anu dirojong ku tiori, dalil anu ngadeudeul kana prosés ngungkulan éta masalah; (2) PTK mangrupa bagian penting pikeun mekarkeun profési guru.; (3) Masalah nu dipasualkeun dina PTK lain dumasar kana kajian tioritik tapi masalah nyata jeung aktual (nu keur kajadian ayeuna) dina pangajaran di kelas. (4) PTK museur kana hal-hal nu lumangsung di jero kelas. (5) PTK dirojong ku ayana kolaborasi (gawé bareng) antara praktisi (guru katut kapala sakola) jeung panalungtik. (6) PTK dilaksanakeun saupama; (a) aya putusan kelompok nu panceg (komitmen) pikeun mekarkeun; (b) ngabogaan tujuan pikeun ngaronjatkeun profésionalisme guru; (c) aya masalah poko nu kudu dipikanyaho, dibantu, dironjatkeun.

G. Uji Balik jeung Lajuning Laku

Pék akurkeun hasil pagawéan Sadérék kana jawaban latihan anu geus disayagikeun di bagian tukang ieu modul. Itung jumlah jawaban anu benerna, tuluy gunakeun rumus ieu di handap pikeun ngukur tahap ngawasaa Sadérék kana bahan ajar.

Rumus:

$$\text{Tahap Pangabisa} = \frac{\text{Jumlah jawaban anu benerna}}{5} \times 100\%$$

Tahap pangabisa nu dihontal ku Sadérék:

90 - 100%	=	alus pisan
80 - 89%	=	alus
70 - 79%	=	cukup
- 69%	=	kurang

Upama Sadérék ngahontal tahap pangabisa 80% ka luhur, Sadérék bisa nuluykeun ngaderes matéri Kagiatan Diajar 3. Tapi, lamun tahap pangabisa Sadérék kurang ti 80%, pék balikan deui deres bahan dina Kagiatan Diajar 2, pangpangna bahan nu can dikawasa kalawan sumanget tur mandiri.

KAGIATAN DIAJAR 3

NGALAKSANAKEUN PENELITIAN TINDAKAN KELAS DI SD

A. Tujuan

1. Sanggeus maca pedaran matéri sacara mandiri, pamilon diklat mampuh ngécéskeun Prosédur ngalaksanakeun PTK kalawan percaya diri.
2. Sanggeus diskusi, pamilon diklat mampuh nangtukeun Fokus masalah PTK kalawan kreatif.
3. Sanggeus tanya jawab, pamilon diklat mampuh ngararancang tindakan kalawan kreatif.
4. Sanggeus diskusi, pamilon diklat mampuh ngalaksanakeun tindakan kalawan percaya diri.
5. Sanggeus migawé latihan, pamilon diklat mampuh ngimeutan/obsérvasi jeung ngumpulkeun data kalawan percaya diri.
6. Sanggeus diskusi, pamilon diklat mampuh ngalaksanakeun réfléksi kalawan gawé babarengan.
7. Sanggeus migawé latihan sacara tanggung jawab, pamilon diklat mampuh ngaidéntifikasi sistematika poposal PTK kalawan daria.
8. Sanggeus migawé latihan sacara tanggung jawab, pamilon diklat mampuh ngécéskeun sistematika laporan PTK kalawan gawé babarengan.

B. Indikator Kahontalna Kompeténsi

Anu jadi indikator kahontalna kompeténsi nyaéta saréngsena neuleuman ieu matéri, dipiharep Sadérék bisa:

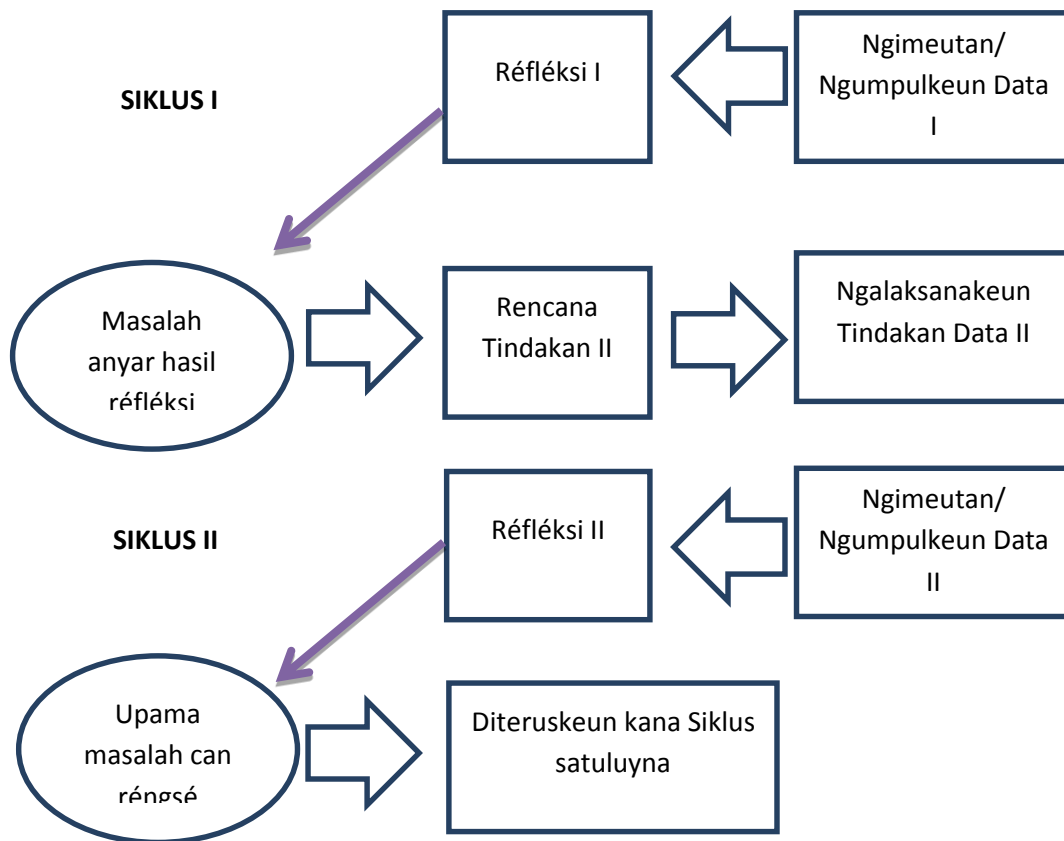
1. ngajéntrékeun prosédur ngalaksanakeun PTK;
2. nangtukeun fokus masalah;
3. ngararancang tindakan;
4. ngalaksanakeun tindakan;
5. ngimeutan/obsérvasi jeung ngumpulkeun data;
6. ngalaksanakeun réfléksi;
7. nyusun poposal PTK; jeung
8. nyusun laporan PTK.

C. Pedaran Matéri

1. Prosédur ngalaksakeun PTK

Prosédur atawa léngkah-léngkah pokok nu kudu dilakonan dina PTK dina siklus mimiti nepi ka siklus-siklus saterusna nyaéta (1) nangtukeun fokus masalah, (2) ngarencanakeun tindakan atawa *planning*, (3) Pelaksanaan tindakan atawa *action*, (4) ngumpulkeun data (nengétan/*obsérvasi*), (5) Réfléksi (ngaanalisis jeung ngainterprétasi), (6) ngarencanakeun lajuning laku saterusna.

Sangkan tétéla, runtuyan kagiatan unggal siklus bisa ditingali dina ieu gambar di handap.

Gambar 3. 1 Siklus Kegiatan PTK

Ieu siklus téh dimimitian ku nyusun rencana atawa rarancang tindakan (*planning*), tuluy kana pelaksanaan tindakan (*acting*), pengamatan

(*observing*), jeung réfléksi (*reflecting*). Anapon léngkah-léngkah anu dilaksanakeun dina ieu panalungtikan ngawéngku lima tahap kagiatan.

2. Nangtukeun Masalah

Maluruh masalah kawilang penting dina hiji panalungtikan. Kitu ogé dina PTK, perlu nangtukeun masalah anu rék diréngsékeun. Biasana masalah diajukeun dina wangun kalimah pananya, kayaning ieu di handap.

- a. Naha kompeténsi awal siswa dina éta pangajaran geus nyumponan?
- b. Naha prosés pangajaran anu geus dilaksanakeun cukup éféktif?
- c. Naha sarana pangajaran geus nyuponan?
- d. Kumaha kualitas hasil pangajaranana?
- e. Kumaha upama ngalaksanakeun pangajaran maké strategi inovatif anu séjénna?

Sacara umum karaktersitik masalah anu méréhah diangkat dina PTK nyaéta masalah anu: (1) nuduhkeun ayana gép atawa ganjorna antara tiori jeung fakta émpirik nu karasa dina pangajaran; (2) bisa dipaluruh jeung diidentifikasi faktor-faktor nu nyababkeunana anu saterusna jadi dadasar pikeun nangtukeun alternatif solusina; (3) bisa dipaluruh alternatif solusi ku cara tindakan (*action*) nyata anu bisa dilaksanakeun ku guru/panalungtik.

Sahadéna mah masalah anu dipilih dina PTK lain masalah anu ukur pikeun kapentingan saharitaeun, tapi ngabogaan ajén strategis pikeun ngaronjatkeun hasil pangajaran saterusna. Ngaidéntifikasi masalah bisa ku cara kieu.

- a. Nuliskeun sakabéh masalah anu sakira-kirana ngabogaan pangaruh kana kualitas hasil pangajaran;
- b. Milih jeung ngelompokkeun masalah dumasar jenis/widang, jumlah siswa nu ngarandapanana, sarta tingkat frekuensi timbulna éta masalah;
- c. Ngaruntuykeun masalah ti nu basajan nepi ka nu sulit, nu mireng kajadian jeung nu langka, sarta lobana siswa anu ngarandapanana;

- d. Tina éta runtuyan dicokot masalahan anu dianggap paling penting jeung gedé pangaruhna kana kualitas lumangsungna pangajaran jeung hasil diajar anu kahontal ku murid, sajabana ti gedé mangpaatna pikeun kepentingan praktis, métodologis katut tioritis.

Satuluyna nganalisis masalah pikeun nangtukeun kepentingan prosés lajuning laku (tindak lanjut) ngoméan (perbaikan) atawa ngungkulan (pemecahan). Minangka calecerna bisa ku cara nanyakeun kayaning kieu.

- Kumaha kontéks, situasi atawa iklim di éta tempat kajadian masalah?
- Kondisi naon waé anu jadi prasarat timbulna éta masalah?
- Kumaha pakuat-pakaitna masing-masing komponén tina éta masalah?
- Kumaha kemungkinan ngajukeun alternatif pikeun ngungkulanana?
- Sabaraha lilana waktu pikeun ngungkulan éta masalah?

Mangpaat nganalisis téh pikeun ngarancang tindakan, kayaning wangun spésifikasi tindakan, keterlibatan panalungtik, waktu dina hiji siklus, indikator hasil nu ditargétkeun, ngaronjatna hasil balukar tindakan, jeung sajabana.

Masalah nu geus diidentifikasi jeung ditetepkeun dirumuskeun kalawan jelas, spésifik, jeung operasional. Jelasna rumusan masalah bakal ngagampilkeun dina milih tindakan nu méréhah, upamana waé kayaning ieu di handap.

- Naha strategi pangajaran nulis anu oriéntasina kana prosés bisa ngaronjatkeun kamampuh siswa dina nulis?
- Naha pangajaran anu oriéntasina kana prosés bisa ngaronjatkeun partisipasi siswa dina kagiatan pangajaran?
- Naha nepikeun matéri ngagunakeun LKS bisa ngaronjatkeun partisipasi siswa dina kagiatan pangajaran?
- Naha digunakeunana strategi pangajaran inkuiri bisa ngaronjatkeun pamahaman siswa kana matéri pangajaran basa Sunda?

Dina nangtukeun formula masalah, panalungtik perlu ngimeutan sababaraha katangtuan-katangtuan ieu di handap.

- a. Aspek substansi nu patalina jeung bobot eusi, kagunaan tiori jeung métodologi nu dipakéna bisa ngajembaran élmu pangawéruh atikan jeung pangajaran.
- b. Aspek orisinalitas (tindakan), anu nuduhkeun yén modél tindakan pikeun ngungkulan éta masalah mangrupa hal anyar jeung acan aya saméméhna.
- c. Aspek formulasi, masalah dirumuskan dina wangun kalimah tanya. Rumusan masalah diébréhkeun kalawan lugas (éksplisit jeung spésifik).
- d. Aspék téhnik, patalina jeung kamampuh panalungtik kana masalah anu dipilihna, tinimbangan pamanggih anu diajukeunanan, métodologi pangajaranana, pangawasaaan bahan ajar, tiori, strategi jeung métodologi pangajaran, kaayaan fasilitas pikeun ngalaksanakeun PTK (dana, waktu, jeung tanaga). Ku lantaran kitu disarankeun ka panalungtik pikeun maluruh masalah anu basajan tapi ngabogaan harti jeung gedé paédahna.

3. Nyusun Rarancang Tindakan (*Planning*)

Tahap nyusun rarancang tindakan mangrupa tahap panalungtik ngabéjér-béaskeun ngeunaan naon, ku naon, iraha, di mana, ku saha, jeung kumaha tindakan éta dilakukeun. Panalungtik nangtukeun titik atawa fokus kajadian pikeun ditalungtik sacara husus. Satuluyna nyieun instrumén ngumpulkeun data panalungtikan pikeun mantuan panalungtik ngarékam fakta nu kajadian salila tindakan lumangsung.

Alternatif tindakan nu ditangtukeun bisa dirumuskeun dina wangun hipotésis tindakan. Tujuanana pikeun nangtukeun dugaan parobahan nu bakal kajadian saupama tindakan dilaksanakeun.

Conto hipotésis tindakan kayaning ieu di handap.

- a. Strategi pangajaran nulis anu oriéntasina kana bisa ngaronjatkeun kamampuh murid dina nulis.
- b. Pangajaran anu oriéntasina kana prosés bisa ngaronjatkeun partisipasi murid dina kagiatan pangajaran.
- c. Nepikeun matéri ku ngagunakeun LKS bisa ngaronjatkeun partisipasi siswa dina kagiatan pangajaran.

- d. Strategi pangajaran inkuiri nu digunakeun bisa ngaronjatkeun pamahaman murid kana matéri pangajaran basa Sunda.

4. Ngalaksanakeun Tindakan (*Acting*)

Tahap ngalaksanakeun mangrupa impleméntasi pangajaran nu geus dirarancang. Dina ieu tahap guru kudu bisa nyaluyukeun tindakan jeung naon waé anu geus dirumuskeun sarta ditangtukeun dina rarancang.

Lilana waktu ngalaksanakeun tindakan antara 2 nepi ka 3 bulan. Waktu nu sakitu téh diajangkeun pikeun nalungtik sababaraha poko bahasan mata pelajaran anu ditangtukeun. Ieu di handap conto aspék-aspék rencana (skenario) tindakan anu dilaksanakeun dina hiji PTK.

- a. Dirancang nerapkeun métodeu tugas jeung diskusi dina pangajaran bahasa Sunda ngeunaan matéri: A, B, C, jeung D.
- b. Format tugas: ngabagi kelompok leutik luyu jeung jumlah poko bahasan, pilih ketua, sekretaris, katut anggota ku cara random kalawan cara anu nyugemakeun murid.
- c. Kagiatan kelompok; ngumpulkeun bacaan, ku cara diskusi, anggota kelompok digawé/ diajar maham matéri, nuliskeun hasil diskusi pikeun persiapan presentasi.
- d. Préséntasi jeung diskusi pléno; masing-masing kelompok midangkeun hasil kerjanna dina pléno kelas, guru salaku moderator, ngalaksanakeun diskusi, jieun kacindekan tina hasil pangajaran.
- e. Jenis data nu dikumpulkeun; mangrupa makalah kelompok, power point hasil kerja kelompok, murid anu aktif dina diskusi, sarta hasil diajar dilaksanakeun saméméh (pretés) jeung sanggeus (postés) tindakan dilaksanakeun.

5. Ngimeutan/Pangamatan (*Observing*)

Tahap kagiatan ngimeutan/pangamatan atawa obsérvasi anu dilakukeun ku panalungtik (*observer*) pikeun ngumpulkeun informasi ngeunaan prosés pangajaran anu dilakukeun ku guru (panalungtik) saluyu jeung tindakan anu geus disusun. Paniténan kudu nyoko kana instrumén nu geus dijieun sarta dirumuskeun. Aspék nu ditalungtik dina ieu pengamatan nyaéta: (a) prosés tindakanana; (b) pangaruh tindakan (boh nu dihaja boh nu teu dihaja); (c) kaayaan jeung bangbaluh tindakan; (d)

kumaha kaayaan jeung bangbaluhna dina ngayakeun tindakan nu dirarancang jeung pangaruhna; jeung (e) pasualan lain nu bakal timbul salila kagiatan PTK lumangsung.

Instrumén anu umum dipaké nyaéta (a) soal tés, kuis; (b) rubrik; (c) lambar obsérvasi; jeung (d) catétan lapangan nu dipaké pikeun ngumpulkeun data sacara obyektif nu teu karékan dina lambar obsérvasi, kayaning aktivitas siswa salila diayakeunana tindakan berlangsung, reaksi siswa, atawa pituduh séjénna nu dipaké dina kagiatan nganalisis jeung pikeun kaperluan réfléksi.

Minangka dina hiji usulan PTK baris dikumpulkeun: (a) skor tés ésay; (b) skor kualitas (kualitatif) lumangsungna diskusi jeung jumlah pertanyaan katut jawaban; sarta (c) hasil obsérvasi jeung catatan lapangan anu pakait jeung kagiatan siswa.

Dumasar data-data anu bakal dikumpulkan kayaning di luhur, instrumén anu dipakéna nyaéta: (a) soal tés wangun ésay; (b) padoman jeung kriteria meunteun/skoring, boh tina hasil tés ésay atawa pertanyaan tina jawaban lisan salila diskusi; (c) lembar obsérvasi nu dipaké pikeun ngumpulkeun data aktivitas diskusi nu ditangtukeun skorna dumasar rubrik; jeung (d) catétan lapangan.

6. Réfléksi (*Reflecting*)

Kagiatan réfléksi panalungtikan dilaksanakeun di ahir lawungan salila kagiatan siklus lumangsung. Ieu tahap téh mangrupa tahap *perenungan* tina hasil paniténan atawa obsérvasi anu geus dilaksanakeun di kelas, boh tina hasil obsérvasi guru, obsérvasi siswa, boh catétan lapangan. Ngaliwatan kagiatan réfléksi, tina hasil obsérvasi tinangtu bakal kapanggih naon baé kahéngkérana jeung bangbaluh dina panalungtikan. Ku sabab, tujuan tina réfléksi nyaéta pikeun ngabebenah sarta ngoméan tindakan nu dilaksanakeun. Saperti halna, saumpama dina siklus I hasil maca artikel masih aya siswa anu can tuntas, dilakukeun réfléksi pikeun maluruh hal nu nyababkeun teu tuntasna éta. Saperti halna tina hasil réfléksi kapaluruh yén guru kurang ngarahkeun siswa, dina siklus II hasil

réfléksi éta dilarapkeun dina prosés pangajaran, nepi ka dina ahirna sakabéh siswa bisa tuntas dina kagiatan pangajaran..

7. Proposal PTK

Nyusun proposal atawa ngusulkeun panalungtikan minangka léngkah awal nu kudu dilakukeun calon panalungtik saméméh ngamimitian kagiatan PTK. Proposal PTK bakal jadi calecer anu baris ngabantu ngarahkeun atawa nuyun panalungtik salila ngalaksanakeun panalungtikan. Ku lantaran kitu Proposal PTK kudu disusun kalawanan sistematis jeung logis sangkan jadi padoman anu jelas dina ngaréngsékeun masalah jeung ngahontal tujuan panalungtikan. Dina proposal kagambar kalawan rinci ngeunaan prosés anu baris dipilampah ku panalungtik (guru) dina ngungkulan masalah pangajaran nu dirandapanana.

Proposal sok disebut ogé usulan panalungtikan, nyaéta ngawawarkeun sacara tinulis ngeunaan atawa rencana kagiatan panalungtikan sagemblengna. Proposal PTK raket patalina jeung ajén penting hiji panalungtikan. Nyusun proposal PTK bisa jadi mangrupa léngkah anu hésé, tapi bakal kacida ngabantuna dina ngalaksanakeun tahapan prosés panalungtikan. Minangka panduan, satuluyna baris dipedar sistematika usulan PTK.

8. Sistematika Proposal PTK

Proposal anu diajukeun pikeun ngalaksanakeun PTK kudu kaharti tur jelas sarta disusun kalawan sistematis. Minangka gurat badagna aspék-aspék nu kudu aya dina proposal PTK kayaning ieu di handap. Istilah-istilahna ditulis dina basa Indonesia.

- a. *Latar Belakang Penelitian*
- b. *Idéntifikasi dan Rumusan Masalah*
  - 1) *Identifikasi Masalah*
  - 2) *Rumusan Masalah*
- c. *Tujuan Panalungtikan*
  - 1) *Tujuan Umum*
  - 2) *Tujuan Khusus*

- d. *Mangpaat Panalungtikan*
  - 1) *Mangpaat Teoretis*
  - 2) *Mangpaat Praktis*
- e. *Definisi Operasional*
- f. *Anggapan Dasar*
- g. *Kerangka Teori*
- h. *Metode dan Teknik Penelitian*
  - 1) *Metode Penelitian*
  - 2) *Teknik Penelitian*
    - i. *Teknik Pengumpulan Data*
    - ii. *Teknik Pengolahan Data*
- i. *Instrumen Penelitian*
- j. *Jadwal Kegiatan Penelitian*

9. Sistematika Laporan PTK

Saupama geus ngarasa sugema maluruh jeung ngumpulkeun data nu kapanggih dina unggal siklus, léngkah sateruna nyaéta nyusun laporan. Prosés nyusun laporan bakal ngaguluyur saupama salila obsérvasi nyatet sakur kajadian dina unggal siklus. Ulah kaliwat merhatikeun ogé padoman karya tulis ilmiah tur pola nyusun laporan PTK. Sistematikanyusun laporan PTK kayaning ieu di handap.

Bagian Awal

Halaman Judul

Halaman Pengesahan

Abstrak

Kata Pengantar

Daftar Isi

Daftar tabel/ lampiran

Bagian Isi

Bab I : deskripsi tentang latar belakang penelitian, batasan dan rumusan penelitian, tujuan penelitian, manfaat penelitian, dan sistematika penelitian.

Bab II : deskripsi tentang teori yang berkaitan dengan masalah yang diteliti, misalnya teori keterampilan berbahasa (membaca, menulis, berbicara, dan menyimak); teori sastra (puisi: sisindiran, pupuh, guguritan, kakawihan, pupujian, dsb.); teori kebahasaan (kecap, kecap rundayan, kecap kantétan, kalimah, paragraf, wacana, dsb.); teori pembelajaran (model pembelajaran model Problem Based Learning, Implementasi Strategi Pembelajaran Inkuiri , Teknik Brainstorming by Guided Reinvention, Model Pembelajaran Problem Based Instruction, Permainan Drag and Drop, Mikrokontroler Alternatif , Model Pembelajaran Traffic light Card, Pembelajaran Tematik, Media Papan Kartu dan Kartu Beberan, Integrasi Outdoor Learning dan Indoor Learning, PAKEM, Kolaborasi Kamus Gambar dan Kerja, Model Cooperative Thinking and Moving (CTM), Asesmen Otentik, Model pembelajaran Silih asah, silih asih, silih asuh, dsb.

Bab III : deskripsi tentang desain penelitian, setting penelitian, batasan operasional, instrumen penelitian, teknik pengumpulan data, analisis data, dan prosédur penelitian.

Bab IV: deskripsi tentang data hasil belajar, langkah-langkah yang dilakukan dalam PTK, dan pembahasannya misalnya, prosés pengajaran setiap siklus (tahap rancangan, tahap pelaksanaan, pembukakan, kegiatan inti, kegiatan penutup; tahap observasi, tahap réfléksi, hasil belajar yang dicapai setiap siklus, suasana berlangsungnya pembelajaran dalam setiap siklus.

Bab V: deskripsi tentang kesimpulan hasil penelitian yang dilakukan serta saran.

Contoh:

Contoh Judul:	PAMAREKAN SAVI (SOMATIS AUDITORI VISUAL INTELEKTUAL) PIKEUN NGARONJATKEUN KAPARIGELAN NYARITAKEUN PANGALAMAN (Panalungtikan Tindakan Kelas ka Siswa Kelas VI SD Pinus Regensi Taun Ajaran 2017-2018)
Contoh Abstrak:	Penelitian ini diawali dari kekhawatiran terhadap rendahnya KKM yang diperoleh siswa setelah belajar berbicara, yaitu hanya 8 orang atau 22,22% kategori tuntas, serta 28 orang atau 77,78% kategori belum tuntas, nilai rata-rata nilai 67,29.

	<p>Kendala yang dihadapi siswa di antaranya takut salah, tidak percaya diri, takut ditertawakan orang lain sehingga tidak memiliki keberanian berbicara. Berdasarkan permasalahan tersebut, penulis menerapkan pendekatan SAVI (Somatis Auditori Visual Intelektual) dalam pembelajaran materi ajar “Nyaritakeun Pangalaman”. Tujuannya adalah mendeskripsikan pendekatan SAVI dalam pembelajaran materi ajar “Nyaritakeun Pangalaman”. Metode yang digunakan dalam penelitian ini adalah metode Penelitian Tindakan Kelas (PTK). Adapun teknik yang digunakannya adalah teknik tes kemampuan siswa, observasi, dan catatan lapangan. Berdasarkan hasil penelitian dapat disimpulkan bahwa pembelajaran “menceritakan pengalaman” menggunakan pendekatan SAVI pada siswa kelas VI SD Negeri 12 Bandung dapat menciptakan suasana belajar yang PAKEM (Pembelajaran Aktif, Kreatif, Efektif, dan Menyenangkan). Hal ini terlihat dari partisipasi dan aktivitas siswa yang terus meningkat dalam setiap siklusnya. Kemampuan siswa pun meningkat dari KKM sebelumnya. Setelah menggunakan pendekatan SAVI, hasil tes pada siklus I diperoleh 24 orang siswa atau 66,67% masuk dalam kategori tuntas, sedangkan 12 orang sisanya atau 33,33% masih belum tuntas, rata-rata nilai 75,62. Hasil tes pada siklus II diperoleh 36 orang atau 100% siswa masuk pada kategori tuntas, rata-rata nilai 82,98%.</p>
--	--

<p>Contoh Kasang Tukang</p>	<p>Kegiatan nyarita téh kagolong kana aspék kaparigelan makéna basa, saperti kagiatan ngaregepkeun, maca, jeung nulis. Dumasar kana tujuanana nyarita mangrupa kagiatan pikeun ngébréhkeun eusi pikiran, gagasan pamaksudan, rasa, ku cara lisan atawa cara nyarita ka nu lian. Iskandarwasid dina <i>Makaya Basa</i> (2007:56) nétélakeun yén basa Sunda kawilang réa istilah atawa prédikat anu nuduhkeunpatalinapariolah nyarita, cirining yén dina hirup kumbuh urang Sunda péta nyarita kungsi jadi ukuran atawa indikator anu kagolong penting pikeun nangtukeun pribadi hiji jalma.</p> <p>Bahan pangajaran nyarita eusina kudu winangun kajian informasi anu diwadahan ku téma pangajaran. Pikeun nangtukeun legana ambahan téma nyarita téh gumantung kana kalungguhan (téma) wacana nyarita. Ari téma mangrupa dasar pedaran anu ngajiwaan sakumna aktivitas pangajaran. Maksudna taya lian sangkan situasi pangajaran téh karasa hégar (hirup).</p> <p>Dumasar hasil obsérvasibasa PPL di SD Pinus Regensi Bandung, pangajaran nyarita dianggap hésé. Hal ieu kapaluruh tina loba kénéh siswa anu meunang peunteun anu kurang tina KKM (Kriteria Ketuntasan Minimal) nyaéta 75. Métode nu biasa digunakeun ku guru dina pangajaran nyaritakeun pangalaman biasana modél ceramah jeung démonstrasi (konvensional). Aya sababaraha faktor anu jadi bangbaluh siswa nalika nyarita kahareup, nyaéta : (1) sieun salah, (2) teu percaya diri, (3) traumatis, miboga kasieun jeung ngarasa sorangan nalika nangtung di hareup, (4) sieun dipeunteun, (5) sieun lamun diperhatikeun ku jalma réa, ngarasa teu tenang jeung teu</p>
------------------------------------	---

	<p>percaya diri nalika nyarita di hareupeun jalma réa (6) sieun diseungseurikeun batur atawa disurakan batur. Salian ti éta kurikulum saméméh KTSP ogé méré toléransi ka siswa sangkan teu kudu nyarita, ngan cukup ku 3D (<i>duduk, diam, dengar</i>).</p> <p>Pasualan éta teu lepas tina kabiasaan nu sok diterapkeun tina sistem pendidikan konvensional anu nyababkeun siswa teu aktip sacara pisik dina jangka waktu nu lila (Meier, 2002:90). Nalika prosés diajar, siswa diperedih pikeun diuk sidakep ulah usik jeung ulah nyarita. Hal ieu nu nyababkeun kamampuh siswa dina nyarita teu ngaronjat. Salian ti kitu, siswa teu diajak pikeun diajar maké basa (<i>use language</i>), tapi leuwih diajar ngeunaan basa (<i>talk about téh language</i>), saéstuna nalika pangajaran nyarita kudu oriéntasina kana aspék makéna basa, lain kana aturan makéna. Sistem pendidikan konvensional lamun diterapkeun dina pangajaran nyarita dina jangka panjang bakal nyababkeun siswa sieun pikeun ngébréhkeun perasaan jeung kahayang dina nepikeun pikiran maranéhna. Rasa sieun minangka salah sahiji nu sok dijadikeun alesan waktu para siswa dititah nyarita dihareup kelas. Lamun hal ieu diantepkeun, gedé kamungkinan manjang nepika paguron luhur, manéhna bakal miboga bangbaluh nalika nyarita di forum resmi.</p> <p>Dumasar kana kasang tukang pasualan di luhur, karasa perlu diayakeun panalungtikan ngeunaan pangajaran nyaritakeun pangalaman ngagunakeun pamarekan nu séjén nyaéta pamarekan SAVI (<i>Somatis Auditori Visual Intelektual</i>) sangkan bisa ngungkulan pasualan dina pangajaran basa Sunda. Ku kituna, ieu panalungtikan téh baris dijudulan</p> <p>“PAMAREKAN SAVI (<i>SOMATIS AUDITORI VISUAL INTELEKTUAL</i>) PIKEUN NGARONJATKEUN KAPARIGELAN NYARITAKEUN PANGALAMAN (Panalungtikan Tindakan Kelas Ka Siswa Kelas VI SD Pinus Regensi Bandung Taun Ajaran 2017-2018)”.</p>
--	--

<p>Conto Watésan Masalah</p>	<p>Sangkan teu monoton, bahan pangajaran anu ditepikeun di kelas bisa ngagunakeun rupa-rupa pamarekan. Pamarekan anu bakal digunakeun pikeun ngaronjatkeun kamampuh siswa “Nyaritakeun Pangalaman” dina ieu panalungtikan nyaéta pamarekan SAVI (<i>Somatis Auditori Visual Intelektual</i>).</p>
-------------------------------------	---

<p>Conto Rumusan Masalah</p>	<p>Dumasar kana watésan masalah di luhur, rumusan masalah dina ieu panalungtikan diwangun dina kalimah pananya ieu di handap.</p> <ol style="list-style-type: none"> Kumaha prak-prakan pamarekan SAVI (<i>Somatis Auditori Visual Intelektual</i>) dina pangajaran nyaritakeun pangalaman? Naha pamarekan SAVI (<i>Somatis Auditori Visual Intelektual</i>) bisa ngaronjatkeun kaparigelan nyaritakeun pangalamasiswa?
-------------------------------------	---

	c. Naha pamarekan SAVI (Somatis Auditori Visual Intelektual) bisa nyiptakeun suasana Pembelajaran Aktif, Kreatif, Efektif, dan Menyenangkan (PAKEM)?
--	--

Conto Tujuan Panalungtikan	<p><i>Tujuan Umum:</i> Tujuan umum dilaksanakeun ieu panalungtikan nyaéta pikeun ngalarapkeun pamarekan SAVI (<i>Somatis Auditori Visual Intelektual</i>) pikeun ngaronjatkeun kaparigelan nyaritakeun pangalaman</p> <p><i>Tujuan Husus:</i> Tujuan husus dilaksanakeun ieu panalungtikan nyaéta pikeun:</p> <ol style="list-style-type: none"> Prak-prakan pamarekan SAVI (<i>Somatis Auditori Visual Intelektual</i>) dina pangajaran nyaritakeun pangalaman. Ngaronjatna hasil diajar nyaritakeun pangalaman siswa kelas VII B SMP Negeri 12 Bandung taun ajaran 2011-2012; jeung Suasana diajar anu PAKEM dina nyaritakeun pangalaman ngagunakeun Pamarekan SAVI ka siswa kelas VI SD Pinus Regensi Bandung taun ajaran 2017-2018.
-----------------------------------	--

Conto Mangpaat Panalungtikan	<p><i>Mangpaat Tioritis</i> Mangpaat tioritis dina ieu panalungtikan nyaéta pikeun manggihan alternatif anyar dina ngalaksanakeun pangajaran kaparigelan nyaritakeun pangalaman anu leuwih épéktip, anu bisa ngeuyeuban deui métode pangajaran nyarita anu geus aya.</p> <p><i>Mangpaat Praktis</i> Sacara praktis nyaéta panalungtikan dipiharep aya mangpaatna pikeun siswa, guru, jeung panalungtik.</p> <ol style="list-style-type: none"> Pikeun siswa, panalungtikan ieu dipiharep aya mangpaat pikeun siswa dina ngaronjatkeun partisipasi siswa dina prosés kagiatan diajar, siswa leuwih percaya diri nalika diajar nyarita ngagunakeun pamarekan SAVI, miboga bekel pikeun ngaronjatkeun kaparigelan nyarita siswa sangkan bisa nerapkeunana dina kahirupan sapopoé. Pikeun guru, panalungtikan ieu bisa nambahan pangawéruh guru jeung numuwuhkeun kréativitas dina ngolah prosés pangajaran nyarita maké pamarekan SAVI. Ngabebenah pangajarandina upaya ngaronjatkeun kaparigelan nyarita pangalaman siswa maké pamarekan SAVI; jeung <p>Pikeun panalungtik, dipiharep bisa méré gambaran palaksanaan pamarekan SAVI kana kamampuh nyaritakeun pangalamanenggoning manggihan kahéngkér-an-kahéngkér-an anu disanghareupan ku siswa dina ngalaksanakeun kagiatan pangajaran nyaritakeun pangalaman.</p>
-------------------------------------	---

Conto Asumsi:	<p>Asumsi dina ieu panalungtikan téh nyaéta :</p> <ol style="list-style-type: none"> Pamarekan SAVI bisa digunakeun dina pangajaran maca, nulis, nyarita, jeung ngaregepkeun. Pamarekan SAVI mangrupa pamarekan pangajaran anu kawilang anyar dina nyiptakeun suasana diajar-ngajar anu aktif, kréatif, éféktif, jeung <i>menyenangkan</i> (PAKEM).
----------------------	---

<p>Conto Hipotésis: (Hipotésis Tindakan)</p>	<p>Dina panalungtikan diperlukeun dadasar anu disebut anggapan dasar jeung hipotésis. Anggapan dasar mangrupa bebeneran tiori atawa pamadegan anu dijadikeun tatapakan hiji panalungtikan, sarta éta mangrupa hiji cecekelan anu kudu diuji tina bebeneranana. Anu disebut hipotésis nyaéta jawaban <i>sementara</i> dina panalungtikan anu rék dilakonon atawa diuji bener jeung henteuna ngaliwatan ngumpulkeun data jeung analisis data (Sanjaya, 2009:72).</p> <p>Ku sabab ieu panalungtikan téh ngagunakeun métode PTK, hipotésis nu digunakeunana ogé <u>hipotésistindakan</u>. Ku cara ngagunakeun pamarekan SAVI (<i>Somatis Auditori Visual Intelektual</i>) pangajaran nyaritakeun pangalaman bisa ngaronjat.</p>
<p>Conto Méthode Panalungtikan:</p>	<p>Méthode anu digunakeun dina ieu panalungtikan nyaéta métode Panalungtikan Tindakan Kelas (PTK).</p> <p>PTK téh minangka wangun “pangindonésiaan” tina Classroom Action Research. PTK akronim tina kecap penelitian, tindakan, jeung kelas. Penelitian dihartikeun salaku prosés ngungkulan pasualan anu dilakukeun sacara sistematis, émpiris, jeung kakontrol. Tindakan dihartikeun salaku hiji kagiatan anu dilakukeun ku panalungtik nyaéta guru ka muridna kalawan tujuan diarahkeun pikeun ngabebener kinerja anu dilakukeun ku guru dumasar kahayang pikeun ngahontal hasil diajar anu maksimal. Sedengkeun, kelas dihartikeun salaku tempat lumangsungna kagiatan pangajaran anu henteu disetting heula pikeun kapentingan panalungtikan husus, tapi lumangsung ngaguluyur saluyu jeung kaayaan pangajaran saperti biasa (Sanjaya, 2009:26).</p> <p>Dina PTK aya opat tahapan nu lazim kudu aya, nyaéta (1) perencanaan, (2) palaksanaan, (3) pangamatan, jeung (4) réfléksi. Dina tahapkahiji nyaéta nyusun rarancang tindakan (planning). Dina tahap ieu panalungtik ngajelaskeun ngeunaan naon, kunoan, iraha, dimana, ku saha, jeung kumaha tindakan éta dilakukeun. Panalungtikan tindakan nu idéal dilakukeun sacara papasangan antara anu ngalakukeun tindakan jeung pihak anu ngimeutan prosés jalanna tindakan. Istilahna cara ieu téh panalungtikan kolaborasi. Dina tahap kadua nyaéta palaksanaan tindakan (Acting). Tahapkadua tina panalungtikan tindakan nyaéta palaksanaan nu mangrupa impleméntasi atawa panerapan eusi rarancang, nyaéta ngeunaan tindakan di kelas. Hal anu kudu diperhatikeun dina tahap kadua nyaéta dina palaksanaan guru kudu inget jeung taat kana naon anu geus dirumuskeun dina rarancang, tapi kudu ngaguluyur sacara wajar, teu dijieun-jieun. Tahapkatilu nyaéta pangamatan (Observing). Pangamatan ieu salah upama dipisahkeun jeung palaksanaan tindakan sabab kuduna pangamatan dilakukeun dina waktu tindakan keur lumangsung. Jadi, duanana lumangsung dina waktu anu sarua. Tahap kaopat nyaéta réfléksi (Reflecting). Tahapkaopat mangrupa kagiatan pikeun ngaguar deui naon nu geus dilakukeun. Istilah réfléksi asalna tina basa Inggris reflection, nu diterjemahkeun dina basa Indonesia pemantulan. Kagiatan réfléksi ieu bener pisan dilakukeun nalika guru palaksana geus réngsé ngalakukeun tindakan, tuluy babarengan jeung panalungtik pikeun</p>

	<p>ngadiskusikeun impleméntasi rarancang tindakan (Arikunto dkk. 2006:16).</p> <p>Nu jadi dasar ngagunakeun ieu PTK, nyaéta pikeun ngungkulan pasualan anu keur disanghareupan ku guru di kelas VII-B SMP Negeri 12 Bandung Taun Ajaran 2011-2012 dina pangajaran nyaritakeun pangalaman. Hal ieu saluyu jeung salasahiji tujuan PTK nyaéta pikeun ngaronjatkeun kualitas prosés jeung hasil diajar (Sanjaya. 2009:16).</p>
<p>Rambu-rambu Bab II</p>	<p>Judul bab: KAPARIGELAN BASA, PANGAJARAN NYARITAKEUNPANGALAMAN, PAMAREKAN SAVI,JEUNG PANALUNGTIKAN TINDAKAN KELAS</p> <p>Sub bab:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Medar tiori nu patalina jeung komponén nu aya dina judul panalungtikan <ul style="list-style-type: none"> - Pedaran ngeunaan kaparigelan basa - Pedaran ngeunaan pamarekan SAVI - Pedaran ngeunaan PAKEM - Pedaran ngeunaan PTK
<p>Rambu-rambu Bab III</p>	<p>Judul bab: METODE PANALUNGTIKAN</p> <p>Sub bab:</p> <p>3.1 Desain Panalungtikan léngkah-léngkah anu dilaksanakeun dina ieu panalungtikan ngawéngku lima tahap kagiatan. Tahap 1 : Nyusun Rarancang Tindakan (<i>Planning</i>) Tahap 2 : Pelaksanaan Tindakan (<i>Action</i>) Tahap 3 : Pengamatan (<i>Observing</i>) Tahap 4 : Réfléksi (<i>Reflecting</i>)</p> <p>3.2 <i>Setting</i> Panalungtikan</p> <p>3.2.1 Lokasi Panalungtikan</p> <p>3.2.2 Sumber Data</p> <p>3.2.3 Waktu Panalungtikan</p> <p>3.3 Wangenan Operasional</p> <p>3.3.1 Pamarekan SAVI</p> <p>3.3.2 Nyaritakeun Pangalaman</p> <p>3.4 Téhnik Ngumpulkeun Data</p> <p>3.4.1 Tés Kamampuh Siswa</p> <p>3.4.2 Obsérvasi</p> <p>3.4.3 Catétan Lapangan</p> <p>3.5 Instrumén Panalungtikan</p> <p>3.5.1 Lambaran Tés jeung Padoman Skala Peunteun</p> <ol style="list-style-type: none"> a. Ucapan (Gancang Kendoran) b. Lentong (Wirahma, Randegan) c. Pasemon (Éksprési) d. Adegan Basa e. Pilihan Kecap (Diksi) f. Réngkak jeung Péta (Sikep Penampilan) g. Hubungan Eusi jeung Topik

	<ul style="list-style-type: none"> h. Perhatian ka Audience 3.5.2 Lambaran Obsérvasi <ul style="list-style-type: none"> 3.5.2.1 Lambaran Obsérvasi Aktivitas Guru 3.5.2.2 Lambaran Obsérvasi Aktivitas Siswa 3.6 Analisis Data 3.7 Prosédur Panalungtikan <ul style="list-style-type: none"> 3.7.1 Tahap Ngararancang 3.7.2 Tahap Pelaksanaan <ul style="list-style-type: none"> 1. Kagiatan Bubuka 2. Kagiatan Inti 3. Tahap Nguji Hasil 4. Panutup 3.7.3 Tahap Obsérvasi
--	--

Rambu-rambu Bab IV	<p>Judul: DÉSKRIPSI JEUNG ANALISIS HASILPANALUNGTIKAN</p> <p>Sub judul:</p> <ul style="list-style-type: none"> 4.1 Prak-prakan Pangajaran Nyaritakeun Pangalaman Ngagunakeun Pamarekan SAVI <ul style="list-style-type: none"> 4.1.1 Siklus I <ul style="list-style-type: none"> 1) Tahap Rarancang 2) Tahap Prak-prakan <ul style="list-style-type: none"> a) Kagiatan Bubuka b) Kagiatan Inti c) Kagiatan Panutup 3) Tahap Obsérvasi 4) Réfléksi 4.1.2 Siklus II <ul style="list-style-type: none"> 1) Tahap Rarancang 2) Tahap Prak-prakan <ul style="list-style-type: none"> a) Kagiatan Bubuka b) Kagiatan Inti c) Kagiatan Panutup 3) Tahap Obsérvasi 4) Tahap Réfléksi 4.2 Hasil Diajar Nyaritakeun Pangalaman Ngagunakeun Pamarekan SAVI <ul style="list-style-type: none"> 4.2.1 Siklus I: <ul style="list-style-type: none"> Ngadéskripsikeun Hasil Diajar Nyaritakeun Pangalaman Dumasar Aspék nu DipeunteunPra Panalungtikan jeung siklus I, ngawéngku: 1 = Ucapan (gancang kendorna, 2 = Lentong (wirahma, randegan), 3 = Pasemon (ekspresi), 4 = Adegan Basa, 5 = Pilihan Kecap (diksi), 6 = Rengkek jeung péta (sikep penampilan), 7 = Hubungan eusi jeung topic, 8 = Perhatian ka audience 4.2.2 Siklus II: <ul style="list-style-type: none"> Hasil Diajar Nyaritakeun Pangalaman Dumasar Aspek nu DipeunteunSiklus I jeung Siklus II, ngawéngku: 1 = Ucapan (gancang kendorna, 2 = Lentong (wirahma,
---------------------------	--

	<p>randegan), 3 = Pasemon (ekspresi), 4 = Adegan Basa, 5 = Pilihan Kecap (diksi), 6 = Rengkek jeung péta (sikep penampilan), 7 = Hubungan eusi jeung topic, 8 = Perhatian ka audience</p> <p>4.2.3 Rékapitulasi Hasil Diajar Pra-Panalungtikan, Siklus I, jeung Siklus II</p> <p>4.3 Suasana Diajar Nyaritakeun Pangalaman Ngagunakeun Pamarekan SAVI</p> <p>4.3.1 Suasana Diajar Nyaritakeun Pangalaman Ngagunakeun Pamarekan SAVI Siklus I</p> <p>4.3.2 Suasana Diajar Nyaritakeun Pangalaman Ngagunakeun Pamarekan SAVI Siklus II</p>
--	--

Rambu-rambu Bab V	<p>Judul bab: KACINDEKAN JEUNG REKOMENDASI</p> <p>Sub bab:</p> <p>5.1 Kacindekan</p> <p>5.2 Saran</p>
--------------------------	---

Conto Daftar Pustaka	<p>DAFTAR PUSTAKA</p> <p>Balai Pengembangan Bahasa Daerah dan Kesenian. 2007. <i>Standar Kompetensi dan Kompetensi Dasar Mata Pelajaran Basa dan Sastra Sunda</i>. Bandung: Dinas Pendidikan Propinsi Jawa Barat.</p> <p>----- . 2013. <i>Kompeténsi Inti dan Kompetensi Dasar Mata Pelajaran Basa dan Sastra Sunda</i>. Bandung: Dinas Pendidikan Propinsi Jawa Barat.</p> <p>Arikunto, S., Suhardjono, jeung Supari. 2006. <i>Penelitian Tindakan Kelas</i>. Jakarta: Bumi Aksara.</p> <p>----- . 2006. <i>Prosédur Penelitian</i>. Jakarta: Rineka Cipta.</p> <p>Danadibrata, R.A . 2008. <i>Kamus Basa Sunda</i>. Bandung: PT. Kiblat Buku Utama.</p> <p>Universitas Pendidikan Indonesia. 2010. <i>Pedoman Penulisan Karya Ilmiah</i>. Bandung: UPI Press</p> <p>Ginting, Abdurrahman. 2008. <i>Belajar dan Pembelajaran</i>. Bandung: Humaniora.</p> <p>Haérudin, Dingding. 2009. <i>Padika Nyarita Basa Sunda</i>. Bandung: JPBD FPBS UPI.</p> <p>Syamsuddin, A.R. 2009. <i>Métode Penelitian Pendidikan Bahasa</i>. Bandung: Remaja Rosdakarya.</p> <p>Tarigan, Hendri Guntur 2008. <i>Berbicara Sebagai suatu Keterampilan Berbahasa</i>. Bandung: Angkasa.</p> <p>Tarigan, Djago dan H. G. Tarigan. 1990. <i>Tekhnik Pengajaran Keterampilan Berbahasa</i>. Bandung: Angkasa.</p> <p>Wiriaatmadja, Rochiati. 2009. <i>Metode Penelitian Tindakan Kelas</i>. Bandung: Remaja Rosdakarya.</p>
-----------------------------	---

Latihan Nyusun Proposal

Sadérék bisa latihan ngararancang proposal PTK kalawan nuliskeun ti mimiti judul, kasang tukang, masalah, tujuan, jeung sajabana dumasar rambu-rambu ieu di handap.

A. *Judul:*

B. *Latar Belakang Penelitian*

C. *Idéntifikasi dan Rumusan Masalah*

a. *Identifikasi Masalah*

b. *Rumusan Masalah*

D. *Tujuan Panalungtikan*

a. *Tujuan Umum*

b. *Tujuan Khusus*

E. *Mangpaat Panalungtikan*

a. *Mangpaat Teoretis*

b. *Mangpaat Praktis*

F. *Definisi Operasional*

G. *Anggapan Dasar*

H. *Kerangka Teori*

I. *Metode dan Teknik Penelitian*

a. *Metode Penelitian*

b. *Teknik Penelitian*

i. *Teknik Pengumpulan Data*

ii. *Teknik Pengolahan Data*

J. *Instrumen Penelitian*

K. *Jadwal Kegiatan Penelitian*

D. Kegiatan Diajar

Kegiatan diajar nu kudu dipilampah ku Sadérék nyoko kana runtuyan kagiatan nu ngalarapkeun Model Literasi Kewacanaan CALISLAUJI, saperti ieu di handap.

1. Maca tujuan jeung indikator kalawan daria.
2. Maca kalawan intensif pedaran bahan ngeunaan *Mangpaat Penilaian Berbasis Kelas di SMA dina Pangajaran Basa Sunda* kalawan konsentrasi.

3. Nulis raguman matéri unggal-unggal kagiatan diajar dumasar kana matéri anu geus dibaca kalawan sumanget.
4. Ngaregepkeun paparan matéri ti fasilitator, tanya jawab, jeung sawala kelompok pikeun migawé latihan/pancén kalawan babarengan.
5. Latihan soal-soal pilihan ganda pikeun persiapan postes kalawan daria.
6. Néangan tur maca référénsi nu séjénna pikeun ngalengkepan latihan/pancén kalawan rancagé.
7. Ngalaksanakeun postes di TUK anu geus ditangtukeun kalawan konsentrasi, daria, jeung tanggung jawab.

E. Latihan/Pancén

1. Tataan ku Sadérék prosédur naon waé nu kudu dilakonan dina kagiatan PTK !
2. Tuliskeun conto ngarumuskeun masalah saméméh ngalaksanakeun kagiatan PTK!
3. Aspék substansi, orisinal, formulasi, jeung téknis minangka katangtuan nu kudu diperhatikeun ku calon panalungtik. Cing jelaskeun naon maksudna!
4. Hipotésis dipaké pikeun nangtukeun dugaan parobahan anu bakal kajadian saupama tindakan dina PTK dilaksanakeun. Cing tulis conto rédaksi kalimat hipotésis dina hiji panalungtikan!
5. Kagiatan ngimeutan/pangamatan (Observing) dilaksanakeun pikeun ngumpulkeun data ngeunanan prosés pangajaran nu keur ditalungtik. Tataan aspék naon waé anu kudu ditalungtik!

F. Tingkesan

Prosédur atawa léngkah-léngkah pokok nu kudu dilakonan dina PTK dina siklus mimiti nepi ka siklus-siklus saterusna nyaéta (1) nangtukeun fokus masalah, (2) ngarencanakeun tindakan atawa *planning*, (3) Pelaksanaan tindakan atawa *action*, (4) ngumpulkeun data (nengétan/*obsérvasi*), (5) Réfléksi (ngaanalisis jeung ngainterprétasi), (6) ngarencanakeun lajuning laku saterusna.

Maluruh masalah kawilang penting dina hiji panalungtikan. Kitu ogé dina PTK, perlu nangtukeun masalah anu rék diréngsékeun. Biasana masalah

diajueun dina wangun kalimah pananya, kayaning: (1) Naha kompetensi awal siswa dina éta pangajaran geus nyumponan, (2) Naha prosés pangajaran anu geus dilaksanakeun cukup éféktif? (3) Naha sarana pangajaran geus nyuponan? (4) Kumaha kualitas hasil pangajaranana? (5) Kumaha upama ngalaksanakeun pangajaran maké strategi inovatif anu séjénna?

Sacara umum karaktersitik masalah anu méréhah diangkat dina PTK nyaéta masalah anu: (1) nuduhkeun ayana gép atawa ganjorna antara tiori jeung fakta émpirik nu karasa dina pangajaran; (2) bisa dipaluruh jeung diidentifikasi faktor-faktor nu nyababkeunana anu saterusna jadi dadasar pikeun nangtukeun alternatif solusina; (3) bisa dipaluruh alternatif solusi ku cara tindakan (*action*) nyata anu bisa dilaksanakeun ku guru/panalungtik.

Sahadéna mah masalah anu dipilih dina PTK lain masalah anu ukur pikeun kapentingan saharitaeun, tapi ngabogaan ajén strategis pikeun ngaronjatkeun hasil pangajaran saterusna. Ngaidéntifikasi masalah bisa ku cara kieu: (1) nuliskeun sakabéh masalah anu sakira-kirana ngabogaan pangaruh kana kualitas hasil pangajaran; (2) milih jeung ngelompokkeun masalah dumasar jenis/widang, jumlah siswa nu ngarandapanana, sarta tingkat frekuensi timbulna éta masalah; (3) ngaruntuykeun masalah ti nu basajan nepi ka nu sulit, nu mireng kajadian jeung nu langka, sarta lobana siswa anu ngarandapanana; (4) tina éta runtuyan dicokot masalahan anu dianggap paling penting jeung gedé pangaruhna kana kualitas lumangsungna pangajaran jeung hasil diajar anu kahontal ku murid, sajaba ti gedé mangpaatna pikeun kepentingan praktis, métodologis katut tioritis.

Satuluyna nganalisis masalah pikeun nangtukeun kepentingan prosés lajuning laku (tindak lanjut) ngoméan (perbaikan) atawa ngungkulan (pemecahan). Minangka calecerna bisa ku cara nanyakeun kayaning kieu: (1) Kumaha kontéks, situasi atawa iklim di éta tempat kajadian masalah? (2) Kondisi naon waé anu jadi prasarat timbulna éta masalah? (3) Kumaha pakuat-pakaitna masing-masing komponén tina éta masalah? (4) Kumaha kemungkinan ngajueun alternatif pikeun ngungkulanana? (5) Sabaraha lilana waktu pikeun ngungkulan éta masalah?

Mangpaat nganalisis téh pikeun ngarancang tindakan, kayaning wangun spésifikasi tindakan, keterlibatan panalungtik, waktu dina hiji siklus, indikator hasil nu ditargétkeun, ngaronjatna hasil balukar tindakan, jeung sajabana.

Masalah nu geus diidentifikasi jeung ditetepkeun dirumuskeun kalawan jelas, spésifik, jeung operasional.

Dina nangtukeun formula masalah, panalungtik perlu ngimeutan sababaraha katangtuan-katangtuan ieu di handap: (1) Aspek substansi nu patalina jeung bobot eusi, kagunaan tiori jeung métodologi nu dipakéna bisa ngajembaran élmu pangawéruh atikan jeung pangajaran., (2) Aspek orisinalitas (tindakan), anu nuduhkeun yén modél tindakan pikeun ngungkulan éta masalah mangrupa hal anyar jeung acan aya saméméhna, (3) Aspek formulasi, masalah dirumuskan dina wangun kalimah tanya. Rumusan masalah diébréhkeun kalawan lugas (éksplisit jeung spésifik), (4) Aspék téhnik, patalina jeung kamampuh panalungtik kana masalah anu dipilihna, tinimbangan pamanggih anu diajukeunanan, métodologi pangajaranana, pangawasaaan bahan ajar, tiori, strategi jeung métodologi pangajaran, kaayaan fasilitas pikeun ngalaksanakeun PTK (dana, waktu, jeung tanaga). Ku lantaran kitu disarankeun ka panalungtik pikeun maluruh masalah anu basajan tapi ngabogaan harti jeung gedé paédahna.

Tahap nyusun rarancang tindakan mangrupa tahap panalungtik ngabéjér-béaskeun ngeunaan naon, ku naon, iraha, di mana, ku saha, jeung kumaha tindakan éta dilakukeun. Panalungtik nangtukeun titik atawa fokus kajadian pikeun ditalungtik sacara husus. Satuluyna nyieun instrumén ngumpulkeun data panalungtikan pikeun mantuan panalungtik ngarékam fakta nu kajadian salila tindakan lumangsung.

Tahap ngalaksanakeun mangrupa impleméntasi pangajaran nu geus dirarancang. Dina ieu tahap guru kudu bisa nyaluyukeun tindakan jeung naon waé anu geus dirumuskeun sarta ditangtukeun dina rarancang.

Lilana waktu ngalaksanakeun tindakan antara 2 nepi ka 3 bulan. Waktu nu sakitu téh diajangkeun pikeun nalungtik sababaraha poko bahasan mata pelajaran anu ditangtukeun.

Tahap kagiatan ngimeutan/pangamatan atawa obsérvasi anu dilakukeun ku panalungtik (*observer*) pikeun ngumpulkeun informasi ngeunaan prosés pangajaran anu dilakukeun ku guru (panalungtik) saluyu jeung tindakan anu geus disusun. Paniténan kudu nyoko kana instrumén nu geus dijieun sarta dirumuskeun. Aspék nu ditalungtik dina ieu pengamatan nyaéta: (a) prosés tindakanana; (b) pangaruh tindakan (boh nu dihaja boh nu teu dihaja); (c) kaayaan jeung bangbaluh tindakan; (d) kumaha kaayaan jeung bangbaluhna dina ngayakeun tindakan nu dirarancang jeung pangaruhna; jeung (e) pasualan lain nu bakal timbul salila kagiatan PTK lumangsung.

Instrumén anu umum dipaké nyaéta (a) soal tés, kuis; (b) rubrik; (c) lambar obsérvasi; jeung (d) catétan lapangan nu dipaké pikeun ngumpulkeun data sacara obyektif nu teu karékan dina lambar obsérvasi, kayaning aktivitas siswa salila diayakeunana tindakan berlangsung, reaksi siswa, atawa pituduh séjénna nu dipaké dina kagiatan nganalisis jeung pikeun kaperluan réfléksi.

Minangka dina hiji usulan PTK baris dikumpulkeun: (a) skor tés ésay; (b) skor kualitas (kualitatif) lumangsungna diskusi jeung jumlah pertanyaan katut jawaban; sarta (c) hasil obsérvasi jeung catatan lapangan anu pakait jeung kagiatan siswa.

Kagiatan réfléksi panalungtikan dilaksanakeun di ahir lawungan salila kagiatan siklus lumangsung. Ieu tahap téh mangrupa tahap *perenungan* tina hasil paniténan atawa obsérvasi anu geus dilaksanakeun di kelas, boh tina hasil obsérvasi guru, obsérvasi siswa, boh catétan lapangan. Ngaliwatan kagiatan réfléksi, tina hasil obsérvasi tinangtu bakal kapanggih naon baé kahéngkérana jeung bangbaluh dina panalungtikan. Ku sabab, tujuan tina réfleksi nyaéta pikeun ngabebenah sarta ngoméan tindakan nu dilaksanakeun. Saperti halna, saumpama dina siklus I hasil maca artikel masih aya siswa anu can tuntas, dilakukeun réfléksi pikeun maluruh hal nu nyababkeun teu tuntasna éta. Saperti halna tina hasil réfléksi kapaluruh yén guru kurang ngarahkeun siswa, dina siklus II hasil réfléksi éta dilarapkeun dina prosés pangajaran, nepi ka dina ahirna sakabéh siswa bisa tuntas dina kagiatan pangajaran..

G. Uji Balik jeung Lajuning Laku

Pék akurkeun hasil pagawéan Sadérék kana jawaban latihan anu geus disayagikeun di bagian tukang ieu modul. Itung jumlah jawaban anu benerna, tuluy gunakeun rumus ieu di handap pikeun ngukur tahap ngawasa Sadérék kana bahan ajar.

Rumus:

$$\text{Tahap Pangabisa} = \frac{\text{Jumlah jawaban anu benerna}}{5} \times 100\%$$

Tahap pangabisa nu dihontal ku Sadérék:

90 - 100%	=	alus pisan
80 - 89%	=	alus
70 - 79%	=	cukup
- 69%	=	kurang

Upama Sadérék ngahontal tahap pangabisa 80% ka luhur, Sadérék bisa nuluykeun ngaderes matéri Kagiatan Diajar 4. Tapi, lamun tahap pangabisa Sadérék kurang ti 80%, pék balikan deui deres matéri dina Kagiatan Diajar 3, pangpangna bahan nu can dikawasa.

KOMPETÉNSI PROFÉSIONAL: TÉKS PAGUNEMAN BASA SUNDA DI SD

KAGIATAN DIAJAR 4

TÉKS PAGUNEMAN BASA SUNDA DI SD

A. Tujuan

1. Sanggeus maca pedaran matéri sacara mandiri, pamilon diklat mampu ngécéskeun watesan paguneman kalawan percaya diri.
2. Sanggeus diskusi, pamilon diklat mampu ngaidéntifikasi paguneman dina pangajaran basa Sunda kalawan kréatif.
3. Sanggeus tanya jawab, pamilon diklat mampu ngaidéntifikasi naskah/ bahan paguneman kalawan sumanget.

B. Indikator Kahontalna Kompeténsi

Anu jadi indikator kahontalna kompeténsi nyaéta saréngsena neuleuman ieu matéri, dipiharep Sadérék bisa:

1. ngajéntrékeun watesan paguneman;
2. matéahkeun paguneman dina pangajaran basa Sunda; jeung
3. maluruh naskah/ bahan paguneman.

C. Pedaran Matéri

1. Watesan Paguneman

Nilik kana harti kamus kecap paguneman nyaéta omongan dua jalma (sual-jawab). Asal kecapna gunem atawa gunem catur ngandung harti badami atawa ngabadamikeun (Sacadibrata, 2005). Sajaba ti kecap paguneman aya ogé kecap dialog (dina sandiwara, carita, jeung sajabana); dialog bisa ogé mangrupa karya tulis nu dipidangkeun dina wangun paguneman antara dua tokoh atawa leuwih (KUBI, 1996:204).

Nilik kana watesan di luhur, dina kecap paguneman téh aya aspék-aspék anu jadi prinsip tur kudu aya, nyaéta aya dua jalma atawa leuwih anu cacarita (nanya-ngajawab) sarta bahan/matéri/pasualan anu keur diobrolkeunana. Perkara anu penting séjénna nyaéta ayana tujuan. Ari tujuan gunem catur taya lian pikeun ngébréhkeun, ngabadamikeun hiji

perkara, maksud, kahayang, pikiran, rasa ti panyatur ka batur nyaritana atawa sabalikna.

Nu diajak nyarita bisa ngaréspon ku vérbal atawa nonvérbal. Hartina bisa ngajawab omongan ku omongan deui, boh dina wangun kecap boh kalimah, atawa ukur ku unggeuk, gideug, jeung sajabana anu nuduhkeun lumangsungna komunikasi dua arah. Paguneman kaasup kana kagiatan komunikasi dua arah, nyaéta aya nu nanya jeung ngajawab atawa sabalikna, nu ditanya bisa nanyakeun deui ka lawan nyaritana.

2. Bahan Ajar Paguneman dina KI-KD

Paguneman kaasup salah sahiji matéri anu ngabogaan tujuan sangkan murid mahér ngagunakeun basa Sunda. Nilik kana sebaran matéri, pangajaran paguneman aya di unggal jenjang, di SD/MI diajarkeun ti mimiti kelas 1, 2, 3, jeung 5.

Tujuan hasil diajar paguneman upama ditilik Kompetensi Dasarna (KD) dina Kurikulum Mulok Pangajaran Basa jeung Sastra Sunda Taun 2013, miharep sangkan murid SD/MI ngabogaan tingkah laku santun tur tanggung jawab, sarta maliré kaayaan sabudeureunana dina kahirupan sapopoéna. Éta tujuan téh dipiharep bisa kahontal murid ku cara 1) mikawanoh kana téks paguneman, 2) nengetan atawa ngimeutan téks paguneman, 3) nyonto basa nu digunakeun téks paguneman, sarta 4) metakeun atawa ngaragakeun téks paguneman.

Upama matéri paguneman dipidangkeun pikeun ngaronjatkeun kamampuh ngagunakeun basa lisan, anu kudu ditalingakeun téh sajaba ti basa ogé lentong, luhur handapna sora, réngkak, jeung pasemon. Basa nu digunakeun sajaba ti nalingakeun kaidah strukturna ogé diluyukeun jeung aturan tatakrama basana. Kitu ogé lentongna, sabab lentong kalimah ogé mangaruhan kana harti atawa maksud anu dikandungna. Ari réngkak jeung pasemon anu bakal masieup kana lumangsungna paguneman. Antebna harti, deuheusna nu keur gunem catur, sarta timbulna kayakinan dina diri nu keur komunikasi téh sasatna mah dirojong ku réngkak jeung pasemon.

Upama matéri paguneman dipidangkeun pikeun ngaronjatkeun kamampuh ngagunakeun basa tulis, anu kudu ditalingakeun téh sajabana ti basa ogé tandabaca. Aturan dasar naskah paguneman nyaéta tanda baca, lantaran bakal nangtukeun harti atawa pesen ti panyatur ka nu diajak nyarita, atawa ti nu nulis naskah paguneman ka nu macana.

Nimbang-nimbang heula téks paguneman anu bakal dibaca ku murid, boh nu patalina jeung eusi atawa topik nu dipagunemkeun, boh pidangan conto téks pagunemanana.

Pikeun murid SD/MI mah matéri paguneman téh kudu diluyukeun jeung téma. Tema 3: "kegiatanku" Tema 5: "Hidup Bersih dan Sehat". Tema 4: "Ringan Sama Dijinjing Berat Sama Dipikul", Tema 3: "Peduli terhadap mahluk hidup".

3. Conto Téks Paguneman di SD

a. Conto Paguneman pikeun Kelas II SD

Ka Puskesmas

Randi gering. Ku ibuna dibawa ka Puskesmas. Isuk-isuk kénéh, ibuna Randi geus nyieun surat keur ka sakolana randi. Tuluy dititipkeun ka Yudi.

Randi : "Bu, teu kiat riut jeung panas tiris."

Ibu Randi : "Enya, sabar heula, sakedap deui urang ka Puskesmas."

Randi : "Ayeuna waé Bu ka Puskesmasna."

Ibu Randi : "Ih, engké heula. Puskesmasna ogé can buka wayah kieu mah."

Randi : "Tabuh sabaraha bukana, kitu Bu."

Ibu Randi : "Engké tabuh dalapan."

<http://beranisehat.com>

Gambar 4. 1 Puskesmas

Randi téh geringna hareng. Kamarina tas ulin papanasan , ari heug téh kahujanan. Basa balik ulin, Randi langsung ngahodhod sarta awakna paranas. Ku ibuna dicabak tarangna, enya tarang Randi téh karasana panas.

Kira-kira tabuh dalapan kurang saparapat, Randi jeung ibuna indit ka Puskesmas. Di Puskesmas katempo geus réa anu datang. Atuh ibuna Randi langsung daptar ka lokét. Randi kabagéan nomer lima.

Geus sawatara lila, Randi dipanggil. Tuluy Randi jeung ibuna asup ka rohangan dokter.

Dokter : “Saha nu teu damang téh. Bu?”

Bu Randi : “Ieu pun anak, Randi. Rupina demam.”

Dokter : “Sok Randina ngagolér dina Kasur.”

Randi : “Muhun Dokter.”

Randi dipariksa ku dokter. Baju Randi disenglédkeun ka luhur. Tuluy dokter ngantelkeun stétéskop kana dada jeung beuteung Randi. Geus kitu, Randi sina diuk. Randi diukur tekanan darahna.

Dokter : “Leres, Bu. Tuang putra téh deman.”

Ibuna Randi : “Muhun Pa Dokter, kamari téh papanasan teras kahujanan.”

Dokter : “Mangga, Bu. leu dipaparin obat. Leueut sadinten dua kali. ‘Enjing-énjing sareng sonten.”

Ibuna Randi : “Mangga Dok.”

Geus kitu mah, Randi jeung ibuna kaluar ti rohangan.

(Sumber: Dinas Pendidikan Prov Jawa Barat. 2015.Pamekar Diajar Basa Sunda pikeun Murid SD/MI Kelas II)

Pancén 1

Maluruh Eusi Paguneman

Guru méré pancén murid pikeun maluruh eusi paguneman ‘Ka Puskesmas’ dumasar 5W jeung 1H.

1	Naon	.....
2.	Saha	.....
3.	Iraha	.....
4.	Di mana	.....
5.	Naha	.....
6.	Kumaha	.....

Pancén 2

Maluruh Kecap dina Kamus

Guru méré pancén ka murid nyatet kecap-kecap nu aya dina paguneman ‘Ka Puskesmas’ anu dianggap hésé jeung maluruh hartina dina kamus

.....

Pancén 3**Nyaritakeun Eusi Paguneman**

Guru méré pancén ka murid pikeun nuliskeun deui eusina paguneman ‘Ka Puskesmas’ ku basa sorangan.

.....

Conto Paguneman pikeun Siswa Kelas III SD**Ngapalkeun Babarengan**

<http://kepri.antaraneews.com>

Gambar 4. 2 Ngapalkeun Babarengan

Yusuf : “Engké soré jadwal ngapalkeun bareng, nya?”

Véronika : “Eh enya. Apan ayeuna téh poé Rebo.”

Zaki : “Ari sugan téh moal tulis.”

Véronika : “Ih, nya tulus atuh. Mangkaning keur minggu hareup aya tugas kelompok. Ari Zaki rék ka mana, kitu?”

Zaki : “Moal kamamana. Paling ogé rék maén bal. Tapi ari rék ngapalkeun bareng mah, moal tulus miluan maén bal.”

Yusuf : “Giliran di imah Rahmi engké soré téh, nya?”

Zaki : “Enya tuh geuning Rahmi keur kadieu.”

Yusuf : “Rahmi, Rahmi. Gancang atuh leumpangna.”

(Rahmi nyampeurkeun rurusuhan).

- Rami : “Aya naon atuh? Mani ngarurusuh. Pan Katempo rék nyampeurkeun ka dieu.”
- Véronika : “Enya. Baku Yusuf mah ari geus ngarurusuh téh.”
- Yusuf : “Ih pan urang téh kudu badami keur engke soré.”
Apan engké téh jadwal ngapalkeun bareng.”
- Rahmi : “Enya. Rahmi ge inget. Anu matak nyampeurkeun ogé rék badami téa. Jadi kieu, engké soré téh tempatna ulah di imah Rahmi.”
- Zaki : “Naha maké dirobah?”
- Rahmi : “Di Imah Rahmi keur loba sémah. Aya bibi sakulawarga keur ngajang. Jadi lamun urang ngapalkeun babarengan téh moal jongjon.”
- Véronika : “Bibi Winarsih anu bumina di Kuningan téa, Ma?”
- Rahmi : “Enya. Kamari ka dieu na téh. Mulihna pageto.”
- Yusuf : “Ih ari aya sémah ti lembur mah tangtuna ogé loba oléh-oléh.”
- Rahmi : “Pasti atuh.”
- Yusuf : “Peuyeum ketan, nya?”
- Zaki : “Kiripik gadung deuih oléh-oléh ti Kuningan mah.”
- Rahmi : “Enya. Peuyeum ketan jeung Kiripik Gadung.”
- Yusuf : “Kudu mawa atuh engké soré téh.”
- Véronika : “Ngan kana dahareun waé Yusuf mah.”
- Yusuf : “Ih da éta oge penting atuh.”
- Rahmi : “Keun, sual mawa dahareun mah gampang. Ngan engké ngapalkeun téh rék di imah saha?”
- Véronika : “Di imah Véronika waé. Keun wé rada jauh mah, nya?”
- Yusuf : “Kajeun ku sual jauh mah, da teu kudu kana ojég ieu. Nu penting mah, Rahmi mawa oléh-oléh.”
- Zaki : “Jadi engké téh tulusna urang ngapalkeun di imah Véronika?”
- Véronika : “Enya.”
- Zaki : “Urang ngabahas naon waé engké téh?”
- Rahmi : “Apan pangajaran Basa Sunda aya PR.”
- Yusuf : “Terus deuih urang kudu ngapalkeun susuratan tina Al-Quran.”
- Véronika : “Eh, enya. Isukan urang téh rék ditéa apanan. Untung Véronika mah geus apal Surat Al-Humazah jeung Al-Kafirun.”

Rahmi : “Mun Yusuf jigana ukur karek apal Qulhu, nya?”

Yusuf : “Is, henteu atuh. Surat Al-Zalzalah ogé da geus apal. Apan di madrosah sok diajar ka Ustad Ahmad Maqbul.”

LEMBAR KERJA KOMPETÉNSI PROFÉSIONAL

Pituduh:

1. Pék titénan téks paguneman 2 nu judulna ‘Ngapalkeun Babarengan’ dina Modul Kelompok Kompetensi J!
2. Diskusikeun dina kelompok pikeun ngajawab pancén dina ieu LK!
3. Tuliskeun jawaban hasil diskusi dina kolom ieu di handap!

Maluruh Eusi Paguneman

Guru méré pancén ka murid pikeun maluruh eusi paguneman ‘Ngapalkeun Babarengan’ dumasar 5W jeung 1H.

1	Naon	.....
2.	Saha	.....
3.	Iraha	.....
4.	Di mana	.....
5.	Naha	.....
6.	Kumaha	.....

Pancén 2

Maluruh Kecap dina Kamus

Guru méré pancén ka murid nyatet kecap-kecap dina paguneman ‘Ngapalkeun Babarengan’ anu dianggap hésé jeung maluruh hartina dina kamus

.....

Pancén 3

Nyaritakeun Eusi Paguneman

Guru méré pancén ka murid pikeun nuliskeun deui eusina paguneman ‘Ngapalkeun Babarengan’ ku basa sorangan.

.....

Pancén 4

Ngabédakeun Wangun Paguneman

Guru maréntah murid pikeun aspék-aspék nu ngabédakeun antara wangun Paguneman kahiji ‘Ka Puskesmas’ jeung paguneman kadua ‘ Ngapalkeun Babarengan’.

Aspék nu ngabédakeunana	
<i>Paguneman 1</i>	<i>Paguneman 2</i>
.....	.....

D. Kegiatan Diajar

Kegiatan diajar nu kudu dipilampah ku Sadérék nyoko kana runtuyan kegiatan nu ngalarapkeun Model Literasi Kewacanaan CALISLAUJI, saperti ieu di handap.

1. Maca tujuan jeung indikator kalawan daria.
2. Maca kalawan intensif pedaran bahan ngeunaan *Teks Paguneman basa Sunda di SD* kalawan konsentrasi.
3. Nulis raguman matéri unggal-unggal kegiatan diajar dumasar kana matéri anu geus dibaca kalawan percaya diri.
4. Ngaregepkeun paparan matéri ti fasilitator, tanya jawab, jeung sawala kelompok pikeun migawé latihan/pancén kalawan babarengan.
5. Latihan soal-soal pilihan ganda pikeun persiapan postes kalawan daria.
6. Néangan tur maca référénsi nu séjénna pikeun ngalengkepan latihan/pancén kalawan sumanget.
7. Ngalaksanakeun postes di TUK anu geus ditangtukeun kalawan konsentrasi, daria, jeung tanggung jawab.

E. Latihan/Pancén

1. Aspék-aspék naon waé anu sacara prinsip aya dina kegiatan paguneman. Cing tataan hiji-hijina!
2. Réspon dina kegiatan paguneman téh bisa ku verbal jeung nonverbal. Cing jelaskeun naon maksudna!
3. Tuliskeun tujuan nu kudu kahotal ku murid SMA/SMK/MA sanggeus diajar paguneman dumasar Kompetensi Dasarna (KD) Kurikulum Mulok Pangajaran Basa jeung Sastra Sunda Taun 2013!
4. Tuliskeun conto kamampuh konséptual jeung prosédural sanggeus murid diajar matéri paguneman!
5. Upama nengétan conto pagumenan di luhur, aya téks wangun wawancara, drama, jeung sawala. Cing tuliskeun indikator kompetensi hasil diajarna saupama rék nepikeun matéri paguneman ngeunaan tilu conto di luhur?

F. Tingkesan

Sanggeus diajar ngeunan paguneman dipiharep murid SD/MI ngabogaan tingkah laku santun tur tanggung jawab, sarta maliré kaayaan sabudeureunana dina kahirupan sapopoéna. Éta tujuan téh dipiharep bisa kahontal murid ku cara 1) mikawanoh kana téks paguneman, 2) nengétan atawa ngimeutan téks paguneman, 3) nyonto basa nu digunakeun téks paguneman, sarta 4) métakeun atawa ngaragakeun téks paguneman.

Sanggeus diajar paguneman murid ogé dipiharep mahér ngagunakeun *basa* kalawan méréhah *lentongna, luhur handapna sora, réngkak, jeung pasemon*. Dina pangajaran nulis paguneman dipiharep murid boga kamampuh ngagunakeun tanda baca, nyusun kecap, jeung kalimah kalawan bener. Éta tujuan téh dipiharep bisa kahontal murid ku cara: (1) mikawanoh kana téks paguneman; (2) nengétan atawa ngimeutan eusi téks paguneman; (3) nyonto basa nu digunakeun dina téks paguneman; (4) métakeun atawa ngaragakeun téks paguneman; (5) nyusun téks paguneman; (6) ngoméntaran eusi paguneman, basa paguneman, jeung péta jalma nu keur paguneman.

G. Uji Balik jeung Lajuning Laku

Pék akurkeun hasil pagawéan Sadérék kana jawaban latihan anu geus disayagikeun di bagian tukang ieu modul. Itung jumlah jawaban anu benerna, tuluy gunakeun rumus ieu di handap pikeun ngukur tahap ngawasa Sadérék kana bahan ajar.

Rumus:

$$\text{Tahap Pangabisa} = \frac{\text{Jumlah jawaban anu benerna}}{5} \times 100\%$$

Tahap pangabisa nu dihontal ku Sadérék:

90 - 100% = alus pisan

80 - 89% = alus

70 - 79% = cukup

- 69% = kurang

Upama Sadérék ngahontal tahap pangabisa 80% ka luhur, Sadérék bisa nuluykeun ngaderes matéri modul salajengna. Tapi, lamun tahap pangabisa Sadérék kurang ti 80%, pék balikan deui deres matéri dina Kagiatan Diajar 4, pangpangna bahan nu can dikawasa kalawan mandiri tur sumanget.

KONCI JAWABAN/LATIHAN/KASUS/TUGAS

Konci Jawaban Kegiatan Diajar 1:

1. Réfléksi nyaéta salah sahiji kagiatan nu dilaksanakeun ku guru pikeun maluruh informasi ngeunaan tugasna nu geus dilaksanakeun sarta jadi bahan obsérvasi pikeun mikanyaho kahontal henteuna tujuan atikan katut pangajaran anu geus dilaksanakeun.
2. Maluruh rumusan indikator tina KIKD anu kudu kacangking ku murid. Unggal murid diukur ngagunakeun sistem penilaian acuan kriteria. Saupama hiji murid geus ngahontal standar anu tangtu, éta murid dianggap geus nyumponan katuntasan diajarna.
3. Bahan pangajaran anu geus diajarkeun tapi teu kacangking ku murid lantaran dianggap hésé atawa teu katepikeun kalawan méréhah.
4. Lajuning laku hasil réfléksi mangrupa kagiatan nu aya dina panalungtikan tindakan kelas (PTK). Éta hal dilaksanakeun ku guru sanggeus manggih kacindekan tina interprétasi data jeung réfléksi. Saméméh ngalaksanakeun éta panalungtikan biasana sok maluruh heula aspék-aspék anu jadi masalahna.
5. Ari léngkah-léngkah nu perlu diperhatikeun pikeun lajuning lakuna sanggeus réfléksi, upamana waé 1) ngimeutan deui tujuan PTK sangkan luyu jeung nu dipiharep, 2) maluruh deui nu nyababkeun gagalna atawa kahontalna tujuan tina analisis jeung interprétasi, 3) milih atawa nangtukeun topik pangajaran satuluyna, 4) nangtukeun strategi pangajaran nu luyu, 5) nyusun skénario pangajaran dina wangun RPP, 6) nyusun perangkat pangajaran nu diperlukeun, 7) nyusun atawa menerkeun instrumén pikeun ngumpulkeun data, 8) nyieun jadwal kagiatan tindakan, 9) saupama diperlukeun bisa ngayakeun simulasi atawa uji coba skénario jeung perangkat.

Konci Jawaban Kegiatan Diajar 2

1. PKB nyaeta wangun pangajaran nu mangrupa kandaraan utama sipatna tuluy-tumuluy (berkelanjutan) pikeun guru, sangkan mawa parobahan nu dipiharep tur aya patalina jeung siswa. Kukituna, sakabéh siswa dipiharep miboga pangaweruh anu mumpuni, kaparigelan anu hadé, tur nyangkem matéri pangajaran, ngebréhkeun kamampuhna, sarta ngalakukeunana. PKB téh ngawengku kagiatan: (1) ngararancang, (2) ngalaksanakeun, (3) ngaévaluasi, jeung (4) ngaréfléksi matéri anu geus dirarancang pikeun

ngaronjatkeun karakteristik, pangaweruh, pamahaman, jeung kaparigelan, sakumaha dina gambar ieu di handap.

2. Komponén PKB nyaeta (1) Pengembangan Diri, (2) Publikasi Ilmiah, jeung (3) Karya Inovatif. Sangkan leuwih écés tengetan ieu gambar komponén KPB di handap!

3. Masalah anu diangkat dina PTK ngawéngku 1) diajar murid di sekolah, 2) profesionalisme guru, 3) ngokolakeun jeung matéahkeun pangajaran, 4) ngokolakeun desain jeung strategi pangajaran di kelas, 5) sikep jeung pola mikir ilmiah murid, 6) alat bantu, média jeung sumber, 7) sistem assesment atawa évaluasi prosés jeung hasil pangajaran, sarta 8) masalah kurikulum
4. Tujuan utama PTK nyaéta ngarénsékeun masalah nu kajadian di kelas sarta maluruh jawaban ilmiah naon sababna éta hal kajadian. Sajaba ti éta, tujuan PTK nyaéta pikeun ngaronjatkeun kagiatan guru dina mekarkeun profésina. Tujuan husus PTK nyaéta pikeun ngungkulan rupaning pasualan sarta ngaronjatkeun kualitas prosés pangajaran di kelas. Mangpaat PTK pikeun (1) ngahasilkeun dokumen atawa laporan PTK, (2) Numuwuhkeun kabiasaan guru ngalaksanakeun panalungtikan jeung menulis artikel, (3) Ngawujudkeun gawé bareng, kalaborasi, jeung ngawangun sinergi antarpendidik. (4) Ngaronjatkeun kamampuh guru dina ngajabarkeun kurikulum atawa program pangajaran. (5) Ngabina jeung ngaronjatkeun sumanget, minat, kenyamanan, karesep, katut kasugemaan diajar murid di kelas. (6) Ngarojong ngawujudna prosés pangajaran nu ngirut karep, nyaman, pikaresepeun lantaran strategi, métodeu, téhnik, jeung média nu digunakeunana variatif jeung dipilih kalawan enya-nya.

5. Karakteristik PTK di antarana waé (1) PTK lain saukur ngupayakeun pikeun ngaréngsékeun masalah tapi ogé maluruh pangrojong ilmiah, tiori, dalil anu ngadeudeul kana prosés ngungkulan éta masalah. (2) PTK mangrupa bagian penting pikeun mekarkeun profési guru enggoning ngaronjatkeun aktivitas mikir kritis jeung sistematis katut ngasah kabiasaan nulis jeung nyieun catétan. (3) Masalah nu dipasualkeun dina PTK didadasaran ku masalah nyata jeung aktual nu kajadian di kelas. (4) PTK dimimitian ku masalah nu basajan, nyata, jelas, jeung museur kana hal-hal nu lumangsung di jero kelas. (5) PTK dirojong kolaborasi (gawé bareng) antara praktisi (guru katut kapala sakola) jeung panalungtik. (6) PTK dilaksanakeun saupama; (a) aya putusan kelompok nu panceg (komitmen) pikeun mekarkeun; (b) ngabogaan tujuan pikeun ngaronjatkeun profésionalisme guru; (c) aya masalah poko nu kudu dipikanyaho, dibantu, dironjatkeun.

Konci Jawaban Kegiatan Diajar 3

1. Prosédur atawa léngkah-léngkah pokok nu kudu dilakonan dina PTK dina siklus mimiti nepi ka siklus-siklus saterusna nyaéta (1) nangtukeun fokus masalah, (2) ngarencanakeun tindakan atawa *planning*, (3) Pelaksanaan tindakan atawa *action*, (4) ngumpulkeun data (*nengétan/obsérvasi*), (5) Réfléksi (ngaanalisis jeung ngainterprétasi), (6) ngarencanakeun lajuning laku saterusna.
2. Masalah diajukeun dina wangun kalimah pananya, kayaning: (a) Kumaha prosés ngajarkeun maca artikel ka siswa Kelas XI?Ngagunakeun modél KTRT?; (b) Naha modél KTRT bisa ngaronjatkeun hasil diajar maca artikel ka siswa Kelas?; (c) Naha modél KTRT bisa nyiptakeun suasana diajar maca artikel anu PAKEM (Pembelajaran Aktif, Kréatif, Éfektif, dan Menyenangkan) pikeun siswa?
3. Anu dimaksud aspék substansi nyaéta patalina jeung bobot eusi, kagunaan tiori jeung métodologi nu dipakéna bisa ngajembaran élmu pangawéruh atikan jeung pangajaran. Orisinalitas (tindakan) nyaéta anu nuduhkeun yén model tindakan pikeun ngungkulan éta masalah mangrupa hal anyar jeung acan aya saméméhna. Formulasi patalina jeung masalah anu kudu dirumuskan dina wangun kalimah tanya kalawan lugas tur jelas (eksplisit jeung spesifik). Aspék téhnik, patalina jeung kamampuh panalungtik naliti masalah anu dipilihna,

tinimbangan pamanggih anu diajukeunanan, métodologi pangajaranana, pangawasaaan bahan ajar, tiori, strategi jeung métodologi pangajaran, kaayaan fasilitas pikeun ngalaksanakeun PTK (dana, waktu, jeung tanaga).

4. Conto hipotésis tindakan kayaning ieu di handap. (a) Strategi pangajaran nulis SQ3R bisa ngaronjatkeun kamampuh murid dina nulis. (b) Model Diskusi Kelompok bisa ngaronjatkeun partisipasi murid dina kagiatan pangajaran basa Sunda. (c) Téhnik Debat bisa ngaronjatkeun partisipasi murid dina kagiatan pangajaran nyarita.
5. Perkara anu ditalungtik luyu jeung masalah katut tujuan anu ditangtukeun, ari aspék-aspék anu diobsérvasina, kayaning (a) prosés tindakanana; (b) pangaruh tindakan (boh nu dihaja boh nu teu dihaja); (c) kaayaan jeung bangbaluh tindakan; (d) kumaha kaayaan jeung bangbaluhna dina ngayakeun tindakan nu dirarancang jeung pangaruhna; jeung (e) pasualan lain nu bakal timbul salila kagiatan PTK lumangsung.

Konci Jawaban Kagiatan Diajar 4

1. Aspék-aspék dina paguneman anu jadi prinsip tur kudu aya, nyaéta aya dua jalma atawa leuwih anu cacarita (nanya-ngajawab) sarta bahan/matér/pasualan anu keur diobrolkeunana. Perkara anu penting séjénna nyaéta ayana tujuan. Ari tujuan gunem catur taya lian pikeun ngébréhkeun, ngabadamikeun hiji perkara, maksud, kahayang, pikiran, rasa ti panyatur ka lawan nyaritana atawa sabalikna.
2. Réspon verbal hartina nu keur paguneman bisa ngajawab omongan ku omongan deui, boh dina wangu kecap boh kalimah. Réspon nonvérbal hartina nu keur paguneman bisa ngajawab ukur ku unggeluk, gideug, jeung sajabana.
3. Murid SMA/SMK/MA dipiharep bisa nyusun téks paguneman, métakeun paguneman, sarta dipiharep deuih bisa ngoméntaran eusi paguneman, basa paguneman, jeung péta jalma nu keur paguneman.
4. Kamampuh konséptual, di antarana mampu ngagunakeun tanda baca, mampu ngagunakeun kecap pananya, mampu nyusun kalimah tanya nu bener. Kamampuh prosédural, di antarana bisa méréhahkeun undak-usuk basa, méréhahkeun lentong kalimah tanya, pasemon, réngkak jeung paripolah dina nyarita.

5. Kompetensi tulis hasil diajar wawancara, di antarana (1) Murid bisa nuliskeun hal-hal poko nu bakal ditanyakeun ka narasumber; (2) Murid bisa nepikeun pertanyaan dumasar daftar nu geus disusunna kalawan ngagunakeun lentong basa anu mérénah sarta sikep anu sopan; (3) Murid bisa nyatet informasi nu ditepikeun ku narasumber kalawan rapih; (4) Murid bisa nyaritakeun deui eusi informasi nu katarimana tina hasil wawancara. Kompetensi tulis hasil diajar drama, di antarana (1) Murid bisa nyangkem eusi teks drama nu rék diperankeunana; (2) Murid bisa neuleuman watek tokoh nu rék diperankeunana; (3) Murid bisa métakeun tokoh kalawan merhatikeun lentong, pasemon, réngkak anu mérénah. Kompetensi tulis hasil diajar sawala/diskusi, di antarana (1) Murid bisa nangtukeun matéri nu rék disawalakeun dina diskusi/seminar; (2) Murid bisa nyusun matéri anu rék disawalakeun; (3) Murid bisa nangtukeun babaturanana anu ditunjuk jadi moderator; (4) Murid bisa nangtukeun babaturanana anu ditunjuk jadi notulis; (5) Murid bisa ngalaksanakeun sawala/seminar kalawan ngagunakeun basa anu bener, mérénah, tur santun.

EVALUASI

Jawab sakur pasualan ieu di handap ku cara milih salah sahiji abjad A, B, C, D, nu bener!

1. Sajaba ti pikeun maluruh targét hasil diajar, réfléksi manfaat ogé pikeun:
  - A. Ngabina hubungan anu harmonis antara guru jeung murid
  - B. Ngararancang alat évaluasi bahan pangajaran
  - C. Nangtukeun tujuan pangajaran unggal pertemuan
  - D. Maluruh indikator hasil diajar hiji poko bahasan
2. Pikeun mikanyaho kahontal henteuna tujuan diajar di antarana ku cara:
  - A. nangtukeun heula indikator
  - B. maluruh kompetensi inti
  - C. ngararancang bahan ajar
  - D. ngayakeun évaluasi,
3. Dilibatkeunana murid dina réfléksi pangajaran téh dipiharep sangkan ...
  - A. maham kana matéri pangajaran nu dibikeun ku guru,
  - B. nepikeun kesan, pesen, harepan katut koméntarna,
  - C. leuwih disiplin dina diajarna
  - D. lancar dina ngalaksanakeun tindakan
4. Kecap *altruis* dina atikan ngandung harti ...
  - A. tonggoy kana pagawéanana bari teu merhatikeun kaayaan sabudeureunana
  - B. migawé hiji perkara bari miharep imbalan matéri,
  - C. perhatianana museur kana ngamotivasi pikeun ngabantu muridna kalawan teu miharep dipulang ganjaran, pujian, jeung sajabana,
  - D. ngalaksanakeun hiji pagawéan kalawan profésional
5. *Murid mampu menghayati dan mengamalkan perilaku jujur, disiplin, tanggungjawab, peduli (gotong royong, kerjasama, toleran, damai), santun, responsif dan proaktif dan menunjukkan sikap sebagai bagian dari solusi atas berbagai permasalahan dalam berinteraksi secara efektif dengan lingkungan sosial dan alam serta dalam menempatkan diri sebagai cerminan bangsa dalam pergaulan dunia.*
  - A. Indikator hasil diajar
  - B. Tujuan pangajaran

- C. Kompeténsi Inti
  - D. Kompeténsi Dasar
6. Maluruh kalawan taliti kondisi di hiji kelas nu rék ditalungtik kaasup kana kagiatan ...
- A. Diagnostik
  - B. Obsérvasi
  - C. Prasuvéy
  - D. Evaluasi
7. Kagiatan mutolaah, nganalisis, jeung ngainterprétasi data nu kapanggih pikeun nangtukeun atawa ngaévaluasi kahontalna tujuan pangajaran anu keur dioméan.
- A. Obsérvasi
  - B. Prasuvéy
  - C. Evaluasi
  - D. Réfléksi
8. Salah sahiji ciri panalungtikan PTK nu teu dilaksanakeun dina jenis panalungtikan séjénna nyaéta ...
- A. obsérvasi
  - B. tahap-tahapan
  - C. siklus
  - D. analisis
9. Anu teu kaasup kana kagiatan operasional nyusun rencana tindakan dina PTK nyaéta:
- A. milih topik atawa bahan ajar nu bakal disusun rencana pangajaranana,
  - B. nerapkeun rencana tindakan kana skénario pangajaran atawa RPP,
  - C. nataharkeun sarana jeung perangkat pangajaran anu ngarojong lumangsungna pangajaran, kayaning bahan ajar, LKS (upama perlu), média, jeung instrumen asésmen/penilaian,
  - D. Maluruh deui kompeténsi inti jeung kompeténsi dasar anu aya dina kurikulum

10. Istilah *classroomaction research* sesebutan séjén pikeun panalungtikan
- A. déskriptif
  - B. Kuantitatif
  - C. PTK
  - D. Historis
11. Sajaba ti pikeun maluruh jeung ngaronjatkeun hasil pengajaran, panalungtikan jenis PTK ogé gedé mangpaatna pikeun ...
- A. Ngaronjatkeun kualitas profési guru
  - B. Ngaronjatkeun kamampuh diajar murid
  - C. Ngaronjatkeun ajén sakola
  - D. Nangtukeun bahan pangajaran
12. Ngaronjatkeun motivasi diajar, kaparigelan mikir, jeung kamampuh ngaréngsékeun masalah kaasup Komponén anu dipaluruh dina PTK nu patalina jeung ...
- A. guru
  - B. murid
  - C. bahan
  - D. sarana
13. Maluruh efektivitas metode, strategi pangajaran, prosés pangajaran, jeung pamarekan pangajaran kaasup Komponén anu dipaluruh dina PTK nu patalina jeung ...
- A. guru
  - B. murid
  - C. bahan
  - D. sarana
14. Ngatur kelompok murid, méréhahkeun jadwal pangajaran, menerahkeun tempat diuk murid, ngatur rohangan kelas kaasup Komponén anu dipaluruh dina PTK nu patalina jeung ...
- A. pengelolaan
  - B. lingkungan
  - C. sarana
  - D. guru

15. Numuwuhkeun kabiasaan ngalaksanakeun panalungtikan jeung menulis artikel ilmiah di kalangan guru nu ngarojong kana profésionalisme jeung karir salaku pendidik kaasup kana ...
- Kasang tukang PTK
  - Tujuan PTK
  - Mangpaat PTK
  - Masalah PTK
16. Runtuyan léngkah-léngkah pokok nu kudu dilakonan dina PTK anu méréh sabada nangtukeun fokus masalah, nyaéta
- ngarencanakeun tindakan atawa *planning*,
  - Pelaksanaan tindakan atawa *action*,
  - ngumpulkeun data (nengétan/*observasi*),
  - Réfléksi (ngaanalisis jeung ngainterprétasi),
17. Ngamimitian ku nanyakeun kompetensi awal murid, éféktif henteuna prosés pangajaran, nyumponan henteuna sarana kaasup kana kagiatan ...
- maluruh masalah
  - nyusun ngararancang tindakan
  - ngalaksanakeun tindakan
  - nengétan/pengamatan observasi
18. Ngumpulkeun informasi ngeunaan prosés pangajaran tuluy dianalisis dumasar tujuan kaasup kana kagiatan ...
- maluruh masalah
  - nyusun ngararancang tindakan
  - ngalaksanakeun tindakan
  - nengétan/pengamatan obsérvasi
19. Proposal PTK kudu disusun kalawanan sistematis jeung logis sangkan ...
- jadi padoman anu jelas dina ngaréngsékeun masalah jeung ngahontal tujuan panalungtikan
  - lancar tur kagambar kalawan rinci hasil panalungtikan anu bakal dilaksanakeun
  - sagala rupa masalah nu patalina jeung kagiatan pangajaran di kelas bisa kaungkulan
  - babari nangtukeun instrumén panalungtikan nu bakal dipaké dina kagiatan obsérvasi

20. Medar ayana gep (patukangtonggong) antara kondisi nu sabenerna di lapangan jeung kondisi normatif nu dipiharep dina proposal panalungtikan sok disimpen di bagian
- A. hipotésis
  - B. kasangtukang
  - C. masalah
  - D. tujuan
21. “Kumaha kamampuh murid SD Sindangheula dina nulis *pangalaman* saméméh ngagunakeun métodeu karyawisata?”
Kalimah di luhur sok dirumuskeun dina ...
- A. masalah panalungtikan
  - B. tujuan panalungtikan
  - C. mangpaat panalungtikan
  - D. pedaran hasil panalungtikan
22. “ngadeskripsikeun kamampuh murid SD Sindangheula dina nulis *pangalaman* sanggeus ngagunakeun métodeu karyawisata”
Kalimah di luhur sok dirumuskeun dina ...
- A. masalah panalungtikan
  - B. tujuan panalungtikan
  - C. mangpaat panalungtikan
  - D. pedaran hasil panalungtikan
23. Ungkara kayaning; 1) jadi alternatif modél pangajaran maca pamahaman, 2) nambahan pangawéréh jeung pangalaman ngeunaan nulis pikeun panaliti, 3) pangdeudeul bahan pangajaran nulis di sakola, biasana sok dirumuskeun dina
- A. masalah panalungtikan
  - B. tujuan panalungtikan
  - C. mangpaat panalungtikan
  - D. pedaran hasil panalungtikan
24. “Basa Sunda salah sahiji basa daérah di Jawa Barat nu masih kénéh dipiara jeung diparaké pakakas komunikasi masarakatna”. Ungkara samodél kitu bisa dipaké jadi rumusan dina
- A. mangpaat panalungtikan
  - B. masalah panalungtikan

- C. définisi operasional
  - D. hipotésis panalungtikan
25. “Bidang studi Basa Sunda di Jawa Barat diajarkeun di unggal jenjang atikan SD” Ungkara samodél kitu bisa dipaké jadi rumusan dina
- A. mangpaat panalungtikan
  - B. masalah panalungtikan
  - C. definisi operasional
  - D. hipotésis panalungtikan
26. Komunikasi pikeun ngabadamikeun hiji perkara, maksud, kahayang, pikiran, rasa ti panyatur ka lawan nyaritana atawa sabalikna, kaasup kana kagiatan..
- A. wawancara
  - B. biantara
  - C. paguneman
  - D. hutbah
27. ngawanohkeun murid kana lentong, luhur handapna sora, réngkak, jeung pasemon tujuanana pikeun ngaronjatkeun
- A. kamampuh linguistik
  - B. Kamampuh ngagunakeun basa tulis
  - C. Kamampuh ngagunakeun basa lisan
  - D. kamampuh undak usuk basa
28. Ngawanohkeun murid kana wangun téks paguneman, paham tanda baca, kayaning kekenteng tanya, koma, titik, titik dua tujuanana pikeun ngaronjatkeun
- A. kamampuh linguistik
  - B. Kamampuh ngagunakeun basa tulis
  - C. Kamampuh ngagunakeun basa lisan
  - D. kamampuh undak usuk basa
29. Ngawanohkeun murid kana kecap pananya: naon, saha, dimana, iraha, naha, kumaha, jeung sajabana tujuanana pikeun ngaronjatkeun
- A. kamampuh linguistik
  - B. Kamampuh nyusun kalimah
  - C. Kamampuh nyusun kalimah tanya
  - D. kamampuh undak usuk basa

30. Salah sahiji wangun karya sastra anu ngébréhkeun carita dina wangun dialog-dialog disebut....

- A. Dongéng
- B. Carpon
- C. drama
- D. novel

PANUTUP

Modul PKB guru basa Sunda Kelompok Kompetensi J ieu mangrupa modul anu kacida perlu dicangkem ku guru-guru basa Sunda, utamina nyangkem matéri-matéri kompetensi pedagogik jeung professional anu kacida pentingna pikeun guru-guru basa Sunda di lapangan tur dibarung jeung ajén inajén PPK anu ngawéngku ajén inajén: religius, nasionalis, mandiri, gotong royong, jeung integritas.

Leuwih écésna Modul *Program Pembinaan Karir Guru melalui Peningkatan Kompetensi Basa Sunda KK J* ngawéngku 4 matéri poko, nu ngawéngku: 1) Refleksi Pangajaran Basa Sunda jeung Lajuning Laku Hasil Refleksi, 2) PKB patalina jeung PTK, 3) Ngalaksanakeun PTK, jeung 4) Téks Paguneman basa Sunda di SD.

Sanggeus réngsé maca jeung nalungtik ieu modul dipiharep Sadérék baris neruskeun maca jeung nalungtik modul basa Sunda sejenna anu mangrupa terusan tina ieu modul. Mugia Sadérék sadayana tetep sumanget, percaya diri, tur tanggung jawab dina ngajar basa Sunda.

KONCI JAWABAN ÉVALUASI

No	Konci
1	A
2	D
3	B
4	C
5	C
6	C
7	D
8	C
9	D
10	D
11	A
12	B
13	A
14	A
15	C
16	A
17	A
18	D
19	A
20	B
21.	A
22.	A
23.	C
24.	C
25.	C
26.	C
27.	C
28.	B
29.	A
30.	A

DAFTAR PUSTAKA

- Arikunto, Suharsimi dan Supardi. 2006. *Peneelitian Tindakan Kelas*. Jakarta: Bina Aksara.
- Balai Pengembangan Bahasa Daerah dan Kesenian. 2013. *Kompeténsi Inti dan Kompetensi Dasar Mata Pelajaran Bahasa dan Sastra Sunda*. Bandung: Dinas Pendidikan Provinsi Jawa Barat.
- Balai Pengembangan Bahasa. 1996. *Kamus Umum Bahasa Indonesia*, Jakarta: Balai Pustaka.
- Budianta, Melainie, dkk. 2002. *Membaca Sastra*. Magelang: Indonesiaterra.
- Danadibrata, RA. 2006. *Kamus Basa Sunda*. Bandung: Kiblat Utama.
- Haerudin, Dingding. 2012. *Panganteur Kaparigelan Nyarita*. Bandung. Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah FPBS UPI.
- Hadi, Ahmad. 2004. *Panggelar Sastra*. Tangerang: Pamulang.
- Juhaendi, Deni, spk. 2006. *Nyangkem Basa Sunda Kelas Kelas IX*. Bandung: Pelita Ilmu.
- Kemmis, S. and McTaggart, R. 2014. *Téh Action Researh Reader*. Victoria, Deakin University Press.
- Lembaga Basa jeung Sastra Sunda. 1995. *Kamus Umum Basa Sunda*. Bandung: Manglé.
- Liliweri, Alo.2011. *Komunikasi: serba ada serba makna*. Jakarta: Kencana.
- Nurgiyantoro, Burhan. (2001). *Penilaian dalam Pengajaran Bahasa dan Sastra*. Yogyakarta: BPFE.-Yogyakarta.
- Rusyana, Yus. 1984. *Bahasa dan Sastra dalam Gamitan Pendidikan*. Bandung: CV Diponegoro.
- Sacadibrata, 2005. *Kamus Basa Sunda*. Bandung: Kiblat
- Salmun, M.A. 1958. *Kandasa Kasusastraan*. Bandung: Ganaco
- Sopandi, Atik. 1988. *Tetekon Padalangan*. Jakarta: Balai Pustaka.
- Susanto, Hidayat. 2003. *Kurawa Pandawa*. Bandung: Geger Sunten.
- Susilowati, Herry. 2015. *Réfléksi dalam Pendidikan; Apa Arti Pentingnya?*
<http://publikasi/buletin/sancaya-volume-03-nomor-01-edisi-januari-februari-2015>

Sutawiria, Ibnu. 2006. *Bagal Buntung Hayang Walagri*, Majalah Cupumanik. No. 35.

Tampubolon, D.P. (2008). *Kemampuan Membaca: Teknik Membaca Efektif dan Efisien*. Bandung: Angkasa.

Tarigan, HG. 1981. *Berbicara Suatu Keterampilan Berbahasa*. Bandung: Angkasa.

----- 1983. *Menulis Suatu Keterampilan Berbahasa*. Bandung: Angkasa.

----- 1984. *Membaca Suatu Keterampilan Berbahasa*. Bandung: Angkasa

----- 1989. *Menyimak Suatu Keterampilan Berbahasa*. Bandung: Angkasa

GLOSARIUM

biogafi, riwayat hirup (saurang jalma) nu ditulis ku jalma lian

diagnosis, nangtukeunjenis panyakit ku cara nalungtik gejala-gejalana

implementasi, ngalaksanakeunana atawa nerapkeunana

indikator, hiji hal anu bisa ngajelaskeun jadi pituduh atawa katerangan

komponén, bagian tina sakabéh unsur

output, hasil

quotient, hasil pikeun

réfléksi pangajaran, kagiatan anu dilaksanakeun dina prosés diajar ngajar anu prinsipna mangrupa kagiatan ngajén nu dilakukeun ku murid ka guruna

réfléksi, gerakan, pantulan luareun nu dipikahayang (kasadaran) minangka jawaban kana hiji kagiatan nu jolna ti luar

action research, penelitian tindakan

PPK = Penguatan Pendidikan Karakter anu ngawengku ajén inajén: religius, nasionalis, mandiri, gotong royong, jeung integritas.